

**ÇAĞDAŞ MİMARLIKTA MEKÂN, YER VE MEKÂNSALLIK
TARTIŞMALARI – CERMODERN ÖRNEĞİ**

Nihat EYCE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞUBAT 2011
ANKARA**

Nihat EYCE tarafından hazırlanan ÇAĞDAŞ MİMARLIKTA MEKÂN, YER VE MEKÂNSALLIK TARTIŞMALARI – CERMODERN ÖRNEĞİ adlı bu tezin Yüksek Lisans olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Nur ÇAĞLAR
Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından oy birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğr. Gör. Dr. Adnan AKSU
Mimarlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Nur ÇAĞLAR
Mimarlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Ertuğrul R. TURAN
Felsefe Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Tarih: 08 / 02 / 2011

Bu tez ile G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Bilal TOKLU
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Nihat EYCE

**ÇAĞDAŞ MİMARLIKTA MEKAN, YER VE MEKANSALLIK
TARTIŞMALARI – CERMODERN ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Nihat EYCE

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞUBAT 2011**

ÖZET

Bu tez çağdaş mimarlıkta mekân, yer ve mekânsallık tartışmalarını Fenomenolojik ve Hermenötik yaklaşımları kullanarak ele almakta ve CerModern yapısı üzerinden örneklendirmektedir. Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimler ile ortaya çıkan farklı yaşam tarzları, mimari açıdan da farklı ihtiyaçları doğurarak, mimarının bu ihtiyaçlara yanıt vermesini beklemektedir. Bu nedenle çalışma, mimaride farklı bakış açılarını özne-mimarın (öznel anlama) gözüyle yakalama amacındadır. Bu amaca iki adımda ulaşılmaya çalışılmıştır. Birinci adımda, yirminci yüzyılda çağdaş mimaride sıklıkla kullanılmaya başlanan, Fenomenolojik ve Hermenötik yaklaşımlar irdelenerek, mimaride nasıl kullanıldığı ele alınmıştır. İkinci adımda ise, şeyleri kendinde olarak anlamlandırma yoluyla özün (eidos) yakalanması ve ufukların kaynaşması, mekân, yer ve mekânsallık bağlamında değerlendirilmiştir. Mekân-öznenin, mimar-özne tarafından anlama ve yorumlanmasının biricik-öznel bir anlama ve yoruma işaret ettiği CerModern örneği ile sunulmaya çalışılmıştır.

Bilim Kodu :802.1.100

Anahtar Kelimeler :Fenomenoloji, Hermenötik, mekân, yer, mekânsallık, yerin ruhu, ufukların kaynaşması, anlama, CerModern.

Sayfa Adedi :141

Tez Yöneticisi :Prof. Dr. Nur ÇAĞLAR

**SPACE, PLACE AND SPATIALITY DEBATES IN CONTEMPORARY
ARCHITECTURE – CERMODERN KEY STUDY**

(M.Sc. Thesis)

Nihat EYCE

**GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY
FEBRUARY 2011**

ABSTRACT

This thesis takes into consideration space, place and spatiality debates in contemporary architecture by using phenomenological and Hermeneutical approaches and exemplifies over the CerModern structure. Different living styles emerging due to socio-economical and socio-cultural changes create different needs from architectural perspective and demand from architecture to fulfil these needs. Because of this reason the study aims to explain different perspectives in architecture from the view of subject-architect (subjective understanding). This goal has been tried to be reached in two steps. In the first step, Phenomenological and Hermeneutical approaches, which have been started to be frequently used in contemporary architecture, have been analyzed and how they are used in architecture is discussed. However in the second step, getting the essence (eidos) by giving meaning to things in themselves and fusion of horizons have been evaluated in the context of, space, place and spatiality. It has been presented by the CerModern Case that understanding and interpreting of space-subject by architect-subject indicates a unique-subjective understanding and interpretation.

Science Code :802.1.100
Key Words :Phenomenology, Hermenuetic, space, place, spatiality, spirit of place, fusion of Horizons, understanding, CerModern
Page Number :141
Adviser :Prof. Dr. Nur ÇAĞLAR

TEŞEKKÜR

Bu konuyu bana veren, çalışmalarım boyunca çok değerli yardım ve katkılarıyla ben yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Nur ÇAĞLAR'a, değerli jüri üyelerim Öğr. Gör. Dr. Adnan AKSU'ya ve Doç. Dr. Ertuğrul R. TURAN'a, bana zaman ayırıp sorularımı içtenlikle yanıtlayan mimar Semra UYGUR ve mimar Özcan UYGUR'a, teorik tartışmalarla beni aydınlatan annem Yrd. Doç. Dr. Berrin EYCE'ye, desteğiyle her zaman yanımda olan Aslı Özbek'e ve karşılıksız sevgisini hiçbir zaman esirgemeyen babama ve kardeşime teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xii
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xiii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xv
1. GİRİŞ	1
2. FENOMENOLOJİ.....	6
2.1. Fenomenoloji: Şey'in İncelenmesi ve Anlamlandırılması	6
2.2. Fenomenolojide Temel Fikirler	8
2.2.1. Franz Brentano: Zihin kuramı ve yönelimsellik	8
2.2.2. Edmund Husserl: "Şey"lere dönelim yeniden	12
2.2.3. Martin Heidegger: Varlık ve zaman	18
2.2.4. Maurice Merleau-Ponty: Öznellik ve algı	22
2.3. Fenomenolojiden Mimari Fenomenolojiye	25
3. HERMENÖTİK	28
3.1. Hermenötik: Anlamada Parça ve Bütün	28
3.2. Hermenötikte Temel Fikirler	31
3.2.1. Wilhelm Dilthey: Açıklamadan anlamaya	31
3.2.3. Martin Heidegger: Varolmak anlamak demektir	34

Sayfa

3.2.2. Hans George Gadamer: Ufukların kaynaşması	36
3.3. Hermenötikten Mimari Hermenötiğe	42
4. MEKANIN FENOEMENOLOJİK VE HERMENÖTİK ANLAMLANDIRILMASI	45
4.1. Dünya Bizim Tasarlamamızdır: Bilincin Yönelginliği	45
4.2. Mekan, Yer, Mekânsal: Varlık ve Zaman İçinde Yerin Ruhu	46
4.2.1. Bilinç içeriği olarak “mekan”	46
4.2.2. Christian Norberg-Schulz ve “yaşantı”	54
4.2.3. Varlık olarak yer	59
4.2.4. Juhani Uolevi Pallasmaa ve ikamet etmek	62
4.2.5. Varoluşsal alan; mekânsal	66
4.3. Yorum Tecrübesi: Yalnızca Yorumlar Vardır	69
4.4. Şeyler ve Ufuklar: Benzerlikleri ve Farkları	76
5. CERMODERN’İN FENOMENOLOJİK VE HERMENÖTİK YORUMLAMASI	83
5.1. Geçmişten Bugüne CerModern	83
5.2. CerModern’in Algılanması: Mimari Özün Yakalanması	86
5.2.1. İlk izlenimler - ilk deneyim	86
5.2.2. Mekan: Yaşantı dünyası	94
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	108
KAYNAKLAR.....	115
EKLER.....	124
EK-1 Hava Fotoğrafı (Genel).....	125
EK-2 Hava Fotoğrafı (Yakın).....	126

Sayfa

EK-3 Mimarının Gözüyle CerModern: Mimar Semra & Özcan Uygur ile Söyleşi	127
ÖZGEÇMİŞ.....	141

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 5.1 CerModern Kesitler	85
Şekil 5.2. CerModern'e Giderken	87
Şekil 5.3. Taş Cephe.....	88
Şekil 5.4. Tren ve Bina	89
Şekil 5.5. Galeriden Bir Görünüş.....	90
Şekil 5.6. Derinliği Hissetmek.....	91

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 4.1. EscherResmi I	47
Resim 4.2. Esher Resmi II	48
Resim 4.3. Fenomenin Algılanması	49
Resim 4.4. Fenomenin İç Ufku.....	50
Resim 4.5. Fenomenin Dış Ufku	51
Resim 4.6. Fenomenin Algısı	55
Resim 4.7. Yer	56
Resim 4.8. Mardin Evleri	60
Resim 4.9. Barok Dönem Resmi.....	64
Resim 4.10. Çiçek Pasajı İstanbul	69
Resim 4.11. Tünel İstanbul	71
Resim 4.12. İstanbul Çırağan Sarayı	75
Resim 4.13. Yahudi Müzesi Berlin	77
Resim 4.14. Palays Royal Paris.....	78
Resim 4.15. Gravensteen 1180	79
Resim 4.16. Kübik Evler Rotterdam Hollanda	80
Resim 4.17. Ayasofya	81
Resim 4.18. Ankara Kalesi Ticari Alanlar	82
Resim 5.1. CerModern'e Meydandan Bakış	85
Resim 5.2. Taş, Cam ve Metal Birlikteliği.....	88
Resim 5.3. Meydan Altı Sergi Salonundan Bir Görünüş	89
Resim 5.4. İç İç Geçmiş Algı Alanları	90

Resim	Sayfa
Resim 5.5. İç-Dış Şeffaflığı	92
Resim 5.6. Taş Duvarları Hissetmek.....	92
Resim 5.7 Yolculuğun İzleri	93
Resim 5.8. Karanlıktan Aydınlığa	96
Resim 5.9. Günümüz Dünyası	97
Resim 5.10. Geçmişin Hatıralarından Bugünün Dünyasına Açılan Pencere	98
Resim 5.11. Yaşanmış Zamanlar	100
Resim 5.12. Mekanın Zamansallığı/Zamanın Mekansallığı	102
Resim 5.13. Modern Zamanlar	104
Resim 5.14. Zamansallığın İzlerini Taşıyan Raylar	105
Resim 5.15. Yeniden Canlandırma	106
Resim 6.1. Pompidou Kültür Merkezi	109

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 5.1. CerModern'in Konumu.....	83
Harita 5.2. Lörcher Planı 1924-1925	84
Harita 5.3. Ankara Turistik Planı 1946	84

1.GİRİŞ

Mimarlık, insanın tinsel enerjisini ve yaratıcı gücünü, “yazgısının ve yaşamının maddi biçim ve anlatımını ortaya koyan, sonsuz mekânın içinde inşa edilmiş bir düşünce”dir [Pichler&Hollein, 1991]. Mimarlık, zaman, mekân ve yaşam kavramlarını içine alan her yerde vardır. Vitruvius’a göre mimar; bir yazın ustası, ressam, aritmetik ve geometriyi iyi bilen, tarih ve felsefeden anlayan, müzik, hukuk, tıp, astronomi gibi bilimleri de içeren bilgilere sahip olmalı ki mimarlık sanatını yapabilsin [Vitruvius, 2005]. Mimarlık kısmen yaratımdır. Nasıl olursa olsun her yaratıcı süreç sanattır [Giesemann&Ungers,1991]. Bu bağlamda kendisi de bir sanat dalı olan Mimarlığın başka sanat dalları ile etkileşim içinde olması kaçınılmazdır. Bu bakımdan resim, heykel, edebiyat, müzik ve diğer sanat dallarının ortaya koyduğu ürünler (sanat eserleri) mimari bakış açılarının oluşturulma sürecinde araç olarak kullanılabilir.

Sanatın zamandışılığı karşısında sanatı deneyimlemenin zamansallığı söz konusu olduğunda, eğer mimari bir yapı “sanat çalışması” olarak da düşünülecekse, burada salt mekânla değil, zamanla da ilgili bir durum söz konusu demektir.

Mimarlık tarihi süreci içinde bir dönem, mekânın insanla ilişkisi göz ardı edilerek, mekân öznesi olmayan bir nesne olarak kurgulanır. Böylelikle mekân, belleksiz hale getirilerek, insanın temel gereksinimlerinden biri olan ait olma duygusu da örselenmiştir. Bilimin (pozitivist anlayışın kabul ettiği nesnel olma, determinizm ve evrim anlayışı)özne ve nesne ayrımını yansıtan bütün öğeleri, mimarlık alanındaki temel kavramları ve tasarım metodolojilerini de belirleyerek öznesi olmayan mekânlar yaratılmıştır.

Pozitif bakış açısının getirdiği, birinin diğerini anlamlı kılan dikotamik (ikili) anlayışlar¹ mimarlıkta çeşitli kavramlarla kendisini gösterir. Bu kavramlar arasında sıklıkla kullanılagelen form ve işlev, güzellik ve kullanışlılık, mimarlık ve kent, gerçeklik ve olasılık gibi birbirini bütünleyen kavramlar da “ikili” dünya görüşünün etkisiyle birbirinden ayrı tutularak öznesiz, anlamın yok edildiği çalışmalar yapılır.

Mekâna ilişkin bu ve benzeri sorunlar, yukarıda betimlenen anlamda bir mekânsal deneyim yaratacak ortamın nasıl tasarlanabileceği sorusunu beraberinde getirir. Sadece mekâna ilişkin değil mimar da tarihsel bir özne olarak sorulara yanıt arar.

Mimarlık sadece zamansal ve mekânsal yapısından dolayı değil, yaşayan bir mekânı ifade edişiyle de yirminci yüzyıl bilimsel çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaya başlanan özne-nesne ayrımının yapılmadığı kuramsal çerçevelerden (ya da yöntemler) yararlanmaktadır. Yeni bakış açıları bilimsel düşünceyi derinden etkileyen gelişmelere (belirsizlik kuramı, mutasyonun keşfedilmesi, çoklu determinizm, okyanus biliminin gelişmesi, çevrecilik, kadın hakları gibi) bağlı olarak, dünyayı/yaşamı başka gözlerle incelemeyi ve yeni bakış açılarını kullanmayı beraberinde getirmektedir.

Yirminci yüzyılda bu bakış açılarının güçlenmesi ve etki alanını genişletmesinde “bireyin gücü” nün belirleyen haline gelmesi de gözden kaçırılmamalıdır. Bilim/sanat dallarında bireyin odak noktası olması, bireyin dünyanın/yaşamın merkezinde yer almasıyla ilintilidir. Artık her şey birey için ve bireyin kullanımına göre yapılandırılacaktır. Mimarlık da bu sürecin dışında kalamamış ve birey için özneliliğin merkezde yer aldığı mekân tasarımlarına yönelmiştir. Mimari tasarımlarda yeni bakış açılarını kullanabilmek için Sembolik Etkileşimcilik, Etiketleme teorisi, Fenomenoloji, Hermenötik, Post-Yapısalcılık, Eleştirel Teori, Etnomimari çalışmaları

¹ Büyük, küçük olduğu için; iyi, kötü olduğu için; modern, klasik olduğu için gibi; dolu-boş, ılık-gölge, düzen-karmaşa gibi, bir olgu ancak başka bir olgu ile açıklanır anlayışına işaret etmektedir.

yoğunluk kazanmıştır. İşte bu çalışma bireyin öncelendiği bu dünya içindeki yaşama biçimlerini yakalama ihtiyacı içinde olan mimarların yeni teorileri nasıl kullanabileceklerini, iki yaklaşımın merceğinde(ki bu bakış açıları önce etraflıca incelenecektir) ele alarak, seçilmiş bir bina üzerinden örneklendirmeye çalışılmıştır.

Konunun sınırlarının çizilmesi ve yapılan bir çalışmayı tekrarlamamak amacıyla yapılan literatür taramasında, fenomenolojik bakış açısı kullanılarak mimaride anlam sorunu, mekânın içinde ve dışında olma ile zamansızlık ve sözde-orijinallik konuları üstüne yapılmış Yüksek Lisans çalışmaları tespit edilmiştir¹. Bu çalışmada ise bir yandan Fenomenoloji ve Hermenötik bakış açıları (yöntem ve teknik bağlamında) kuramsal model olarak kullanılırken, diğer yandan da mimarideki kullanımları irdelenerek oluşturulan kavramsal çerçeve sonrasında, CerModern binası ile örneklendirilmektedir.

Bu Yüksek Lisans tezinin konusu iki aşamadan meydana gelmektedir. Önce Fenomenolojik ve Hermenötik yaklaşımlar metodolojik açıdan incelenerek bir çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır. İkinci aşamada ise, mimari çalışmalarda bir kuramsal çerçeve ve yöntem olarak Fenomenoloji ve Hermenötiğin nasıl kullanıldığı ele alınarak kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. XX. Yüzyıl içinde mimarlığın da bir ihtiyacı olarak ortaya çıkan yeni bakış açılarının kullanılabilirliğini CerModern binası ile örneklendirmeye çalışılarak, bu yaklaşımların mimarlık çalışmaları için nasıl önem taşıdığına odaklanılmıştır. Bir başka anlatımla mekânsal deneyimi anlama ve mekânsal ortamın bilgisine ulaşabilmek için “anlama” bir inceleme yöntemi olarak içeriden bir bakış açısı göstermesi nedeniyle, CerModern üzerinden, Fenomenoloji ve

¹Anılan Yüksek Lisans çalışmaları şunlardır;

Atay, P., “Çağdaş Mimarlıkta Anlam Sorununun Fenomenolojik Yorumu”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ocak 1998.

Özcan, B., “Mekanın İçinde ve Dışında Olmanın Fenomenolojisi”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2003.

İldiri, B., “Timelessness Vs Pseudo-Originality In Architecture: A Phenomenological Discussion”, Istanbul Technical University, Institute Of Science And Technology,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), October 2007.

Hermenötik anlamının hem bir kuramsal model (yöntem) hem de teknik olarak mimarlıkta kullanılmasını, mimari bakış açılarının nasıl çeşitlenebildiğini yakalamaya çalışma hedeflenmiştir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini ve metodolojisinin kaynağını oluşturan Fenomenoloji ve Hermenötik anlayışların yanı sıra, mimaride kullanım biçimleri bir örnekle ele alınacaktır. Cer atölyesinden dönüştürülerek yapılan CerModern binası örnek olarak seçilmiştir. CerModern'in seçilme nedenlerinin başında Ankara'nın tarihsel/dönemsel izlerini barındırmasının yanı sıra günümüz mimarisinin de izlerini taşımakta olmasıdır. Bir başka anlatımla geçmişin bir restorasyonu değil, günümüz yaşam dünyası ile dolayimsal bir bağ kuran yer olmasıdır.

Bu Yüksek Lisans çalışması giriş dâhil altı bölümden meydana gelmektedir; Girişte çalışmanın konusu, amacı, önemi ve genel kuramsal çerçevesi ile yöntemi çizilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde incelemenin kuramsal çerçevesini oluşturan fenomenolojik yaklaşım ele alınıp irdelenmiştir. Fenomenoloji aynı zamanda metot ve teknik olarak da kabul edildiğinden, bu açıdan da incelenerek Brentano, Husserl, Heidegger ve Merleau-Ponty'in fenomenolojik bakış açıları bağlamında değerlendirilmeye yönelinmiştir. Bu bölümün son alt başlığında bölüm sonu değerlendirmesinin yanı sıra mimari fenomenoloji nedir? Sorusunun yanıtı aranmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Hermenötik yaklaşım açısından da fenomenolojik yaklaşımda benimsenen yol aynı şekilde kullanılarak, Dilthey, Heidegger ve Gadamer incelenerek, mimari Hermenötik yorumlama nasıldır, nasıl yapılabilir olmasına yönelinilmiştir. Yine bölüm sonunda genel bir değerlendirme yapılarak mimari hermenötik nasıldır? Sorgulamasına girilmiştir.

Varlık ve zaman içinde yerin ruhu dördüncü bölümün konusunu oluşturmaktadır. Mekân, yer ve mekânsalın anlamının mimari bakış açısıyla irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde Norberg-Schulz ve Pallasmaa'nın düşünceleri eşliğinde fenomenolojik ve hermenötik yaklaşımların mimarlık çalışmalarında kuramsal model olarak ve metot olarak kullanımına odaklanılmıştır. Bu bölüm, bölüm sonu değerlendirmesiyle tamamlanmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölüm bir örnek bina üstünden fenomenoloji ve hermenötiğin yorumlanabilir anlam dünyasında mekânın nasıl yere dönüştüğünün anlaşılabilirliği metodolojik bağlamda yakalanmaya çalışılacaktır. Bu sebeple seçilen bina CerModer'nin, önce tarihçesi ile ele alınarak genel bilgiler verilmiş, daha sonra Fenomenolojik ve Hermenötik perspektiften anlama çabasına girilirken, sonrasında CerModern'i tasarlayan mimarlar ile söyleşi yapılarak, mimarının gözünden de CerModern'in anlam dünyası ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Altıncı bölümü meydana getiren sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2.FENOMENOLOJİ

2.1. Fenomenoloji: Şey'in İncelenmesi ve Anlamlandırılması

Fenomenolojiyi tanımlamak, görünür kılmak ve bir çerçeve içerisine almak bilinçli bir çabayı gerektirmektedir. Fenomenolojinin bir yandan düşünme tarzı diğer yandan da bir yöntem olarak kullanılmasından dolayı, anlaşılması ve irdelenmesi, başlı başına birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Spiegelberg (1982), fenomenolog sayısı kadar fenomenolojik biçimin olduğunu söylemektedir. Bu durum ise, her incelemenin yeni tanımlar ve yeni çerçeveler getirdiği, yeni fenomenoloji alanlarına bizi götürmektedir.

Fenomen (görüngü ya da görünüş) “genel anlamda duyularla algılanabilen her şeydir; bilinçte kendini gösteren, duyularla verilen şey demektir” [Bozkurt, 1995]. Fenomenoloji ise “Şey”leri incelemektedir. Şey'lere eleştirel bakışla yaklaşan fenomenoloji, bize öğretilen kalıpları sorgulayarak Şey'in saf gerçekliğine ulaşmaya çalışmaktadır. Seçilmiş her bilgi, bilgi olarak tartışmalıdır sayıltısı, fenomenolojinin çıkış noktası olarak kabul edilmekte ve bize sunulmuş olanın dışında kaybedilen anlamı yakalamak istemektedir [Husserl,2003].

Fiziksel dünyanın asla değişmeyen ve bütün insanlar için aynı olan “gerçek” bir dünya olmadığını savunan fenomenoloji, insanların yorumlarına veya ona yüklediği anlamlara bağlı, görelî bir dünya olduğunu ileri sürmektedir. Sosyal dünya, diğerleri ile birlikte yaşanan deneyimler ile öğrenilen dünya olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan fenomenoloji, insan bilincinin ve insanların içinde yaşadıkları dünyayı yorumlama biçimlerinin araştırılması anlamına gelmektedir [Slattery,2007]. En basit anlamda Fenomenoloji, insan yaşantısını yoruma dayalı olarak ele alıp incelemektir [Seamon, 2003b]. Seamon, Fenomenolojiyi gönülden görmek olarak da tanımlamaktadır (2003a).

Özleri araştırmaya odaklanan Fenomenoloji için, gerçeklik, her zaman kendine yönelmiş bilinç tarafından bilinen gerçekliktir [Küçükalp, 2006]. Başka bir deyişle kendisine yönelen bilinç tarafından görülen, algılanan ve bilincine varılan şey demektir. Öyle ise, dünya deneyimlerimizin tamamı, bilinç tarafından en somut algılardan en soyut matematik formüllerine kadar kurulmaktadır. Bu nedenle fenomenoloji, bilincin sistematik incelemesini hedeflemektedir [Husserl, 2003].

Kendine has bağımsız gerçekliğe sahip olmayan fiziksel dünyayı duyular aracılığıyla anlayabilir [Hyppolite, 2010]¹ ve onu kendi yorumlarımıza göre yeniden yaratabiliriz. Fenomenolojiye göre, örneğin gerçekte sandalye veya masa diye bir şey yoktur, bunlar sadece belirli işlevler ve anlamlar yüklediğimiz ahşap formlardır; Onlar bizim, anlayabilmek için insan eseri veya doğa ürünü olan şeylere verdiğimiz isimler veya yapıştırdığımız etiketlerdir [Slattery, 2007].

Fenomenoloji, fenomeni², bilince doğrudan almaya çalışır ve bunu yaparken de mevcut teorilerden ve yöntemlerden yararlanmamaktadır. Genel anlamda duyularla algılanabilen her şey demektir. Bu nedenle fenomenoloji, bilincin, kendi içinde fenomeni ele almasına işaret etmektedir [Bozkurt, 1995].

Fenomenoloji, düşünce tarihi içinde Platon'dan başlayarak, Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant, Hegel, Bergson gibi filozoflar tarafından farklı anlamlarda kullanılmasına karşın [Bubner, 1993; Bozkurt, 1995; West, 1998], fenomenoloji kelimesinin ilk kullanımı 18. Yüzyılda görülmektedir.

¹ Hegel ve Husserl'in fenomenolojisi bazı noktalarda benzerler; Bunun için bkz. (Wolff 1990, Freund 1991, Heidegger 2008, Hyppolite 2010)

²Fenomen kendini-kendinde-gösteren, ayan olan, fenomenler ise gün ışığında bulunan ya da ışığa çıkarılabilenlerin tümlüğü anlamına gelmektedir (Heidegger, 2008:29).

J.H.Lambert tarafından ilk defa, “görünüşün kavramı” olarak kullanılırken [West, 1998], Kant “algılanan fenomenler” öğretisi, Hegel “diyalektik gelişimi içinde bilincin geçirdiği evrelerin metafizik açısından ortaya konuluşu” biçimlerinde fenomenolojiye odaklanırlarken, günümüz çalışmalarına kılavuz olan Brentano’nun çalışmaları olduğu kabul edilmektedir [Akarsu, 1979].

Franz Brentano’nun (1838-1917) başlattığı -bilinç olaylarının çözülmesi ve betimlenmesi- ve yirminci yüzyılın ilk yarısında etkin olan, “Yüzyılımızın başından beri anlaşılan anlamında fenomenolojinin kurucusu Edmund Husserl’dir-özün ortaya çıkarılması-(1859-1938)” [Wolff,1990]. Martin Heidegger (1889-1976)ve Maurice Merleau-Ponty (1908-1961), Varoluşçu Fenomenoloji çalışmaları ile Fenomenolojiye önemli katkılar yapmışlardır [Akarsu,1979; Freund,1991; Husserl, 2003; Merleau-Ponty, 2006; Lyotard, 2007; Heidegger, 2008; Cevizci,2010].

2.2.Fenomenolojide Temel Fikirler

2.2.1.Franz Brentano: Zihin kuramı ve yönelimsellik

Brentano¹ felsefenin gerçek yöntemini² doğa bilimlerinden farklı olarak düşünmemektedir [Akarsu,1979]. Alman idealizminin bilinç dışı tutumunun karşısında matematik ile çözüm bulacağını düşünerek, Kant’ın düşüncelerine

¹Franz Clemens Brentano (1838-1917) Alman psikolog ve filozofu. Almanya’nın Ren bölgesinden koyu dindar Alman-İtalyan sülaleye mensup edebiyatçı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Munich, Würzburg, ve Berlin’de matematik, şiir, felsefe ve ilahiyat üzerine çalıştı. Uzun süre matematik ve felsefe arasında seçim yapmakta zorlanmış sonra da felsefeyi seçmiştir. Lisedeysen Skolastisizm üzerine eğildi; Berlin’de üniversitede Aristoteles çalıştı. Comte kadar İngiliz Empiristlerini de okudu (özellikle John Stuart Mill).

²Aristoteles’ten ve Skolastiklerden olduğu kadar erken ondokuzuncu yüzyılın empirist ve pozitivist akımlarından da güçlü biçimde etkilenmiştir. Bir yandan bilincin birinci şahıs bakış açısıyla betimlenmesi şeklindeki onun içebakışçı (introspectionist) yaklaşımı, diğer yandan felsefenin tıpkı bilimler gibi kesin yöntemlerle yapılması gerektiğine dair ısrarı sebebiyle, Brentano genellikle, hem fenomenolojik akımın hem de analitik felsefe geleneğinin bir öncüsüolarak görülmüştür(Cevizci, 2010). Erken yirminci yüzyıl Orta Avrupa’sının felsefi kalkınmasında merkezi bir rol oynamıştır.

karşı gelir¹. Kant'ın biçimselliğini ve sorunu ortaya koyuşunu –Kant'a göre tüm bilgiler deney ile oluşmaktadır, ancak aklın deneyden almadığı ve sezgisel yolla kendisinin oluşturduğu (aşkın) bilgilerde bulunmaktadır [Akarsu, 1994]. Gerçek dünya duyular yolu ile anlaşılabilir, duyularla bağlı olan insan fenomenler dünyasını bilebilir-, özellikle bireşimsel önsel önermelerin olanağı sorununu şiddetle eleştirmektedir. Ona göre Kant spekülatif felsefenin mistik bir yozlaşmasını getirmektedir. Bütün düşünce öğeleri deneyden çıkmaktadır. Deney sonucu elde edilmemiş bilgiler gerçek dışı demektir [Akarsu,1979].

Doğal bilimlerin yöntemleri kadar kesin yöntemlerle felsefe yapılması gerektiğini ileri süren Brentano'nunbu bakış açısı –ki analitik geleneği derinden etkilemiştir [Cevizci, 2010]– psikoloji çalışmalarındaki deneysel yaklaşımına dayansımı² olduğu görülmektedir. Ona göre bütün bilginin dolaysız deneyime dayalı olarak oluşması gerekmektedir. Bu deneyimin bir üçüncü şahıs bakış açısıyla yerine getirilmiş olması gereğini kabul etmeyen³ Brentano, bunun yerine içebakışçılığın bir türünü –metafizikle doğa bilimleri arasında bağlantı kurmaktadır- savunmaktadır. Onun için, deneysel bakış açısıyla psikoloji yapmak, kişinin içsel algıda dolaysızca deneyimlediğini betimlemek anlamına gelmektedir [Küçükalp,2006].

Brentano fenomenolojiyi, “bilince olduğu gibi gözüken nesnedir”, biçiminde tanımlamaktadır. Bir başka deyişle fenomenoloji, gözlemden çok algı üstüne kurulmaktadır [West, 1998].

Brentano'ya göre bilinç olayları üç nitelik gösterir;

“1. Bilinç olayları her zaman bilinçtedir. Brentano, ruhta bir bilinç-altı, bilinç-dışı kabul etmez.

¹Adeta bu düşüncelerle savaş içindedir.

²Brentano'nun “deneysel” sözcüğünü kullanımı, bu sözcüğün bugünkü yaygın anlamından temelde ayrılır.

³ Bu bakış açısı deneysel bilimlerin kabul ettiği genel-geçer ölçüttür.

2. Yalnız bilinç olayları algılanabilir; Bundan dolayı yalnız iç algılar gerçek algılardır.

3. Bilinç olayları hep “bir şey üzerinde” bilinçtirler. “Bir şeyi” görmeden göremem; “bir şeyi” işitmeden işitemem; “bir şeyi” düşünmeden düşünemem. Her bilinç her zaman bir konu, bir nesne-bilincidir, bir nesneye yönelimdir. Bu nesneye, bu konuya yönelimi ortadan kaldıran kimse, bilinç ediminin kendisini ortadan kaldırmış olur. Öyleyse bilinç olayının özü bu yönelimdedir. Bilincim bu nesneye, yönelimine, bilincin “bir şeyle” ilişki kurmasına Brentano “yönelmişlik” (intentionalitaet) diyor” [Küçükalp, 2006].

Brentano’ya göre fiziksel fenomenler için sadece dışsal algı olanaklı iken, zihinsel fenomenler, sadece içsel bilinçte algılanmaktadır. Yine Brentano’ya göre, bu iki algı biçiminden ikincisi, doğru olana işaret etmektedir. Genel olarak felsefecilerin aradığı “doğru”ya ulaşma amacı Brentano’da da vardır. Brentano “doğru”nun nerede bulunduğunu sorgulayarak, doğa olayları için doğru ya da yanlış sözü kullanılamayacağını ileri sürer. Kullanılacak kavram “gerçek” ya da “değil” biçimindedir. Örneğin dağ gerçektir ya da değildir (Uludağ gerçektir ya da Kaf dağı değildir gibi). Bilinç söz konusu olduğunda, “bilinç dünyasının hangi alanında doğru ve yanlış olaylara rastlanır” sorusu söz konusu olduğunda Brentano “doğruluk” dışarıda, nesnelerde bulunmaz, bunun içte, bilgimizde araştırılması gerekir cevabını vermektedir [Akarsu,1979]. Bütün bilimleri ve felsefeyi birleştiren “şey” bilinç olaylarının incelemesidir. Fenomenoloji de bilinç yaşantıları üzerine bir bilimdir.

Brentano, içsel algının içsel gözlemle birbirine karıştırılmaması gerektiğini belirtmektedir. Burada söz konusu olan şey, içsel algının bu ilk edimle iç içe geçmiş olmasıdır: her edim öncelikle bir nesneye dönük olmakla birlikte ikincil bir nesne olarak diğer bir anlatımla rastlantısal olan nitelik biçimde kendi kendisine de dönüktür. Bunun bir sonucu olarak, Brentano bilinçsiz ya da bilinçdışı zihinsel edimlerin olabileceği fikrini reddeder: her zihinsel edim ikincil bir nesne olarak kendi kendisine rastlantısal olan nitelik biçimde dönük olduğu için, gerçekleşen her zihinsel edimin kendiliğinden farkında olunmaktadır. Bununla beraber, farklı derecelerde yoğunluğa sahip edimlerimiz olabileceğini de kabul etmektedir.

Bilincin yönelinliği denildiğinde bağlantı kurduğu şeyin var olması gerekmemektedir [West, 1998]. Brentano bilincin mitolojik öğeleri de tasarlayabileceğini ya da hiç kurgulanmamış olanı da tasarlayabileceğini öne sürmektedir. Burada onun için temel olan şey bilinç edimi ile bilinç nesnesi olmaktadır. Fiziksel dünyada doğruluğun aranması da bundan dolayı önemlidir. Çünkü bilincimiz yönelgin olmasa da dünya varlığını devam ettirmektedir [Akarsu, 1979].

Bilincin edimiyle bilinç nesnesinin bağlantısı üç sınıfa ayrılmaktadır;

- 1.Tasarımlar (bunlarla nesneleri yalnızca düşünürüz),
- 2.Yargılar (bunlarla düşünülen konu/nesneleri kabul ederiz ya da reddederiz),
- 3.Duyusal olaylar (bunlar ilgi duyulan şeylerin görüngü biçimleridir).

Bilincimizin temel katmanı tasarımlardır. Onlar olmadan yargı da olmamaktadır. Onlar olmadan hiçbir şeye yönelemez, bir şeye erişmeye çaba gösteremeyiz. Yargı iki tasarımın yalın bir biçimde birleştirilmesinden daha fazladır. Yargı için yeni bir boyut gerekmektedir. Buna da tasarlanan şeyin varoluş boyutu denmektedir. İki türlü yargı vardır: evetleyici ve değilleyici yargılar. Evetleyici yargılar tekil yargılardır. Çünkü tek tek nesneler gerçektir ve vardır. Değilleyici yargılar tümel yargılardır. Tek tek nesnelerin var olmadığı durumlarda söz konusudur. Brentano doğruluğun tasarımda değil yargıda bulunduğunu söylemektedir. Bir yargının salt kesinliğini güven altına alan “apaçık”lıktır. Bu doğrudan doğruya yaşanmışlığın niteliği demektir. Bundan dolayı apaçıklık tanımlanamaz, ancak yaşanmaktadır. Brentano bütün soyut kavramları da ortadan kaldırarak ve gerçekte karşılığı olmayan düşünce nesnelerini sözde nesneler olarak da açıklamaktadır [Akarsu,1979].

Çağdaş felsefeye yönelimsellik kavramını kazandırmış olmasıyla tanınan Brentano'ya [Wolf,1990] göre bilinç, daima bir birlik biçimindedir. Bir dizi fiziksel fenomeni aynı anda algılamamız mümkün iken, belirli bir zaman

anında ancak tek bir zihinsel fenomeni algılayabilmekteyiz [Küçükalp, 2006:59]. Birden fazla zihinsel edime aynı anda sahip olduğumuz gibi görüldüğü durumlarda, örneğin egzotik bir yemeğin tadına bakarken aynı sırada bir melodiyi dinliyor ve pencereden görünen gün batımının keyfini çıkarıyor olduğumuz bir durumda, tüm bu zihinsel fenomenlerin hepsi tek birisinin içinde erirler, ortak bir bütünün kısımları haline gelmektedirler. Eğer bu kısımlardan biri bu süre içinde sona ererse, örneğin ben lokmamı yuttuğum ve gözlerimi kapadığım ama müziği dinlemeye devam ettiğim durumda olduğu gibi, ortak bütün yine var olmaya devam etmektedir [West, 1998]. Brentano'nun bilincin birliğine dair görüşleri, içsel gözlemin tamamen imkânsız olmasını içermektedir; Yani bizler bir diğer zihinsel edime yönelirken, ona eşlik eden bir ikinci zihinsel edime sahip olamayız. Kişi daha önce sahip olmuş bulunduğu diğer bir zihinsel edimi hatırlayabilir ya da gelecekteki zihinsel edimleri tahmin edebilir/umabilir, ama bilincin birliğinden ötürü, biri diğerine yönelmiş iki tane zihinsel edime aynı anda sahip olamamaktadır.

Brentano bizim aynı nesneye farklı biçimlerde yönelmiş olabileceğimizi belirtir ve buna uygun olarak zihinsel fenomenlerin üç türünü ayırt eder: sunumlar, yargılar ve aşk ile nefret fenomenleri. Yine de bunlar üç ayrı/kopuk sınıf değildir. Sunumlar edimlerin en temel türüdür; ister hayal ediyor olalım ister görüyor, hatırlıyor veya isterse beklenti içinde olalım, bir nesneye yönelmiş olduğumuz her durumda bir sunuma sahibizdir düşüncesini ileri sürmektedir [West, 1998].

2.2.2. Edmund Husserl: “Şey”lere dönelim yeniden

Husserl¹'in kurduğu fenomenoloji deneye dayanmayan, zorunlu geçerlilikteki önermelere dayalı bir bilimdir. Husserl için Fenomenoloji, bilimi ve bilimsel

¹Edmund Husserl, 1859'da Moravya'da Possnitz'de doğdu 27 Nisan 1938'de Freiburg'da öldü. Berlin ve Viyana'da matematik, fizik, astronomi, felsefe eğitimi aldı. 1882'de Viyana Üniversitesi'nde matematik doktorası yaptı. 1883'ten itibaren matematiksel çözümlemeler içeren çalışmalarıyla dikkat

disiplinlerin bağlantısını gösterir; ama fenomenoloji aynı zamanda ve öncelikle yöneme ve düşünme biçimine işaret etmektedir [Husserl,2003]. Varlıkların kurucu, yaratıcı, ilk ve asıl anlamında yapılaştırmacı özüne¹ inmek isteyen bir yöntemdir [Bozkurt, 1995]. Husserl insan yaşamının ve farkındalığının değişken akışı içinde fenomenolojik metodun ayırt edilebileceği bilincin kaçınılmaz sabit yapıları olduğunu ileri sürmektedir². Saf bir alan olarak bilinç³ [Husserl, 2003] ve onun asıl yapısını, özgül deneyim ve düşüncenin akışından ayrı olarak değerlendiren Husserl için fenomenoloji transsendentaldir [Uygur, 1998; Tepe, 2003; Seamon, 2003b].

Husserl'in yöntemi "özü görmek"dir. Özler doğrudan görülebilir [İnam, 1995]. O bu yolla felsefeyi "sarsılmaz kesin" bir bilim haline getirdiğini düşünür [Husserl, 2006a]. Çünkü bilinç içeriklerinin bizim biricik bilgimizi temsil ettiği

çekti. 1901-1916 yıllarında Göttingen Üniversitesinde matematik ve felsefe dersleri verdi. Bu arada, zamanının önemli düşünürleriyle, örneğin W.Dilthey ve M.Scheler gibi isimlerle etkileşim hâlinde oldu.Gençlik yıllarında Brentan'onun öğrencisi ve onun büyük etkisi altında kalmıştır. Matematik ve doğa bilimleri üzerinde çalışırken felsefenin de aynı şekilde kesinlikli bir bilim olabilirliğini düşünerek, kesinlikli bir bilim olarak felsefe yapmak ister. Düşünce tasarımları içinde mantık da psikolojinin içerisinde eridiği süre içerisinde kesinlikli bir bilime ulaşmak mümkün olmayacaktır. Bunun için mantığın psikolojinin de etkisinden kurtarılması gerekiyordu. Felsefenin görevi mantığı kendi özelliği ve bağımsızlığıyla ortaya çıkartmak olmalıydı. Mantık yaşantılardan bağımsız, salt zorunlu önermelere dayalı önsel bir bilimdir. Mantığın yasaları yaşantı önermelerine dayandırılırsa saçma sonuçlar çıkar ve çelişmelere düşülür.

¹ Bu temel yapılar tek yanlı olarak sadece nesneden ya da öznenen gelmezler, her ikisini de içine alarak kuramsal çerçeve oluştururlar. Bu demektir ki özne ve nesne bir birinden ayrı, yalıtık iki kavram değil birbiri ile iletişim içinde olan bir anlamlar dünyası bütünü içinde yer almaktadırlar. Bilinç, nesne ve dünyayı anlamlandıran bir bütündür.

²Husserl'in önkabulleri olmayan bir felsefe anlayışı, yönelimsellik ve saf öz olarak bilincin ayırt edici varlığı arasında bulduğu ilişkiye odaklanır... Fenomenlerin doğaları dolaylımsız bir görmede kavranabilen ve doyurucu bir biçimde tanımlanabilen özlere sahiptirler..... Sezgi özü özsel bir varlık olarak kavrar ve orada-olmak için hiçbir şekilde öngereklilik yoktur. Bilinç, saf fenomen olarak ya da "eidetik bir tarzda" sezilebilir [West, 1998:123-136].

³ Husserl bilincin çok katmanlı bir yapısı olduğuna işaret eder. Husserl fenomenolojisinin temelinde "bilincin yönelinliği" yer yer almaktadır. Bu kavram bir şeyin bilinci olmadan bilinçlilikte olamayacağı anlamına gelmektedir. Her bilinç hali bir konuya yönelin bilinç hali olarak (soyut ya da somut olsun), konunun iç-dış ufkunu, iç-dış zamanını, doğrudan-dolaylı deneyimi, olmuşdu-olmuş-olmuş-olacak-olmuş olacak şeyler (hatıralar-hatırlamalar-beklemeler arasındaki farkların farkındalığı gibi), öğrenmek-bilmek arasındaki farklar bilinir. Bilinç içeriği olarak bunlar "besbelli"dir. Doğrudan algılama ile dolaylı bilincinde olma arasındaki fark da besbellidir. Bunların hepsi "apaçıktır" [Husserl, 2006c:171-174]. Bilinç içeriklerinin bu özellikleri mimari fenomenolojik çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır.

kabulünü benimsemektedir [West, 1998]. Bu bağlamda fenomenoloji bir yöntem olarak Husserl de görülür [Bubner, 1993]. Bu yöntem özü yakalama özlüğe geri gitme, salt bilince indirgemedir. İndirgeme, nesneleri, bilinçteki nesneler olarak ele almak demektir [İnam, 1995]. Bu da “ayraç içine” almak ile başılır [Husserl,2003].

“Husserl’e göre ayraç içine alma üç biçimde gerçekleştirilir;

1. Tarih ile ilgili ayraç içine alma
2. Varoluş ile ilgili ayraç içine alma
3. İde’ler ile ilgili ayraç içine alma” [Akarsu,1979]

Tarih ile ilgili ayraç içine almada günlük yaşam sosyal çevre, bilim, din ve benzeri yolla nesneler üzerinde edindiğimiz bütün görüşleri, kanıları, kuramları bir yana bırakarak, yalnızca nesnelerin kendisini konuşturma biçiminde gerçekleşmektedir [Husserl,2003].

Varoluş ile ilgili ayraç içine almada incelediğimiz nesnelerin gerçekten var olup olmadığı dikkate alınmadan -ancak bu dış dünyanın, olgu dünyasının varoluşunu yadsıma ondan kuşku duyma anlamına gelmez- yalnızca dış dünyanın var oluşunu ve dahası, kendi benimizin bile var oluşunu bir yana bırakma, yalnızca yöntem gereği bir yargı vermeme demektir [Husserl,1960].

İdeler ile ilgili ayraç içine almada ise ide özü görmede verilmiş olan salt öz anlamını yakalamaktır. Düşünülebilen en büyük tutum değiştirme olarak, uzay ve zaman ile ilgili belirlenimler bakımından nesnede bulunan her şeyi ayraç içine almak zorundayızdır. Bu öyle bir durumdur ki sonunda yalnızca “salt ben” ya da “aşkın bilinç” kalmalıdır. Bulunmuş olan özlükler artık zaman ve uzaydan bağımsız hale gelmişlerdir. Bu özlükler kesin ve genel geçer bir bilimin temelini kurmaktadır [Husserl, 1994]. Ancak bu aşama yeterli değildir. Daha sonra anlam vermeye, onların anlamını araştırarak yorumlamaya da çalışmamız gerekmektedir. Husserl buna “bilinç-

yorumsaması” demektedir. Burada Brentano’nun “yönelmişlik” kuramı devreye girmektedir [Husserl, 2003].

Husserl yönelmişliği üçlü bir anlam ayırması ile ele almaktadır;

1. Yönelinen anlam ya da anlama yönelme
2. Doldurulan anlam
3. Yönelimsel anlam

Yönelinen anlam ile bilinci aşarak bir nesneyi görülemekteyiz. Örneğin pencerenin önünde oturan biri caddeye bakıp bana “arkadaşın Ahmet geçiyor” derse, ama ben de olduğum yerden Ahmet’i göremesem, benim düşüncem belli bir yöne çevrilecek, böylece bir şema tasarlayacak, ama bu şema henüz doğrudan doğruya bir görü ile doldurulmamış olacaktır. Benim düşünme edimim burada “belirtici” kalarak, “boş bir yönelim” olacaktır.

Doldurulan anlamda ise boş şemanın doldurulması söz konusudur. Caddeye bakar ve Ahmet’in geçtiğini görürüm. Boş şema şimdi artık duyusal görü ile içerikçe doldurulmuştur. Ancak “boş yönelim”in görü ile doldurulduğu bir düşünce kelimenin tam anlamıyla bir bilgidir. Tam bir doldurma ancak iç algıda olanaklıdır. Dış algı bize nesneleri kendi yönünden gösterir, açığı daraltır ve birçok şeyleri örter, böylece yalnızca “gölgeler” görünmektedir. Nesneleri başka yöne döndürürsek, ya da kendimiz uzayda yer değiştirirsek “boş yönelim” ve “doldurma(gerçekleştirme)yönelimi” de sürekli değişmektedir.

Yönelimsel anlam, yönelinen anlam ile doldurulan anlamın birbiri ile örtüşmesi demektir. Böylece yönelimsel anlam, anlam yönelimini ve gerçekleştirme yöneliminin ikisinin işaret ettikleri nesnede örtüştürülmektedir. İşaret edilen nesne anlamın içinde kalır ve gerçekteki dış dünyanın nesnesi değildir. Bu da anlamın varlığının, ideal bir varlık biçiminde tanımlanmasını beraberinde getirmektedir [Akarsu, 1979].

Özgörü üç şeyi belirtir.

1. Yönelimsel madde
2. Yönelimsel nitelik
3. Yönelimsel öz

Bütün bunlar bütünlüğü içinde dünyayı meydana getirmektedirler. Doğa, insan ve tarih bu dünyada tek tek varlık bölgeleri olarak var olmaktadır [Akarsu,1979].

Fenomenoloji, fenomeni sorgulama sürecinde, “şey”in öğrenilmiş/öğretilmiş tüm kalıpların dışında kendine ait özün/eidosun bulunmasına işaret etmektedir. Bir şeyin “eidos”u o şeyi o şey yapan özelliklerin toplamıdır [Wolff, 1990]. Biçim, şekil, kavranır özellik, öz, anlamlarına gelen eidos, bilincimizde, şeye ekleme ve çıkartmalar yapılarak bulunabilmektedir. Fenomen, hangi özellikler eklenip/çıkarıldıktan sonra anlamını yitiriyor, o şey olmaktan çıkıp kimliğini yitirip başka bir şeye dönüşüp yok oluyorsa değiştirilmemesi gereken özelliği, yani öz böylelikle yakalanabilir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli unsurun, nesnenin kendisini değil de, bilinç içeriği olarak fenomenin anlaşılmasına çalışılmasıdır [West, 1998].

Genel olarak nesnenin özü, sadece bilgide, tüm temel biçimlerine göre incelenebilir. Öz sadece bilgide verilmiştir, sadece bilgide açıkça görülebilir [Husserl, 2003].

Nesnenin bilgisi bilince alınmadan ve bilincin yönelinliği olmadan nesneye ilişkin deneyim nitelemesizdir. Husserl nitelemesiz deneyim kavramlaştırmasını, gerçek dünyada genellikle aşırı şaşkınlık ve hayret verici durumlarla karşı karşıya geldiğimizde, bulunduğumuz duruma işaret etmek için kullanmaktadır. İlk kez karşılaştığımız ve ne olup bittiğini kavrayamadığımız durumlar, aslında o şeye ilişkin herhangi bilinç içeriğine sahip olmadığımızı belirtmektedir. Deneyim temelde nitelemesizdir. Durumu anlamak için önce yorumlamak gerekmektedir [Wolff, 1990]. Deneysel

yaklaşım, nesnenin çeşitli görünümüne yönelerek tümevarım ve genellemelerle anlama çabasına girmek demektir. Diğer taraftan özü bulmak, imgelemde özgür değişimler yapabilmeye ortaya konulabildiğinden, kullanılan yaklaşım eidetik yaklaşım adını almaktadır [Lyotard, 2007].

Husserl'in en iyi bilinen sloganlarından biri "şeylere dönelim yeniden"dir [Bubner, 1993]. O'na göre bize benimsetilen düşüncelerimizi, şeylere verilen anlamları olduğu gibi kabul etmeyip sorgulamamız gerekmektedir [Wolff,1990].

Husserl'in bizi davet ettiği sorgulama; nesnelerin nasıl göründüklerini doğrudan doğruya "anlama"ya işaret etmektedir. Paranteze alma -askıya alma-ayraç içine alma [Garfinkel, 1993]-, şeyleri anlama ve anlamlandırma sürecinde, dil ve diğer simge ve sembollerin belirlediği tanımların dışında "şey"in özünü yakalamaktır [Lyotard, 2007]. Bir başka anlatımla Husserl "şeylere dönelim yeniden" çağrısıyla, kültürün oluşturduğu tül araya girmeksizin, nesnelerin aslında nasıl göründüklerini tespit edebileceğimizi ileri sürmektedir [Husserl, 2003].

O'na göre açıklık, apaçıklık olanaklı mıdır? Şeyin anlamının şüphe etmeksizin kabul edebildiğimiz kesinlikli bilgi var mıdır? sorularının cevapları nesnenin özünün yalnızca bilgide verildiği ve bilgide apaçık bulunduğu biçiminde cevaplanmaktadır. Nesne bilgide kurulmaktadır [Husserl, 2003].

Öğretilmiş bilgilerin sorgulanmadan kabul edilmesi, dil ile temellenen kavramlaştırma biçimlerinde radikal dönüşümlere de işaret etmektedir. Sorgulama bir kez başlayınca, artık öğretilen her şeyi sorgusuz kabullenmek mümkün olamayacağı gibi öğrenilmiş bilgilerin yeniden incelenmesi de beraberinde gelecektir [Wolff, 1990]. Sorgulama, ayrıntılı inceleme anlamına gelmektedir. Ayrıntıya inmek "şey"i çeşitli anlamlar etrafında sorgulayarak, ayrıntıda yeni anlamları keşfetme uğraşı bilinç içeriklerinde gerçekleşmektedir. Sorgulama ile fenomenolojik indirgeme sonucunda ortaya

çıkan alanda, tüm dünya, bilinç içeriğinin temsil ettiği “şeyler” olarak yansıtılmış olmaktadır. Bilinç içeriği olan herhangi bir konu ya da nesnenin çeşitli görünümünün bilinçte temsil edilmesine fenomenin “iç ufku” denir. Bilinçte temsil edilebilmesine karşın, o anda bilinçte yer almayan fenomenlerin toplamına da “dış ufuk” denir [Wolff,1990].

Husserl, fenomenolojik indirgemenin son yönü olarak bilinç yaşamına ait fenomen olan zaman kavramını irdeler [Küçükalp, 2006]. Zamansal yapının üç düzeyinden bahsedilebilir;

- 1- *Dünya zamanı*: Takvim ve saat zamanı anlamında zamana işaret eder.
- 2- *İçsel zaman*: Öznel zaman da denilebilir. Dünya zamanıyla ölçülemeyen, bilinç yaşamının olaylarını içeren, entelektüel deneyim ve edimlerin devamlılığına aittir.
- 3- *İçsel zaman bilinci*: İçsel zamansallığın bilinci ya da farkındalığıdır. İkinci zaman düzeyinin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkar.

2.2.3. Martin Heidegger: Varlık ve zaman

Heidegger¹’in felsefesi, varlık problemi üzerinde yapılanmaktadır. O’nun için fenomenoloji, insanın varlıkla ve varlığın da insanla olan ilişkisi üzerine derin ve çetrefilli bakış ile mümkündür [Bozkurt, 1995]. İnsanın varoluş sorusu değil, nasılsa öyle varolan olarak kendi bütünlüğü içindeki varlık sorusudur [Heidegger, 2008].

¹1889’da Baden’de doğdu. Katolik bir ailedendir. Uzun bir süre Cezvit’lerin manastırında kalmış, oradan çıktıktan sonra Freiburg’da felsefe öğrenimi görmüştür. Rickert’in yanında doktorasını yapmıştır. Marburg’da profesör olmuştur. 1928 de Husserl’in yerine Freiburg Üniversitesine geçmiş, 1945 depolitik nedenlerle yerinden uzaklaştırılmış, ama o zamandan ölümüne değin (1976) emeritus (emekli) olarak büyük dinleyici kalabalığı karşısında dersler vermiştir. Heidegger felsefesini güç anlaşılar tümce kuruluşları ile ve kendine özgü anlamlar verdiği sözcüklerle yazdığından, birçoklarının bu felsefe kapalı kalmış ama yine de on binlerce dinleyici bulmuştur. Kendi anlatım biçimini karışık dokulu ve rahat olmadığını kendisi de bilir, ama araştırmancının derinliğinin bunu zorunlu kıldığına inanır.

Heidegger felsefenin temel sorunu olarak gördüğü varlık felsefesine, varlığı varoluşta arayarak yönelir [West, 1998]. Varlığın araştırılması gereken yer varoluştur. Varoluştan öz çıkarılmalıdır. İnsanın özü varoluştadır [Heidegger, 2008]. Varoluştan kalkarak varlık sorunu yeniden düzenlenmelidir. Heidegger'e göre varolmak, ancak zamansallık içinde anlam kazanır [Demirtaş, 2003]. Buna göre bu felsefe eski öz felsefesine karşıt olarak bir varoluş felsefesidir [Heidegger, 2008].

Heidegger'e göre insanın bilen bir varlık olarak nesnelerin karşısında yer alması ya da öznenin kendini diğer nesnelerden ayırması, iki varlığın doğasındaki farklar gereği normaldir. Özne nesne ilişkisine bakış ve yaklaşım, bu ilişkilerde sorulması gereken soruların doğruluğu ile ilintilidir. Sorulması gereken soru öznenin kendi bilincinden yola çıkarak nesneyi nasıl bildiği değil, nesneyle kurulan karşılıklı etkileşimin nasıl açığa çıkarılabileceğidir [Megil, 1998]. Çünkü insan yalnızca varolan değildir, aynı zamanda kendini varolan olarak da anlayabilen ve bu, bütün öteki nesneleri de anlayabilmesini olanaklı kılan özelliğidir [Akarsu, 1979].

“Varlığını sormamız gereken hangi varolandır?” Sorusu ile araştırmasına başlar Heidegger [Heidegger, 2008]. İnsan kendisinden başka bir şeye doğru açılıp dağılan biricik varlıktır. Yalnız insan varlığını sorabilir [Heidegger, 2008]. Burada fenomenolojideki “yönelmişlik” kavramı devreye girer [Bozkurt, 1995].

Heidegger, şu iki soru ile devam eder; Fenomenolojinin ilkesine göre “şeylerin kendileri” olarak deneyimlenmesi gereken, nereden ve nasıl belirlenir? Fenomenoloji bilinç ve bilincin nesnel olabilirliğini (objektivite) içerir mi? Yoksa açıkta olmaklığı ve gizlenmişliği içindeki var olanların Varlığı mıdır? Heidegger, bu sorular ile fenomenolojide Varoluşçuluğa doğru

yönelerek Husserl'den farklı olarak Varlık¹ ve Zamanı² odak noktası yapar [Heidegger, 2001].

Heidegger Husserl'deki bilincin yapısının transsendental oluşu düşüncesine karşı çıkmaktadır [Seamon, 2003].

Husserl'in fenomenolojisiinde bulunan soyutluk ve derin somutluk yoksunluğunu eleştiren Heidegger, Varlığı yalnızca henüz fenomenolojik olarak bilgilendirilmemiş bir bilincin saf yönelimlerine indirgemek yeterli değildir. Varlığın anlamı daha geniş ve temelden anlaşılmalıdır [Bubner, 1993].

Heidegger transsendental yapının şüphe götürür olduğunu düşünmektedir. Çünkü Husserl, bu yapıların gerçekliğini gündelik hayatın içinde yer alan insanın edimsel deneyiminden çok, spekülatif ve akılsal düşünceye dayandırmıştır. Oysa Heidegger, bilinç dünyadan ve insanın varoluşundan ayrı düşünülemez, demektedir. O'nun içinde fenomenoloji bilincin deneyimlerini konu etmektedir. Ancak deneyim edimlerinin yapısını, bu edimlerde deneyimlenen objelerin nesnel olabilirliği (objektivite) bakımından soruşturması, sistematik olarak planlanan ve sağlamlaştırılan açıklama biçimindedir [Heidegger, 2001].

Heidegger her insanın zorunlu olarak içinde bulunduğu iki önemli varlık biçimine işaret etmektedir: “Dünyanın-içinde-olmak” ve “Birlikte olmak” [Heidegger, 2008].

Dünyanın-içinde-olmak Varoluş demektir. Dünyayla karşılaşmaktır. Dünya ile karşılaşmak eylemlerle görünmektedir; bir iş yaparak, kurarak, üreterek,

¹Heidegger Dasein demektedir. Dasein, kendi varlığını kavramıştır; bu varlık dünya-içinde-varlıktır ve varolan olarak yalnızca varlığı anlayan varoluştur.

² Zaman kendi gelişim evreleri olan geçmiş, şimdi ve gelecek içinde olan bir bütündür. Zamanın zaman niteliği kazanması, bu üç boyutlu süreç ile mümkündür; o ancak bunların birliği içinde zamanlaşır. Heidegger “zaman yoktur. O kendi kendini boyuna zamanlaştırır” demektedir.

yenileyerek, ilgilenerek, kaygılanarak, severek, nefret ederek... Yöneldiğimiz şeyler birer “alet”tirler, her “alet”te bir alet bütününe yöneliktirler [Akarsu, 1979].

Varoluş aynı zamanda öteki insanlarla da birlikte-olmak demektir. Bizim varlığımız, öteki insanların varoluşunun göstergesi olmakla birlikte, öteki insanlar bizim için bir “alet” değildir. Kendileri için kaygılandığımız, kendileri için ilgilendiğimiz bir Varoluştur. “Birlikte-olma” insan varoluşunun zorunlu bir varlık-biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak “burada-oluşumuz” (Dasein) bize zorlanmıştır¹, taşıdığımız bir yük olarak bize açılmıştır. İçine konduğumuz bu dünya bize ait değil, bize yabancı, bizden uzak ve düşmancadır. Orada kendimizi evimizde hissetmeyiz. İçine fırlatıldığımız bu dünyayı “anlamak”, Heidegger için yapabilmek demektir. Daha geniş olarak ifade edilirse, “bir kimse yapabildiği işi” “anlar” denilebilir. Varoluş da yapabilmedir. Varlığının kendi olanaklarını tasarlayabilen, yaratabilen ve gerçekleştirebilen “anladığını” göstermektedir [Akarsu, 1979].

Heidegger zamanı tarihsel ve tarihi olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Dasein, önce tarihsel, sonra da tarihidir. Dasein zamansallaştığı ölçüde varolan dünyanın durumuna benzer. Tarih “bu-dünya-içinde-olma” olayı olduğuna göre, Dasein’in bu olayın yapısını ortaya çıkarması tarihselliğin kavranılmasını gösterir [Bozkurt, 1995].

Heidegger’e göre insan hiçbir zaman boş mekanlarda bulunan, özneye sonradan karşısına veriliymiş gibi duran bir dünyada bulunmaz. Özne doğduğu andan itibaren zaten “dünya-içinde-olan”dır. Bu nedenle özne Heidegger’e göre hiçbir zaman dünyaya “karşı-duran” biri olarak ele alınamaz. Çünkü Dasein her zaman bir dünya-içinde-olmak durumlarını anlatmaktadır [Hühnerfeld, 2003]. İnsan dünya ile bir bütün olarak onunla “birlikte” yaşamaktadır.

¹ Kimse bize bu dünyaya gelip gelmemeyi sormamaktadır. Bizim şurada ya da burada şu veya bu durumlara girip girmemeyi, isteklerimizi sormamaktadır.

2.2.4.Maurice Merleau-Ponty: Öznellik ve algı

Maurice Merleau-Ponty¹, kendi fenomenolojik çalışmasını anlatabilmek amacıyla “resim” ve “ressam”ın bakış açısını sıkça model olarak kullanarak [Merleau-Ponty, 2006a; Merleau-Ponty, 2008], fenomenolojiyi beden üzerinde odaklandırmakla Husserl’ci girişimin kimliğini değiştirmiştir.

Merleau-Ponty, Heidegger gibi Varoluşçu fenomenolojik bakış açısını benimsemiştir. O’nun için fenomenoloji özlerin araştırılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Merleau-Ponty, fenomenolojik çalışmalarında odak noktası olarak insan yaşantısının, bedeninin aktif rolünü içermesini ele alarak, beden ve zihin arasındaki ayrımı yeniden yorumlamaya çalışır [Seamon, 2003b].

O’nun çalışmalarında Husserl’in fenomenolojisi²ve özellikle "yönelmişlik" kavramının etkili olduğu söylenebilir [Merleau-Ponty, 2006b]. Merleau-Ponty’nin bu yönelmişlik kavramını kullanmasının ardında izini sürdüğü felsefi problematik, yani bir anlamda onun düşünsel etkinliğinin ana teması, Sartre (2009a) ve diğer Varoluşçularda da görülen, Deskartes’çı felsefenin doğal ögeleri olan Özne-nesne ikiliğidir. Tam bu noktada, Merleau-Ponty’nin temel kavramlarından olan Beden kavramı devreye girer. Beden, burada salt bir biyolojik konu olmaktan çıkarılıp felsefi tartışmanın merkezine yerleştirilir. Beden kavramı üzerinden özne-nesne ikiliği yeniden değerlendirmeye alınır.

Merleau-Ponty, Heidegger’in “dünya-içinde-olmak” kavramını dönüştürerek “dünya içinde oluşmak (vücut bulmak)” olarak tanımlar. İnsan vücudu adeta

¹ 1908’de Rochefort-sur-mer’de doğdu. 1961’de Paris’de öldü. Felsefe eğitimi aldı. 1931’den sonra felsefe öğretmenliği yaptı.1941’de Nazi işgaline karşı Özgürlük ve Sosyalizm adlı direniş grubuna katıldı.1945’de Sartre ve Simone de Beauvoir ile birlikte Les Temps Modernes dergisini yayımladılar.

²Algının Fenomenolojisi’nde Merleau-Ponty’nin Husserl’le ilişkisi oldukça muğlaktır. Hem projesinin köklerini Husserl’in düşüncesinin içinde bulur hem de onun fenomenolojisinin ana noktalarının klasik bazı yorumlarına karşı bir mesafe alır. Merleau-Ponty, fenomenolojik indirgemeyi, yönelimselliği, algıyı, yaşayan bedeni yeniden yorumlayış biçimiyle fenomenolojiyi Husserl’in götürebileceğinden çok daha ileriye götürmüştür (Direk, 2003).

şeylere çakılı olduğu için, şeylerin gerçekliğine erebilmektedir [Merleau-Ponty, 2008]. İnsanların dünyayı kesin açık bir bilinç ile algılayamadıklarını söyleyen Merleau-Ponty, algının bilinçlilik ve bilinçsizlik arasında gidip gelen bir duruma işaret ettiğini ileri sürmektedir [Spiegelberg, 1982; Merleau-Ponty, 2008].

Merleau-Ponty, fenomenolojinin, araçsız deneyimler, erimiş ilişkiler içinde bulunduğumuz dünyada, dünya ile her karşılaşmamızda ona bir şeyleri yeniden öğreniyormuş gibi bakmamızı talep etmektedir. Fenomenoloji teorik empirik araştırmalar yerine, mekânın, bedenın, birlikte yaşadığımız diğer insanlarla olan ilişkilerimizin deneyimlerinin hikayesini önermektedir [Bognar, 1985; Merleau-Ponty, 2006b]. Çünkü “insan bir vücut ve bir ruh değil, bir vücut *ile* bir ruhtur” [Merleau-Ponty, 2008]. Böylelikle içsel ve dışsal, öznel ve nesnel ayrımı ortadan kalkmakta, dünya tamamen insanın içinde ve insan tüm dünyadadır düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Merleau-Ponty’nin ifade ettiği, somutlaşmış varlıklar olan varoluşumu “dünyada-olma durumunun” asıl ontolojik yapısı olarak değerlendirir. Biz “bedenimizle yerde olmaya mecbur edilmişizdir”. Böylece, örneğin; insan vücudunun mutlak fiziksel biçimi, dünyamızı burada-orada, yakın-uzak, yukarı-aşağı, üst-alt ve sağ-sol gibi tanımlamalarla hemen düzenler [Merleau-Ponty, 2006b]. Benzer olarak eylem üzerinden ifadelendirilen bedenın zekâya ilişkin önsel-bilişi -Merleau-Ponty’nin “özne olarak beden” dediği şey [Merleau-Ponty, 2006a]–bedenın muhakkak sayılan jestlerinin, hareketlerinin ve rutin davranışlarının ilk düşüncedeki katmanlarında insanı vücuda getirir [Seamon, 2003b; Merleau-Ponty, 2006a]. İnsan dünyanın içinde mevcudiyetini kazanan bir oluşturdur.

Husserl’in bakış açısını çeşitli dönüşümlere uğratarak değerlendiren Merleau-Ponty de, kesin bir bilgi aramaktan daha ziyade, belirli bir “apaçıklığa” ulaşmak ister.

Bu apaçıklık soyut formülasyonlarda değil, deneyimlerimizde, yani "düşünen ben" in deneyimlerinde ortaya çıkar. Merleau-Ponty, Husserl'in varlıklara yönelmişlikten söz etmesi gibi bir yönelimden söz eder. Merleau-Ponty için insan demek, "dünyayı kendi gözleriyle gören bir varlık" demektir. Yaşayan, kendi gözleriyle gören ve anlayan bir varlık [Merleau-Ponty, 2006a].

Başkasının varlığı, düşünceyi mümkün kılan fakat nesnel düşünceyi zora sokan bir öğedir. Merleau-Ponty bu zorluğu, Beden ve Ten gibi algıyla, duyumla, deneyimle bağlantılı kavramları felsefi alana taşıyarak aşmaya çalışır [Merleau-Ponty, 2008]. Felsefi düşüncede bütün her şeyin karşısında algıya verilen öncelikli rolün sonucu olarak Merleau-Ponty, beden'i değerlendirir [Merleau-Ponty, 2008]; Bedenler hem özne hem de nesnedir. Çünkü başkasının bedeni, benim için herhangi bir nesne değil, bir kültür nesnesidir [Merleau-Ponty, 2006b]. Tıpkı benim bedenimin başkası için olduğu gibi, başkalarıyla her şeyden önce bu anlamda bir beden olarak karşılaşırız. Başkası, başka bir bedene sahip olan bir ben'dir. Merleau-Ponty ile Sartre, felsefi olarak bu noktada bir ayrılığa düşerler. Sartre'ın bakışında ben-başkası meselesi genelde olumsuz bir değerlendirmeye ("Cehennem Başkalarıdır") sahiptir [Sartre, 2009a]. Merleau-Ponty olumlu bir konum alır, başkasının bedenini kendi bedeni gibi bir özne-nesne olarak düşünür. Başkası, bir başka olarak benimle aynı bedene sahiptir.

Her birimiz bedenlere sahip olarak bir anlam dünyasında yaşamaktayız. Bununla birlikte her birimizin deneyimi tikel ve ayrıcalıklıdır [Merleau-Ponty, 2006a]. Merleau-Ponty, buna ve algıya verilen önceliğe bağlı olarak bir yanda "Algının Fenomenolojisi"ni çıkarmaya çalışır; öte yandan aynı yaklaşımın bir sonucu olarak "Göz ve Tin" ile bedenin dünya ile ilişkileri resmetmeye yönelir [Merleau-Ponty, 2006a].

Merleau-Ponty'nin varoluşçuluk akımı çerçevesini aşan ve fenomenolojiden post-fenomenolojiye doğru yol alan bir düşünür olarak okunmakta olduğunu saptayabiliriz [Direk, 2003].

2.3. Fenomenolojiden Mimari Fenomenolojiye

Fenomenolojinin iki temel çizgisi vardır. İlki bir yöntem olmasıdır. Bu yöntem fenomenin doğrudan doğruya kendini gösterenin, verilmiş olanın betimlenmesinde bulunur. Bununla fenomenoloji doğa bilimlerinden ayrılır ve deneycilik ile karşıtlık içindedir. İkinci olarak, teorik yaklaşım olarak kullanımıyla, anlama üstüne odaklanmasıdır. Yönelinen şeyin tanımlanmasından önce onu "anlamanın" gerekliliği temel vurgudur. Fenomenolojinin konusu öz'dür. Bu ise fenomenlerin ancak akıl ile erişilebilen idelerle ilgili içeriğidir. Bu ideler ile ilgili içerik de doğrudan doğruya görüleme ile kavranır. Özü görüleme [Akarsu,1979].

Fenomenoloji, fenomeni, bilince doğrudan almaya çalışır ve bunu yaparken de mevcut teorilerden ve yöntemlerden yararlanmamaktadır. Bu nedenle fenomenoloji, bilincin, kendi içinde fenomeni ele almasıdır. Husserl'in kullandığı "saf bakış" ya da "bir şeyin özünü bulma" buradan gelmektedir [Pallasmaa,1996].

Fenomenoloji, mimarlık için bir felsefe disiplini olarak değil mimari formun anlamının sorgulanması, insan mekân-çevre ilişkilerinin anlamı üzerine sorgulama yapmaya odaklanmış bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Yirminci yüzyılda bilinen anlamını kazanan fenomenolojinin mimari ile ilişkilendirilmesi 1950'lerde ortaya çıkar [Aravot, 2010]. Fenomenolojinin, mimari çalışmalarda yer almasını tetikleyen süreç mimarinin de diğer bilimlerde olduğu gibi içine düştüğü kriz ile ilintilidir.

1960'lardan itibaren mimarlık modernist evrenselleşme üzerine eleştirel söylemler geliştirmektedir. Bu söylemler 1970'lerde somut teoriler haline dönüştürüldü ve Genius loci (Yerin ruhu) ve yerelleşme üstüne kurulan mimarinin gelişimi olarak adlandırıldı. Yerin konseptine bağlı olan ürün ve bunun yorumlanmasından ortaya çıkan içerik mimari zemini oluşturdu. Bu

noktada mimari fenomenolojinin birinci aşaması olarak tanımlanan yorumlama, kültürel kimlikle bağlantılı olan yer konsepti tartışmalarına yöneldiler. Bu aşamada Kenneth Frampton gibi teorisyenler mimari söylemler ve fenomenoloji arasında bir ayrım yapmadılar¹[Neuman, 2010].

Mimarlığın fenomenolojiyi kendi kuramsal çalışmalarında nasıl kullanacağı ve kuramsal çerçeveyi nasıl oluşturacağı (Husserl fenomenolojisinin somutluktan yoksun oluşu belli problemleri beraberinde getirmektedir) soruları varoluşçu fenomenoloji (Heidegger ve Merleau-Ponty'nin varoluşçu fenomenolojik anlayışları keskin soyutluktan uzaktır) ile yanıtlanabileceği ileri sürülebilir. Husserl'in fenomenolojisi mimari fenomenolojide kuramsal çerçevenin çizilmesinde önemli rol oynarken mimari çalışmalarda somutluğun yakalanması Varoluşçu fenomenologların bakış açılarıyla mümkün gözükmemektedir.

Mimarlık da fenomenoloji gibi deneyim çalışmasıdır (Nitelemesiz deneyim). Öznenin bakış açısından bilinçli deneyime odaklanan fenomenolojik bakış açısı, daha çok mimari pratikte uygulanır [Aravot, 2010].

Mimari fenomenoloji, mimariye bilinç içinde mimari duygu ile fiziksel oranların analizleri yapılmaksızın ve binanın stilistik boyutu göz önüne alınmaksızın yapılan bakıştır [Pallasmaa, 1996].

Mimarlıkta deneyim, gerçek bilginin alınabileceği bir temel zeminden ziyade, bilginin kendisidir. İçeriksel veya buluşsal olsun mimari yapımdaki düşüncel yaratıcılık esasen fenomenolojik bir yaklaşım kullanır [Aravot, 2010].

¹Tektonik tartışmalara dayanarak fenomenoloji; yer, materyal ve mimarinin şiri gibi konseptleri mimari tartışma yolu olarak sundu (Neuman, 2010).

Fenomenoloji –fenomenolojik mimarlık¹-öznenin perspektifinden ortaya çıkar. Fenomenoloji –fenomenolojik mimarlık- öznel, bizi çevreleyen dünya ile birlikte ilişkilerimizi ve fikirlerimizi şekillendiren paylaşılmış bilgiyi arar [Aravot, 2010].

Bu açıdan bakıldığında mimarlığın özü, yaşamın işlevsel süreci ile duygusal ve düşünsel davranış biçimlerinin bütün öğeleri arasında güçlü bir bağ kurulmasını gerekli kılar. Fenomenolojik bakış açısıyla öznel anlamları ve sezgi yoluyla yakalanan bilgiyi anlamaya yardımcı olan yöntemler geliştirmek olasıdır [Aydınlı, 2004].

Fenomenoloji bir başka açıdan değerlendirildiğinde, yaşadığımız dünyayı nasıl algıladığımızı gösteren insan deneyimi üzerine yapılan bir çalışma biçiminde de anlaşılır. Mimarlık daima yaşadığımız dünyadaki deneyimlerimiz ve bütün bunların geleceği arasında bulunmak zorunda bırakılmıştır. Mimari imge bugüne kadarki deneyimlerimizi yansıtırken [Aravot, 2010], gerçek olanın yerine “gerçeklik” kavramı geçmekte; günümüz tasarım dünyasında üç boyutlu mekân yerini “n” boyutlu mekânsal olana bırakmaktadır [Aydınlı 2008].

¹ Tire içerisindeki fenomenolojik mimarlık kavramını ben ekledim N. E.

3. HERMENÖTİK

3.1 Hermenötik: Anlamada Parça ve Bütün

Hermenötik¹ nedir? Bu soruya verilecek en basit cevap, hermenötiğin verstehen, yani anlama kavramına açıklık kazandırmaya çalışan bir düşünme ya da felsefi düşünme geleneği olduğudur [Ricoeur, 1990]. Özneler-arası ve anlama için mutlak olma niteliğiyle kültürel anlam, bütün bir yorumcu projenin temel taşıdır [Gadamer, 1990]. Hermenötiğin nesnesi anlamını oluşturan diller, semboller ve kurumlar ağıdır. Bir başka anlatımla “insan dünyası”dır.

Bir roman, bir şiir, bir kanun metni, bir insan eylemi, bir dil veya bir yabancı kültür, ya da insanın kendi kendisi olsun, herhangi bir şeyi “anlamak” nedir? Bu sorunun birçok farklı bağlamlarda ortaya çıkması, yanıtlanması güçlük gösteren bir alanda bulunulduğunun göstergesine işaret etmektedir; Bu güçlük bir yandan sorunun tutarlı olmamasından diğer yandan da kimisi bir diğeriyle neredeyse hiç uyuşmayan birçok entelektüel disiplinde uygulamasının olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sorunun nasıl çerçeveleneceği, başlı başına bir sorudur [Bruns’tan aktaran Günay, 2002].

Hermenötik kavramı ne anlama gelmektedir, neyi ifade etmektedir? Sorusunun yanıtını bulmak için sosyal tarih sürecinde nasıl kullanıldığını incelemek yararlı olacaktır. Hermenötik, hermeneutik sanatı, yani bildirme, haber verme, çeviri yapma, açıklama ve açıklama yapma sanatıdır². Hermenötik etkinliği daima bir başka “dünya”ya ait bir anlam bağlanımını o an içinde yaşanan dünyaya aktarma/çevirme etkinliği olmuştur [Gadamer, 1995a].

¹ Hermenötik literatürde “yorumcu anlayış”, “yorumsamacı yaklaşım”, “yorumbilgisi” ya da “hermeneutik” biçiminde kullanılmaktadır.

² Tanrıların habercisi/mesajcısı/elçisi Hermes tanrıların mesajlarını ölümlülere iletir. Ne var ki onun bildikleri hiç de tanrıların mesajlarının dümdüz bir aktarımı değildir; tanrısal buyrukların birer açıklamasıdır. Öyle ki Hermes bunları ölümlülerin diline, onların anlayabilecekleri şekilde çevirir (Gadamer, 1995a).

En geniş anlamda hermenötik, yorumun kuramı ve uygulamasıdır. İnsana ilişkin anlamlarla bezenmiş öznel durumları anlama ve yorumlama, bir metnin –örneğin kişisel günlük, şiir, şarkı, dans, heykel, resim, bahçe- model olarak alınmasıyla gerçekleşmektedir.

Bugün hermenötikten söz edildiği her durumda bu terim Yeniçağın bilim geleneğiyle bağıntılı olarak kullanılmaktadır. Gerçekten de hermenötiğin Yeniçağdaki gelişimi, modern bilim ve modern yöntem kavramının ortaya çıkışı ve gelişimiyle koşutluk gösterir [Gadamer, 1995a].

Hermenötiğin evrensel bir anlama ve açıklama öğretisi haline getirmeyi deneyen Schleiermacher'le (1768-1834) metnin esas alınan normatif anlamı arka plana çekilmiştir. Metin, yaşamının tekilleştirici, özel ve üretken anlaması olarak değerlendirilmelidir [Gadamer, 1995a].

“Hermenötik olarak yapılacak bir değerlendirmede anahtar nokta; metnin yaratıcısının, metnin oluşumu ve anlamını değerlendirmek üzere hazır bulunmayışıdır, dolayısıyla hermenötik araştırmacı anlamı metnin kendisinin içinden keşfetme yolları arama durumundadır” [Seamon, 2003].

Yazılı esere bağımlı kalan filolojik yorumlamanın sınırlarını aşarak “dil”in önemi-rolü ön plana çıkmıştır. Anlamada “dili anlamak”¹ yeterli değil ancak ön şarttır. Anlamayı mümkün kılan ikinci aşamada ön bilgilerdir. Anlama pratik yaşamının ilgileri/çıkarları/beklentileri içinde ortaya çıkar. Kişiler birbirlerini anlamak zorundadırlar [Dilthey'den aktaran Bollnow, 1995:87]. Böylelikle anlamaya “tarihselcilik” boyutu da eklenmiştir [Gadamer, 1995a].

Parçaları anlamak için bütüne, bütünü anlamak için parçalara ihtiyaç vardır. Metin bir bütün olarak ele alınmalıdır [Rabinow&Sullivan, 1990]. Bu kendimizi metnin yazarının yerine koymamızı ve üretilen şeyin anlamına

¹ İlaç prospektiflerini okuyabiliyoruz, ancak anlayabiliyor muyuz? Hasta için ilaç kutusuna konan bu açıklamalar, kullanılan dil nedeniyle anlaşılabilir. Yukarıda söylenen “dili (metni) okumak” değil “dili anlamak”tır.

onun bağlamı çerçevesinde bakmayı gerektirmektedir. Metin çok anlamlıdır; birçok okumaya ve birçok kurmaya açıktır. Ancak bu okuma ve kurmalar sonsuz ve belirsiz değildir [Rabinow&Sullivan, 1990]. Bu görüşü savunan başta Alman filozofları olmak üzere hepsi de antipozitivistlerdir (Dilthey, Simmel, Draysen). Bunlar pozitivistin yöntemsel birliğine karşı çıkarak, doğa bilimlerinin yönteminin, insan bilimlerinde uygulanamayacağını ileri sürerler. Bu nedenle insan bilimlerinde açıklama değil, anlama önemlidir [Freund,1991]. Fizik, kimya gibi bilimlerin genellemelerle uğraşmasına karşın, tarih, sosyoloji gibi bilimler tek tek olayları öznellikleriyle ele alırlar.

Hermenötik anlayış öznellik ve nesnellik arasındaki karşıtlığı da aşmaya çalışır. Bir taraftan bilimsel (pozitivist bakışın tanımladığı biçimde) nesnellığe ulaşmak amacıyla değilken, diğer taraftan nesnelliği tümüyle yadsıyarak her türlü gözlemi yok farzeder [Göka, 1993].

Hermenötiğin karakteri insan/toplum bilimlerinin otonomisine ve bütünlüğüne yönelen saldırıyla biçimlenmişti. Toplumsal bilimlerin felsefi temelleri ve hermenötik konusundaki çalışmalar Dilthey'dan günümüze kadar, yeni boyutlar kazanarak gelmiş bulunmaktadır [Misgeld, 2002].

Kullanım çeşitliliği olmasına karşın, hermenötik, anlamanın her zaman yorumlamacı olduğunu ileri sürer [Hoy, 1997].Hermenötik'in kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan anlam çeşitliliği şu şekilde sıralanabilir;

1-Anlama sadece kendi özel tarihi durumu içinde gerçekleşir ,yani kişi anlamlandırmayı gerçekleştirirken yaşanmışlıklarından kopamaz, anlamlandırma o yaşantılar üzerine kurulur. Hermenötik anlama için tek belirleyici bir başlangıç noktası yoktur ve okumaya dayanır. Ancak yorumlamalar her an yalanlanabilir ve olasılıkla başka yorumlamalarla yer değiştirebilir [Hoy, 1997].

2-Anlama kişinin yaptıklarının yorumu ile nesne ya da olgunun yorumu arasındaki diyalogsal bir durum ya da araçtır [Dallmayr, 2002].

3-Dil , hem yazılı hem de sözlü olarak, anlamının gerçekleştiğini gösteren bir araçtır¹ [Ricoeur, 2002a].

4-Araştırmacıların kişisel önyargıları , algıları ve anlama döngüleri araştırma basamakları sırasında rapor edilir ve belgelenir [Giddens, 1990].

Düşünce tarihi içinde Aristoteles'e kadar giden ve başlangıçta, bilimsel-felsefi metinlerin metinlerin yorumu anlamına gelen hermenötik Rönesansın hümanizm akımı içinde Antik metinlerin yorumu olarak kullanılır. Ancak ondokuzuncu yüzyılda Dilthey (1833-1911), hermenötiği tinsel bilimlerin yöntemi "anlama" (yöntemi) olarak belirler. Süreç içinde giderek yeni bir anlam kazanan hermenötik Heidegger'de "insan varlığını anlamak" olarak temellendirilirken, O'nun öğrencisi olan Gadamer (1900-2002) anlaşılan anlamına taşımıştır² [Tunalı, 2008].

3.2.Hermenötik'te Temel Fikirler

3.2.1. Wilhelm Dilthey: Açıklamadan Anlamaya

Wilhelm Dilthey 1833-1911 yılları arasında yaşamış ve insan bilimlerinin metodolojisine önemli katkılar yapmış olan Alman filozofudur. O'na göre insanının istediği şey, insan yaşamını anlamaktır [Akarsu, 1979].

¹Kısımlardan oluşmuş yabancı bir dille yazılmış bir kaynak; aynı zamanda yazar kişilerin düşüncelerinin ön planda olduğu bir kaynaktır ve bu kişilerin düşünceleri bir diğerinden farklıdır, kişisel olarak kullanılan bir kelime bütün metnin anlamı üzerinde etki eder; bütünün anlamı kişisel olarak kullanılan kelimeye etki eder. Yani bir "şey"i açıklama kişinin "benliğinden " bağımsız değildir; yani nesne ve özne bir bütündür. Ve kişi düşüncelerini geliştirirken yaşadığı ortam ve de daha önceki yaşamıyla ilintili olarak bir örüntüleme yapar; bilgi kişinin tarihinden bağımsız değildir.

² Genelde kabul gören anlayışa göre iki ayrı biçimde anlam vermeden bahsedilebilir; Dilthey'in geleneksel bakış açısı (pozitif temele dayalı) ve Gadamer'in yoruma önem veren (antipozitivist) bakış açısıdır.

Dilthey'e göre, tek metodolojiye bağılı iki bilim yoktur. Bir başka biçimde söylenirse iki farklı yönleme bağılı iki ayrı bilim vardır. Bu iki bilim grubunun araştırma/inceleme alanlarını ontolojik değil epistemolojik yönden ayırır [Habermas, 1995]. Başka bir bilme tarzı gündeme gelmiştir. Yöntem temelinde¹, insan eyleminin ve insan yaşamının genelliğini ve akılsallığını nesne/konu kılan bilme tarzını ortaya koymak olur [Riedel, 1995].

Tarihsel, toplumsal olan bir tinsel dünya vardır. Bu dünyayı insan kendisi kurar ve içinde yer alır. Dolayısıyla böyle bir gerçekliğe, bu gerçekliği anlayacak aynı türden bir bilim gerekir. Zira tinsel dünya bir olgu dünyası değil, anlam alanıdır. Tin bilimleri hermenötik yoluyla tarihsel gerçekleri yorumlayarak ve tinsel dünyayı anlar. Tinsel yaşam tarihsellik karakterine sahiptir [Misch, 1995a]. Bu dünya açıklanmaz, anlaşılır. Bu anlayış açıklama ile anlama arasında ayırım yapar. Açıklama; doğa bilimlerinin, anlama ise insan bilimlerinin uğraşdır [West, 1988]. Doğa bilimlerinin kuruluşu/yapısı, nesnesinin/konusunun doğa olmasıyla belirlenir [Dilthey'den aktaran Habermas, 1995].

Dilthey gerek tarihselcilik, gerekse de felsefeden muhtelif öğeleri, doğa bilimlerinin bazı özellikleriyle bir araya getirir. Tarih insan hayatını anlamada anahtar olarak değerlendirilirken, tarih araştırmaları anlamaya özgü yöntem olarak büyük bir önem taşımaktadır. Diğer tarafta bilimsel aklın mekanistik ve şeyleştirici sonuçlarını kabul etmemekle birlikte doğa bilimlerinde sergilenen rasyonalite, nesnellik ve kesinlik asla küçümsenmez. Dilthey bilimsel nesnellikle insan hayatının bütünlüğünü kabul eden yaklaşımları uzlaştırmaya yönelir [Giddens, 1990]. O bir emprist olarak her türlü bilginin son

¹ Bir metni okurken zihnimiz parça ile bütün arasında git-gel yapar. Bu iki biçimde gerçekleşir; parçadan bütüne (parça parça bölümlere anlam verme/tümevarım) ve bütünden parçaya (metnin bütünü biliniyorken tek bir parçayı okuma/tümdengelim) doğru anlama biçiminde gerçekleşen bir yöntemdir. Tabula rasa durumunda metnin ne demek istediğini anlamaya çalışırken, o metni yazan kişinin dünya hakkındaki deneyimi de yakalanır. Dilthey, anlama eylemi ifade eden ile onu anlayan insan arasında ortaklaşa paylaştıkları bir şeyle birbirlerine bağılı olduklarından dolayı ortaya çıkar der. Yani anlaşılabilir. Geleneksel hermenötik bir nesneyi kendinde olarak anlamayı amaçlayan bir özne varsayar. Nesne kendi gerçekliğini vurgular. Anlama metinden değil metinde okumaktır. Bu ilke anlamı yakalamak için kesin yöntemlerin inşa edilmesine işaret eder.

çözümlemede tecrübeden türetildiğini ileri sürer. İnsani tecrübenin tarihsel boyutu, onun “tarihselliği”, pozitivist bir yaklaşımın kavramayı başaramadığı şeyin merkezi bir yönüdür [West, 1998].

Tarihsel dünyayı taşıyacakşey, sonradan bir değer ilişkisi altına sokulan, deney yolu ile elde edilmiş olgular değildir; tersine, bu dünyanın dayanacağı baz, bizzat deneyimi mümkün kılan içsel/insani tarihselliktir. Tarihsellik her türlü deneyimin gerçekleşme ortamı olarak, yaşama sürecidir [Gadamer, 1995b]. Dünyanın bütünü kavramak için kesin bir bilim yapmak isteyen Dilthey, yaşantıyı kendi çalışmalarının temeline yerleştirir [Akarsu, 1979].

Dilthey için şimdi, uzatılmış bir an değil, fakat içinde dolaylımsız tecrübenin, hep geçmişin bilinci ve geleceğin sezilişi yoluyla zenginleştirildiği akışın küçük, yapı kazanmış bir parçasıdır. Hayatın her anının zamansal dizilişteki yerine göre ayrı bir anlamı vardır. Zamansal yapıyla hayat kategorileri arasındaki bu bağlantı, insanı tarihsel bir varlık yapar [West, 1998].

Duyularca alınan göstergelerde, tinsel bir içeriği tanıma sürecine anlama demektir Dilthey [West, 1998]. Anlama, bir zihin halini, onun kendisiyle ifade edildiği anlam yüklenmiş bir göstergeden tanıma iken, yeterli nesnellik derecesine sahip sistematik bir süreç söz konusu olduğunda, Dilthey için artık bahsi geçen şey yorumdur.

Özellikle Dilthey tarafından, insanî ve tarihsel bilgi hakkında ayırt edici şeyin ne olduğunu belirlemek ve bu bilginin kendine özgü konu- sunu, amaçlarını ve yöntemlerini ortaya koymak ve bize "nesnel bilgi"yi yalnızca doğa bilimlerinin sağlayabileceği inancına meydan okumak, birincil görev olarak görünmüştü. Dilthey'in hayali, Kant'ın matematik ve doğa bilimi için başardığı şeyi insan/toplum bilimleri için gerçekleştirmektir. Anlama (verstehen) olgular arasındaki nedensel bağlar üzerinde çalışmaya alternatif bir yöntem olarak anlaşılmaya başlanır.

3.2.2. Martin Heidegger: Varolmak anlamak demektir

Heidegger, Dilthey'in "transendental bilinç" in arkasına, bir başka anlatımla "yaşama" ya geri dönme talebinden hareket etmektedir [Gadamer, 1995a]. Heidegger Dilthey'in düşüncelerini kendi varoluş felsefesinin fenomenolojik yönden temellendirilmesinde esas almış, bunu da hermenötik problemini felsefi bir radikalizasyon içinde ele almak suretiyle yapmaktadır. Heidegger bir "olagelme hermenötiği" kurmaktadır. Buna göre varlık kendisini "anlar" ve kendini imkânlar alanına atılmışlığı içinde yorumlamaktadır. Varolmak anlamak demektir [Gadamer, 1995a]. Anlama artık burada insani düşünmenin sahip olduğu diğer düşünme tavırları arasında bir tavır değildir; tersine o insan varoluşunun temel hareketliliğini meydana getirmektedir. Böylece tarihsellik sonlanıp, tarihilik ortaya çıkmaktadır.

Heidegger'e göre, yorum daima önceden-sahip olma, ön-görüş ve bir ön-anlayış üzerine temellenir. Dasein ontolojik bakımdan dairevi yapıya sahiptir. Bu daire fasit bir yapıya sahip değildir. İnsan dairece içerildiğinin farkındadır [Ormitson&Schrift, 2002]. Heidegger "tüm bilmede, dile getirmede", hiçbir kesinti olmaksızın, varolanla her ilişkide, her kendini kendi kılma ediminde Dasein adını alan varlık sözcüğünü kullanır. Bu varlık anlayan varlık, işitilenin varlığı, ifade edilmiş olanın varlığı biçimlerinde varolabilmenin varlığıdır [Misch, 1995b].

Heidegger, Dilthey 'in yaşama kavramının yerine varoluşu getirir. Varoluş, tasarlanan, teorik akıl yoluyla kavranabilen bir şey değildir. O, insanın sahip olduğu tüm olanakların dışlaşmasıdır. Öyle ki, insan aslında evreni değil, bizzat kendi olanaklarını ve ürünlerini yorumlamakta ve anlamaktadır. Yani anlama, insanın düşünsel bir yetisi değil, insan varoluşunun temel hareketidir. O, anlamayı, hermenötik'i, artık Dilthey 'de olduğu gibi bir yöntem olarak da görmez ve onu bir yöntem olmaktan çıkarıp, insanın varlık tarzı, dış dünyaya açılma biçimi olarak konumlar. İnsan Heidegger'e göre, evreni değil, kendi tarihi içinde kendini anlamaktadır; kısacası, insan hermenötik

yapmaktadır. Böylece Heidegger'de hermenötik, insan varoluşun bizzat kendisini anlama biçimi olur. Bize anlama yoluyla açık olan şey, bizden bağımsız olduğu sanılan bir evren değildir. Varlık, her şeyden önce, bize, dilde açılan bir tarihtir. Onu anlamak, "bizi saran her şeyi anlamaktır". Ama bizi saran, yani içinde yer aldığımız bu "her şey"i nasıl bütünüyle anlayabiliriz ki? Heidegger, bu konuda ancak dogmatik bir tutumla, bizi saran her şeyi anlayabileceğimizi kabul etmemiz gerektiğini, bundan başka bir çare bulunmadığını belirtir [Özlem, 2001].

Varolmak Heidegger in terminolojisinde insanoğlunun varlık biçimi anlamına gelmektedir. Heidegger, varoluşsal fenomenoloji olarak da görülen kendi analitik yaklaşımını hermenötik-fenomenoloji olarak niteler [Bolak- Hisarlıgil, 2008].

Hermenötik "varoluşun varoluşsallığın bir çözümlemesi"nin "felsefi olarak birincil" anlamını yeniden kurar. Karşılaştığımız her şey bir anlam bağlamında görünür. Bu anlam şeylerin ve olguların dünyasında önsel olarak bulunurlar. Dünya-tasarı her zaman ileriye uzanır; bir başka anlatımla geleceğe açık zaman boyutunda bulunur [Bubner, 1993].

Heidegger bir yanda varoluş sorununu bütün geleneksel metafiziklerin çok ötesine geçen bir biçimde canlandırırken bir yandan da tarihselciliğin klasik önsel bilgilerin karşısına yepyeni bir olanak çıkarır. O'nun anlama kavramı aynı zamanda ontolojik bir ağırlık da taşımaktadır. Dilthey'den yola çıkan Heidegger, anlamının varoluşsal bir olay olduğuna ilişkin radikal bir ontolojik düşünce geliştirir ve anlamının her türünü bir tasarım, bir proje olarak açıklar" [Gadamer, 1990].

Heidegger'in bu görüşlerinin, geleneksel hermenötik için meydan okuyucu bir nitelik taşıdığı saptanabilir. "Almanca'da verstehen (anlamak) fiilinin iki anlamı vardır: Birincisi, örneğin, "Bir şeyin anlamını anlıyorum" dediğimizde ortaya çıkan anlamdır. Ama bu, aynı zamanda "bir şey hakkında bilgi ya da

uzmanlık sahibi olmak" gibi ikinci bir anlama da gelebilir. Her iki durumda da bir bilme eylemi, "bir şey hakkında bilgi sahibi olmak", "bir şeyle nasıl uğraşılacağını bilmek" söz konusudur. Bir metni "anlayanlar" , bir anlama çabasıyla kendilerini aşmakla kalmazlar; anlama yoluyla yeni bir zihin özgürlüğü de kazanmış olurlar. Bu da çok sayıda yeni olanaklar elde etmek demektir" [Gadamer, 1990]. Burada Heidegger'in, esas olarak geleceğe yönelik olan insan varoluşuna dayandırılan bir tarih bilincinin yapısı sorununu ontolojik bir değerlendirmeye ele alması söz konusudur.

Heidegger için hermenötik anlayış son kertede, yazardan daha çok okuyucuya söz hakkı veren bir yaklaşımdır.

3.2.3. Hans George Gadamer: Ufukların kaynaşması

Gadamer¹'in hermenötik anlayışı, anlamı, yorumcunun bakış açısında arayan bir duruşa dayanır. O'na göre bir metni, bir eylemi, bir peyzajı –bir mekanı/yeri- nedenler ya da yasalar çerçevesinde anlamlandırmak söz konusu değildir. Açıklamanın geçerli yolunun olguları anlama çabasıyla gerçekleşeceği anlayışı ileri sürer. Yorumun ve anlamanın amacı, bizzat kelimenin kendisi değil; daima iç logostur [Gadamer, 1995a].

Gadamer bu bakış açısını kısmen Dilthey'i daha çok da hocası Heidegger'i kaynak kullanarak açıklamaktadır. Gadamer bir "şey"i anlamada müracaat edilecek en uygun modelin bir metni yorumlama modeli olduğunu ileri sürerek yorumcu anlamanın nasıl yapılacağını modellemeye çalışır [Skinner, 1997].

Yöntem bağlamında Dilthey'den farklılaşan Gadamer, insanın bir metni anlama ve yorumlama sürecinde tabula rasa olmasının mümkün olmadığını

¹1900-2002 yılları arasında yaşadı. Hermenötiğe yaptığı katkılarla bilinen ünlü Alman felsefecidir. Heidegger'in öğrencisi oldu. Marburg ve Heidelberg üniversitelerinde çalıştı. Hakikat ve Metot (Truth and Method) adlı kitabını altmışlı yaşlarında yazmıştır. 1966 da emekli olmasına karşın, hayatını kaybedinceye kadar aktif çalışmalarını devam ettirdi.

kabul eder. Bir yazarın dilini bilmekle onu anlamış olmayız. Anlamayı ilk planda mümkün kılan peşin hükümler ya da ön yargılar/ön bilgilerdir [Gadamer, 2002a]. Tarihsel teşhir ya da metnin etkili oluşuna dair farkındalığımız ve ön bilgilerimize bağlı olarak metni anlarız [Outwaite, 1997].

Hermenötik boyut, “bir sözcük içinde kalıplaşmış ve bu sözcük içinde geleneğe mal olmuş kavramlar, tek bir anlama sahip sabit markalar ve işaretler değildir; tersine onlar insanın dil içerisinde gerçekleşen dünya açılımının iletişimsel hareketinden çıkarlar. Onlar sürekli hareket halindedirler, dönüşürler ve zenginleşirler; eskiyi örten yeni bağlamlara yerleşirler, unutulurlar ve yeni düşünceler içinde yeniden canlanırlar [Gadamer, 1995a].

İnsanın dünya hakkındaki tüm bilgisine “dil” aracılık eder. Dünyaya ilk yönelim bir dili öğrenmekle gerçekleşir [Gadamer, 2002a]. Fakat sadece bununla da kalınmaz. Bizim dünyada-olmaklığımızın dilselliği, en sonunda deneyimin tüm alanına eklemlenir [Hekman, 1999]. Tüm deneyim, bizim dünya hakkındaki bilgimizin sürekli iletişimle¹ gelişmesinde ve devam edip gitmesinde gerçekleşir [Gadamer, 1995a].

Diyalojik süreç içinde gelişen iletişim genel bir deneyime işaret eder. Bu deneyim sadece dil değil, tarih ve gelenek ile inşa edilmiştir.

Gadamer, insanî yaşam deneyimimizin dilsellik içinde bulunuyor olmasına karşın dilsellik deneyimimiz sınırlı olduğunu² ileri sürer. Gadamer'e göre bu, hermenötik problemin tarihsel gelişimindeki sınırlandırmalarla da koşutluk gösterir [Gadamer, 1990]. Dilsellik analizi, bu nedenle "günümüzde bize

¹ Gadamer yorumun diyalojik bir modelini geliştirir. O'na göre metin bizim karşılıklı bir sohbet içinde kendisine sorular yönelttiğimiz ve cevap almaya çalıştığımız bir sendir. Bu diyalog sürecinde yorumcunun görevi -metinden cevaplar okunduğu için- metnin sunduğu soruyu anlamaktır. Yorumcu-metin arasında gerçekleşen soru-cevap süreci sadece metnin yorumlanmasına değil, aynı zamanda yorumcunun kendi varlığını anlamasına da katkıda bulunur.

² Dilthey'indehermenötiğin kendisini yazıya geçmiş dilsellik alanları ile sınırlandırdığı konusunda temel tezini hatırlatmak gerekir.

yabancılaştırılmış gelenek ile", yazılı geleneğin yorumlama gerektiren bir karşılaşmayla yüz yüze gelmesini zorunlu kılmaktadır. Yorumlama, geleneği günümüze de tercüme etme anlamına da gelir. Yorumlamaya tercüme olarak bakmak, tercümeyi, tüm insan eylemlerini ve ürünlerini anlayıp değerlendirmede bir model kılar [Gadamer, 1990]. Hermenötiğin evrenselliği, esasında buradadır. Bu demektir ki, her çağ, önceki çağlarla yazılı eserler temelindeki ilişkisini bir tercüme ilişkisi olarak kurar. Bugünün dünle ilişkisindeki bu evrensellik, bu yorumlama/tercüme etkinliği olarak hermenötiğin de evrenselliğini getirir [Özlem, 1998].

Gadamer 'e göre felsefenin tüm çabası, yaşamı kendindeki bütünlüğüyle kavrayabilmektir. Ne var ki bütünselci kavrayış çabası her zaman diliminde değişik formlar içerisinde gerçekleşir. Bu, değişik fenomenler için böyle olduğu gibi, belirli tipteki felsefenin gelişimi için de böyledir. İşte hermenötiğin görevi, bu değişik formlar içerisinde kendini gösteren yaşama kavrayışlarının temel anlam ve işlevini göstermektir. Bu değişik formlar, insanlar arası iletişimden toplum yönetimine, bireyin toplum içinde edindiği deneyimlerden aynı bireyin toplumla karşılaşma tarzına, dinden hukuka, sanattan felsefeye, geleneğe kadar "yaşam" terimiyle kapsanan bütün alanlarda kendini gösterirler [Özlem, 1998].

Gadamer, tarihin kucaklanması ve tarihsel mirasın tercüme/yorumlama yoluyla muhafaza edilmesinin, hermenötikten hep beklenen bir görev olduğunu belirtmektedir (1999). Bu yönüyle hermenötik muhafazakâr bir görünüme sahiptir. Bununla birlikte her yorumlamanın bir tercüme olduğu konusu, hermenötiği, en az muhafazakârlığı ölçüsünde gelenekten ve otoriteden özgürleşme aracı olmasını da beraberinde getirmektedir [Özlem, 1998]. "Tarih" ile kastedilmek istenen kişinin yaşantıları sonucu yapılandığı bilgiler bütünüdür. Gadamer bunu "önyargı" (ya da ön bilgi) olarak dile getirir. Önyargılar yanlış ya da haksızca yapılan ve gerçeği saptıran şeyler değildir. Önyargılar yaşamsal gerekliliklerimizin tarihsel bir sonucudur ve de

deneyimlerimiz ve yeteneklerimizin ilk yönelimlerinin bir oluşumudur [Wachterhauser, 2002].

Gadamer anlamada önemli bir yer tutan ön bilgilerin sınırlılığının da farkındadır. Bu sınırlılıkla birlikte, yorumlamadan (hermenötikten) hakikatlere ulaşma yöntemi olarak söz edilemeyeceğini de ortaya çıkardı. Fakat daha ziyade “yönteme karşı”¹ olmak gerekmektedir.

Anlama nedenler ya da yasalar çerçevesinde değildir. Hermenötik tamamen bir bütünün parçaları açısından ve parçalarını da bütünün anlamına yaptıkları katkı açısından anlamaya çabalama yönünde döngüsel bir modeldir [Gadamer’den aktaran Skinner, 1997]. Bütünü ayrıntılar, ayrıntıları bütün bağlamında anlarız.

Hermenötik daire bütün ve parçalardan meydana gelir. Bütün ile parçaları arasında döngüsel ilişki vardır. Bütünün anlamı parçalar yoluyla anlaşılır, ama parçalar da aydınlatıcı işlevlerini bütünün ışığı altında görürler. Hermenötik daire², öznel yönden de nesnel yönden de biçimsel değil, metin ile onu anlayacak olan arasında kurulan uzam içinde hükmünü yürütür. Yorumcunun amacı, kendini metin ile metnin içerdiği şeyler arasında bir aracı haline getirmektir [Gadamer, 1990].

Gadamer’e göre, anlama edimi sırasında geçmişin ve bugünün ufuklarının karışması ve bağlı olarak yorumlayıcının ufkunun yorumlanacak metnin anlam ufku ile karışması, yani metnin anlam ufkuna katılması gerekir [Japp,

¹ Feyerabend bu tartışmalar bağlamında “Yönteme Hayır” adlı bir kitap yayınlamıştır. Feyerabend bu görüşünü var olan sözde bilgi yığınının alternatifler düşünürken mümkün olduğunca serbest ve yaratıcı olmamız gerektiğini ileri sürerek, bilimsel kuramlara uygular. Acaba Feyerabend’in bu görüşü Mimarlıkta nasıl kullanılır? Derrida ise herhangi bir kesinliğe ulaşarak yorumlama yapılamayacağını söyleyerek, bir yorumu başka bir yoruma tercih etmek için hiçbir zaman yetkimiz yoktur der. O nihayi olarak hermenötik yorumun bir hata olduğu sonucuna varır.

² Hermenötik daire, edebi, tarihi, filolojik, psikanalitik yorumlar için olduğu kadar günlük yaşantının sağduyu diye adlandırılan açıklamaları ve etnografik yorumlar için de geçerlidir. Hatta bir beysbol oyununu izleyebilmek için bu oyunun terimlerini ve bu terimlerin oluşturdukları oyunun bütününe yaptıkları katkısı anlamak da gereklidir [Geertz, 1990].

1995]. Bir metni anlamak tarihsel gelenek içindeki konumdan ortaya çıkar¹. Metnin etkili oluşuyla kurulan bağ ya da tarihsel etki anlamının gerçekleşmesinde olmazsa olmaza işaret eder. Anlama, kendi anlam ufuklarının tamamen bırakılıp, başka ufuklara yerleşme, onları olduğu gibi kabul etme değildir. Kendi ufukumuzu yabancı ufuklarla birleştirme ve ya kaynaştırma demektir [Outwaite, 1997]. Başka bir anlatımla öznenin ufkunun nesnenin ufkuyla yer değiştirmesi değil, bu iki ufkun birbirleriyle kaynaştığı diyalog sürecidir. Hiçbir zaman kendimizden kopartamayacağımız hâlihazırdaki dünyamız ile keşfetmeye çalıştığımız farklı dünya arasında ki kısmi bir uzlaşmadır. Bir metnin hayatımızla fiili olarak birleşmesidir [Outwaite, 1997].

Yorumcunun ve metnin ufuklarının kaynaşması, aynı gelenek ve tarihsellik içinde yaşıyor olmaktan dolayı mümkündür. Bu sebeple özne ve nesne birbirinden izole edilmiş değildir. Gadamer için hermenötik yorumlama sürecinde diyalogu sağlayan, iki ufku da önceleyen genel bir hermenötik deneyim mevcuttur. Tarihle yoğrulmuş gelenek sadece geçmişe ait değil, bugün de şimdi de varlığını sürdüren, özneler arası birlikte yaşamayı ve anlamayı mümkün kılan bir yaşama dünyasını kabul eder. Gadamer, böylelikle özne-nesne ayrımını aşmaya, tarihsel bir bağlam içinde göreceli kılmaya çalışır [Outwaite, 1997].

Evrensellik ve tarihsellik Gadamer'in hermenötik anlayışının iki temel ilkesini oluşturmaktadır. Evrensellik insanın doğaya ilişkisi ile ortaya çıkan bilgilerin yanı sıra yapıp ettiği her şeyin dille ifadelendirilmesidir. Bu bakımdan anlaşılabilir yegâne Varlık dildir. Tarihsellik ise, yeniden bir inşa etme ya da restorasyon değil, ön bilgilere bağlı olarak geçmişin günümüz hayatı ile dolayimsal bir bağ kurulmasıdır. Bir başka anlatımla ufukların kaynaşmasıdır [Outwaite, 1997].

¹ Gadamer anlamada tarihsel etki ya da metnin etkili oluşuna ilişkin farkındalığın merkezi önemine dikkat çeker. İncil veya Komünist Manifesto'yu örnek vererek, tarihte oynadıkları rolü bilmeden onları anlamının olanaklı olmadığını ileri sürer.

Gadamer'in hermenötiği yalnızca beşeri bilimlerin değil, aynı zamanda insanı anlama fenomeninin kendi kendisinin de bir kavrayışını sağlamaktadır [Ricoeur, 2002b]. Onun yaklaşımı, her ne kadar beşeri bilimler için bir yöntem olarak kullanılamasa da hermenötiğin, beşeri bilimlerin ne hakkında olduklarını anlamanın aracı olarak kullanılabileceği ve kullanılması gerektiğini dikte etmektedir [Hekman, 1999].

Gadamer konstrüksiyonu yapay sayar [Japp, 1995]. Sanat geçerlilik iddasının tanınmasını talep eder. Burada anlama tüm kurallılığı içinde tanınır ve geçerli olur: “Bizi saran şeyi kavramak”tır. [Staiger'den aktaran Gadamer 1995a]. Hermenötik döngü, nitel araştırmalarda gömülü olan özel bileşenlerden bütünü oluşturma ve anlamayı kolaylaştırır¹. Gadamer'e göre Hermenötik döngü, insanın kendi fikirlerinin diyalogsal anlamı ile uygunluk göstermektedir [Gadamer, 2002b], ve bu tarihle birlikte bilinçli olarak etkilenir ve görüşlerin yani bakış açılarının bütünlüşmesi şeklindedir [Gadamer, 1990].

3.3. Hermenötikten Mimari Hermenötiğe

Kelime anlamı itibarıyla, Hermenötiğin bir şeyler açıklamak/çevirmek anlamına geldiği söylenebilir. Eski Yunan kökenli bir kelime olarak Hermenötik “açıklama, yorumla” şeklinde çevrilebilir. Hermenötik, felsefede, sanatta ve kuramda (teori) bir nesnenin yorumlanması olarak açıklanır. Kuramsal bir bakış açısıyla bakıldığında hermenötik “anlama sanatı” biçiminde kabul edilir.

¹Bu yaklaşımın nitel araştırmalarda kullanılmasının sebebi olarak şunlar söylenebilir; araştırmacı tekrar tekrar elde edilen verinin etrafında dönebilir, ilgili araştırmalara, daha önce yapılmış olan yorumlara tekrar tekrar bakıp daha geniş bir anlama sağlayabilir. Daha önce yapılmış çalışmalar, araştırmacıların varsayımlarına dayanarak dilsel- araç , literatür taraması , görüşmeler , gözlemler ve katılımcılarla ve de çalışma arkadaşları ile yapılan açık görüşmeler yer almaktadır. Bu tarz genel yaklaşımlar literatür araştırmalarında yaygın olmakla birlikte Hermenötik'in felesefik yapısı ile uygunluk sağladığı söylenebilir .

1970'lerin ortalarına kadar pozitivist ve neo-pozitivist eğilimlerin yaygınlığı ve egemenliği devam ettiğinden ötürü, hermenötik gelenek pek fazla yankı uyandıramamıştır. Türkiye'de de çeşitli bilimsel disiplinlerde, hermenötik yaklaşımın, genel eğilimlerin ve yaklaşımların gerisinde kaldığını görmek mümkündür. 1970'lerden sonra bilimsel çalışmalarda önemi artan hermenötik bakış açısının bilinen anlamı, Gadamer'in damgasını taşımaktadır.

Gadamer hermenötik felsefenin tam odağında yer alır; anlama, onun için, dünyadaki varoluşumuzun temel/ilksel bir tarzıdır. Gadamer, Hermenötik anlayışının örneklendirmesini sanat eserlerinin anlamlandırılmasına, edebî metinlerin yorumlanması ve tarih araştırmasına çevirmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, Gadamer'in hermenötiğin evrenselliği ve ontolojik önceliği hakkındaki iddiaları, doğa ve toplum bilimleri felsefesi üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Hermenötik yaklaşım, dikkatleri tekrar kültürel anlamların çeşitleri üzerinde odaklaştırmaktadır.

Hermenötik yorumlamada, öze ilişkin gerçekleri ortaya çıkartmak için sezgisel kavrayışın yanı sıra önbilgide gerekmektedir. Hermenötik, mekânı kendi özüne dönük varlık olarak ele alan ve onu insan edimine dönüştüren bir anlayışı temsil eder. Günümüzde felsefe mimarlık ilişkisine farklı bir boyut taşıyan hermenötik, mekânın sahip olduğu "öz"ün bir anlam varlığı olarak kavranmasına ve özne-nesne ayrımını ortadan kaldıran yorumsanmasına dayalıdır. Hermenötik görüşe göre mekân, bir tarafta yorumlanan öz, diğer tarafta yorumlayan özne ile varlık kazanır; her iki taraf birbirine karşı duran, aynı zamanda da birbirini açıklayan –parça ve bütünün döngüsel ilişkisi- ilişki içinde, kendini yeniden gösteren bir şey olarak, yorum kavramını ortaya koyar [Aydınlı,2004].

Tarihsel bilme, kendini-anlamasının sınırlarını göstermek ve dogmatik yorumlamaya sınırlı bir meşruluk tanımak gereği anlamına gelir. İçinde yaşadığımız gelenek öyle bir kültürel mirastır ki, sadece metinlerden ve anıtlardan oluşan ve dilsel yollardan kavranılmış veya tarihsel olarak

belgelenmiş bir anlama sahip değildir [Gadamer, 1995a]. Hermenötik çaba, dünyanın deneyimlendiği her yerde bulunmaktadır.

Mimaride de kültürün tanımları çerçevesinde ortaya çıkan mekânın anlamı bilincin yönelinliği sırasında farklı anlamlara dönüşerek bir görünüş ortaya koysa da bunun anlatımı ancak dil ile gerçekleşir. Bu dil de “mimari dil” olarak kendisini gösterecektir.

Bir metni okumada ortaya çıkan çeşitlilik mekânsala ait olanı okurken de aynı biçimde gerçekleşir. Mekân mekândan okunur. Bu okuma süreci öznellikler arasındalığa işaret eder. Bir başka söyleyişle mekânı okuyan özneyle okunan mekân özne arasındaki ilişkidir. Bu okuma süreci zamansallığın içinde gerçekleşir. Okuyan ile okunanın aynı tarihsel zaman dilimi içerisinde olması yani ufukların kaynaşması ile anlam ortaya çıkar. Bu duruma mekânın zamansallığı/zamanın mekânsallığı diyebiliriz¹. Bu süreç aynı zamanda diyalojik bir süreçtir. Öznenin özneye soru ve cevaplarla ilerlediği (artık özne nesne ayrımı tümünden ortadan kalkmıştır) dinamik ve eş zamanlı olarak deneyimlenen bir anlamlandırma sürecidir. Artık mekân mekânsal olarak anlamlandırılmıştır.

Algılanan mekân ve algılanan özne arasındaki karşılıklı ilişkide ortaya çıkan mekânsal deneyim, aslında geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı içine alan “bedensel kavrayış”tır [Merlaeu-Ponty, 1962].

Mekânın bir metin olarak okunabilmesi ve mekânsal deneyimde yönelmişlik, mekânın nedenselliğini okuyabilme ve olasılıklarını yakalayabilme potansiyelini de içinde barındırır. Yorumcunun ufku ve mekânın sağladığı olanaklar arasında, soru-yanıt diyalogu ile ufukların kaynaşmasını sağlayan bir iletişim ortamı oluşur [Aydınlı, 2008].

¹ Semra Aydın'ın kavramlaştırmasıdır.

Mekân zamanın büzüşmesi, zaman ise mekânın genişlemesidir. Mekânı anlamak, mekânda değil mekândan gerçekleşir anlayışı çerçevesinde şunlar ileri sürülebilir;

1-Bir insan aktivitesini ya da insana ait bir olguyu anlamak(mekan/yer), kısacası bütün öğrenmeleri anlamak, bir metni yorumlamak gibi bir şeydir .

2-Bütün yorumlar geleneğin içinde meydana gelir.

3-Yorumlama bir kişiyi metne aktarma ve onu sorgulamadır .

4-Metinler araştırmacının bakış açısına göre ve halihazırdaki durumuna göre yorumlanır.

5-Mekan/yer ufukların kaynaşması ile anlaşılabilir. Yorumlanabilir.

Hermenötik, bir ilgi tutum yada geleneksel bir metnin ya da sanatsal bir çalışmanın yorumlanması üzerine odaklanır.Fakat bunu yaparken nitel araştırmayı geniş bir şekilde yaparak, anlaşılacak şey ele alınıp, görüşmelerin ve araştırılan durumların yorumlamasını da içeren boyutta olması beklenir [Bodner, 2007].

4.MEKÂNIN FENOMENOLOJİK VE HERMENÖTİK ANLAMLANDIRILMASI

4.1. Dünya Bizim Tasarlamamızdır: Bilincin Yönelginliği

Mekân belli koordinatlara sahip doğrusal yönelmelerin, ölçülebilir ve hesaplanabilir uzantıların ötesine geçen bir kavram olarak bilinir.

Husserl'in fenomenolojisi evrensel olarak geçerli bir bilgi üretme yeteneğine sahip bilincin, değişimsel deneyimini düşünen bir metot iken; uygulamada olan mimari fenomenoloji tarihsel gerçekliğinin içinde özel bilgi (muhakeme) arar. Fenomenolojik metodun her bir aşaması mimaride uygulanan fenomenoloji ile paralellik gösterir [Aravot, 2010].

Bu paralellikler beş aşamada toplanabilir [Aravot, 2010];

Birinci aşama mimarlıkta paranteze (Husserl) alınmış anlamlardır; eskimiş yorumlar, genellemeler, belirsizlik, kişi dışılıktır.

Fenomenolojik metodun ikinci aşaması –fenomenolojik indirgeme-, mimaride yeni ve kalıplaştırılmamış anlayış yada daha iyisi içeriğin, projenin, sürecin kavranmasıdır.

Husserl'in temellerinin başında gelen, düşünülen şeyin eidosu ya da temeline öncülük eden –serbest çeşitlilikler- üçüncü aşamadır; mimarlıkta belirli bir amacı, içeriği, tarihsel durumları ilgilendiren geçici bir temeldir (özdür) .

Özün değişken öznesi olan dördüncü aşama, mimarlıkta hermenötik döngülerin öneminin yanı sıra; onun bugüne kadar gizli kalmış özelliklerini, geçici özün anlamının değerini kavranmasıdır.

Beşinci aşama –tanım- bulguların ilgili topluluk ve kişilere aktarılmasıdır. Bu, anlamın öznel paylaşımıyla bireysel aydınlanma arasında bir köprü kurar.

Mimarlık yaratıcı bir sanattır, bir uygulamadır, bir felsefe değildir. O, günlük yaşamın sınırlanmış risklerinde epistemolojik gerçekleri takip etmez.

Mekâna ilişkin fenomenolojik çalışmalar, onu maddeleştirmeden ya da idealize etmeden anlamaya çalışan araştırmaları içermektedir. Mekâna fenomenolojik olarak yaklaşmak, onun dünyanın bütününe ya da deneyimleyen kişi için önemini ortaya koyan "deneyimleme"yi anlamaya çalışmaktır [Bolak Hisarlıgil, 2008].

Mimarların da düşüncesinden yararlandığı Heidegger'in düşüncesinde, modern bir kavram/kategori olarak "mekân" hemen hemen önemsiz iken, "zaman"ın gizemini, şifresini çözme çabası sanki öne çıkmış gibidir. Heidegger'in "zaman" ve "yer"e öncelik tanır görünmesine karşın, modern çağda yaşayan biri olarak "mekân"ı tümüyle göz ardı ettiği de söylenemez [Nalbantoğlu, 2008].

Heidegger'e göre şimdinin bir zaman belirlenimi olmadığı açık olarak görünür. Öyleyse "şimdi" ve "mevcudiyet" olarak adlandırılan nedir? [Führ 2008]. Heidegger varlık var olanın olagelme-karakteridir (dün-bugün-yarın bütün olarak anlaşılır) anlayışıyla varlığın anlamını sorgular, ancak "anlamı" "varlığı anlama"nın ilk taslağının "ne-için-nereye"si olarak anlar [Führ, 2008]. Bu anlayış mimari olarak, mekândaki kişisel tarihimiz olarak da değerlendirilebilir.

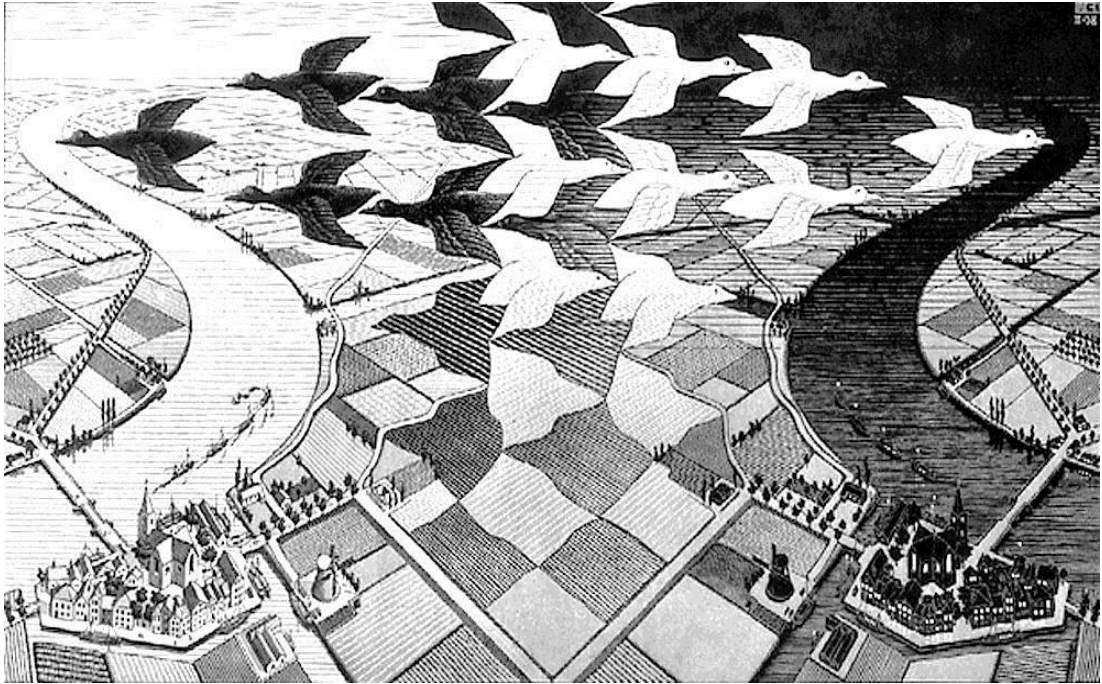
4.2. Mekân, Yer, Mekânsal: Varlık ve Zaman İçinde Yerin Ruhı

4.2.1. Bilinç içeriği olarak "mekân"

Tarihsel süreçte mekânın çeşitli anlamlar içerdiğini ileri sürebiliriz. Mekân "modern zamanlar"da kendine özgü kapsayıcı bir anlam kazanmıştır. Ancak mekânın anlamı çok genişlemiş olsa da yaşam pratiklerinde insanı teslim alan gücü mimarlar tarafından bile fark edilmemektedir. Mekân kişiye özgü

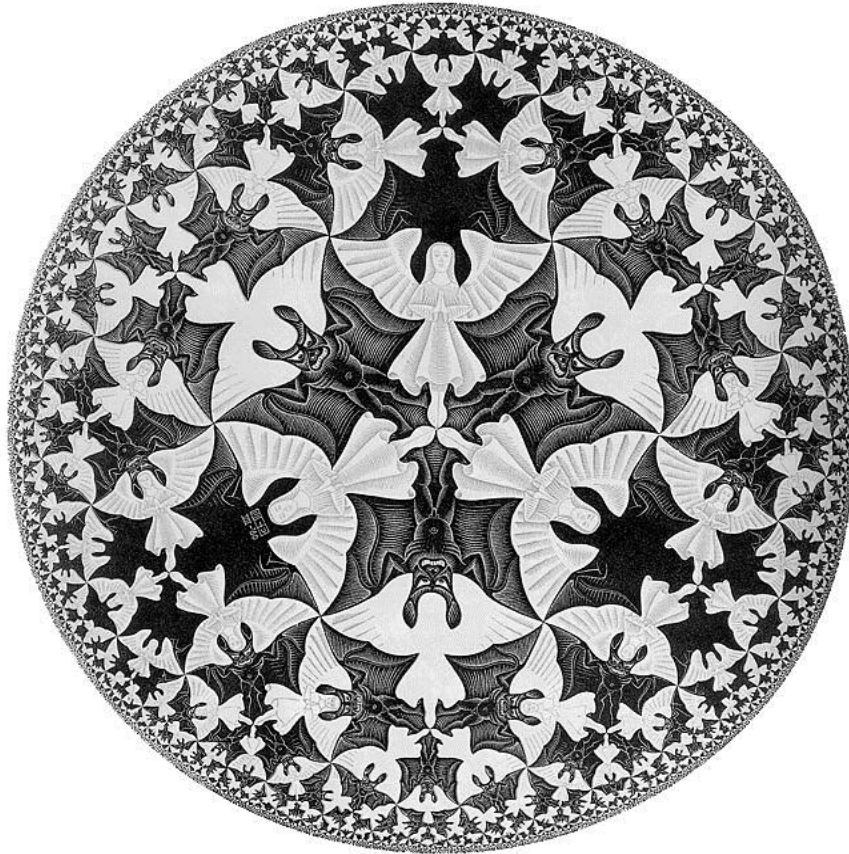
üretilem olmaktan çıkmış, seri üretim haline dönüşmüştür. Mekânın bu anlamının sadece kentsel mekân üzerinden değil aynı zamanda bireyin yaşam dünyasında da açıklamak ve çözümlemek gerekliliği ortaya çıkmıştır. [Nalbantoğlu,2008].

Mekân oluşumuna katkıda bulunan her şey geniş bir bütünün bir parçası olarak anlam taşır. Fenomenolojik gelenek, mekânı zamana bağlı bir olgu olarak görür [Heiddeger, 2008]. Fenomenolojik yaklaşıma göre, insan ve çevresi arasında eşzamanlı olarak ortaya çıkan bilişsel ve duyuşsal ilişkiyi anlamada sezgisel kavrayış öncelik kazanır [Husserl, 2003]. Bu bağlamda, algılanan nesne algılayan öznenen bağımsız değildir. Özne ve nesne ayrımı ortadan kalkmıştır [Aydınlı,2004].

Resim 4.1. EscherResmi I (Escher'in bu resmine ilk bakışta algıladığımız resim bir nesne iken, resimde saklı olanları görmeye başladığımızda artık bir özne haline gelir. Çünkü resim bize kendinde saklı olan başka algı alanlarını açmaktadır. Escher'in başka resimlerinde de bu türden örneklere rastlamaktayız. Bunları birer zıtlık değil, görüldükçe görülenen olarak, iç içe geçmiş algı alanları olarak niteleyebiliriz.)

Fenomenolojik betimlemelerde benimsenen temel ilke, mimarlığın özü olabilecek her türlü veriyi sağlayan her algının, bir bilgi kaynağı olarak da kullanılabilir olacağına işaret etmektedir. Husserl'e göre her bilinç herhangi bir şeyin bilincidir [Wolf,1990]. Herhangi bir şeyin bilinci oldukları ölçüde de söz konusu herhangi bir şeye yönelimli, ilişkin oldukları söylenir. Yönelmişlik tüm bilinçlerin özsel yapısıdır [Küçükalp, 2006]. Mimarlığın nesnesi, bu bağlamda sadece maddi bir varlık olarak değil, anlam taşıyan ve anlamlandırılan bir varlık olarak bilinç durumuna taşınabilir. Nesneler bilincimize nasıl görünüyorsa öyledir; bilinç ise nesneleri ve dünyayı anlamlandırmamızın bir bütünüdür [Husserl, 2006]. Husserl'in bu tanımına göre, bilincin nesneleri olarak "anlam" ya da ideal kimliğe bürünen "öz", algılama, anımsama ve imgeleme sonucu ortaya çıkar [Sartre, 2009b].

Resim 4.2. Escher Resmi II (İmgenin algılanması görene bırakılmıştır.)

Mekân oluşumunda hem fiziksel mekânın geometrik özelliklerinin nesnelliği, hem de kavranan mekânın imgesel özelliklerinin öznelliği önemli rol oynar. Ancak nesne ile birlikte varolan özne anlayışı, “mekânın mutlak varlığı mı, yoksa algıdaki görüntüsü mü?”dür; “yorum için asıl olan (mutlak varlık/algıdaki görüntü) nedir?” sorularını akla getirebilir. Burada vurgulanmak istenen, her iki özelliğin aslında birbirine karşıymış gibi görünse de, birbirine dönüşme potansiyeli içermesidir [Aydınlı,2004]. Çünkü fenomenoloji özne-nesne ayrımının ötesinde fenomeni kendinde olarak anlamaya yöneldiğinden, özne olan benin mutlak varlığı sorguladığında (bize öğretilenin dışında şeyin özünü görmeye dayalı), algılanan bilinç içeriği –nesne- özneye dönüşür.

Resim 4.3. Fenomenin Algılanması

Mekânın anlaşılması açısından fenomenin “iç ufka” ve “dış ufka” sahip olmasının ayrı bir anlamı vardır. Mekânın fenomenolojik incelemesinde

mekânın (örnek olarak sokak) çeşitli görünüşleri (iç ufuk), mekânın bağlı olduğu diğer mekânlar(sokağın bağlı olduğu caddeler, mahalle, şehir, ülke, dünya, evren gibi) bağlamında (dış ufuk) mekânın çevresini meydana getirmektedir. Gerçekte mekânı incelerken, bilincimizde bir yandan mekânın(sokak, orada bulunan bir ev, evin içinde bir oda, oda da bulunan masa... Biçiminde en küçük ayrıntıya kadar uzar)çeşitli görünüşlerini (iç ufuk), diğer yandan da mekânın bağlı olduğu diğer mekânlar(cadde, semt, şehir... (dış ufuk) görünüşleri ile mekânın anlamını anlama ve yorumlama çabası içerisindeyizdir.

Resim 4.4. Fenomenin İç Ufku

“Şey”i anlamaya çalışırken, bilincin, boşlukları doldurarak fenomenin çevresini, iç ufkunu, dış ufkunu, arka planını, “hatırlama” ya da, “olacakları bekleme” ile birbirine bağlayarak “olan”, “olmuş olan”, “olacak olan”, arasındaki farklılıkları da açık olarak birbirine bağlaması demektir. Bir filmi izlerken filmdeki bütün sahneleri birbirine bağlayarak zaman ve mekânın

farkındalığı içinde iç ufku, dış ufku ve arka planı besbelli olarak anlarız. Herhangi bir yapıyı inceleyen mimar da, o yapının çevresi, iç ufku, dış ufku ve arka planını, boşlukları doldurarak bilincinde kavrar. Kentin ya da yapının bir bölümünü gördüğümüzde bilincimiz bütün hakkında bir görüngüye sahiptir.

Mekân, bu bağlamda değerlendirildiğinde geleneksel yorumlar çerçevesinde bilinç içeriği olması ile Ben'in imgesinde yarattığı mekânın bilinç içeriği olarak fenomene dönüşmesi mekânın ruhu (yer) olarak değerlendirilebilir.

Resim 4.5. Fenomenin Dış Ufku (Algısal olarak boşluklar tamamlanır.)

Birbiri içine geçmiş bu iki kavramdan mekân genele işaret ederken yer özeli betimler. Bir başka deyişle yer, anlam içeren mekândır. Yer kavramı; bir binayı, bir iç mekânı ya da bir kentsel mekân olarak sokağı tanımlayabilir.

Yer, sezgisel kavrayışı gerektiren, aslında yaşanan mekândır. Yaşanan mekânda sezgisel olarak yakalanan nesnel veriler sürekli değişmekte ve dönüşmektedir. Kısaca, yer kavramı mekân kavramını içinde barındırmaktadır. Mekân bir yeri oluşturan elemanların üç boyutlu organizasyonu iken, karakter o yerin atmosferidir. Yer, barındırdığı ruh ile fizik ve matematik bilimlerinin soyut yönleriyle ele aldığı mekânın ötesinde, farklı boyutlar içermektedir. Mekân genel fiziksel özelliklerine göre tanımlanabilir. Buna karşın yer tek ve özeldir [Bala, 2007].

Resim 4.6. Fenomenin Algısı

Mekân özne ve nesnenin içinde bulunduğu ve etkileşime geçtiği yaşanan bir “yer” olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan mekânın görünenin ötesinde boyutlar içerdiği söylenebilir. Görünenin ötesine geçebilen bir mekan anlayışı, gizini açabilmesi için felsefe ile aşkın bir ilişki kurmaktadır [Aydınlı, 2004].

Öznenin özne¹ ile bulunduğu, bilinç içeriği olan, hatıraların ve umutların, olmuşların ve olacakların alanıdır.

Heidegger mekân ve insan arasındaki ilişkiyi şu sözlerle dile getirir: “Öyle bir ortam yaratılır ki, kişi varolduğu dünya bağlamı içinde kendi varolma olasılığını kavrar; görünmez olanı görünür kılar. Bu kavrayış biçimi ise mekânın bir “duyumsal kavrayış” nesnesi olarak düşünülmesini gerekli kılar.” Heidegger bu kavrayışa “otantik yaşantı” demektedir [Heidegger, 2008].

Mekân, bilinç içeriği olarak mekân algısı² biçiminde değerlendirilir. Bu algı bütünsel özellikler taşıyan, çok sayıda deneyimin birlikteliğinde, bilinç düzeyinde oluşan bir gerçekliktir. Merleau-Ponty’ye göre, özü algıda aramak algının mutlak doğru olduğu kabulüne dayanmaz; algı doğruyu yakalama yoludur. Öznel ve nesnel değerler birbiri içine geçmiştir; algı yoluyla elde edilen bilgiler birbirini doğrular; sonuçta anlam ortaya çıkar. Yaşantı kavramının özünde varolan “anlam”, “değer” ve “amaç”, mekân kodlarının deşifre edilmesinde, yeniden kodlanmasında ve yeni bir kurgunun keşfedilmesinde belirleyici rol oynar [Merleau-Ponty, 2006b].

Sosyal, kültürel, tarihsel, psikolojik etki alanları içinde mekân ve zaman, “yaşantı” ile kendine özgü bir karakter taşıyan “yer” kavramına dönüşür. Yer, mekânın oluşum süreci ve ilişkiler ile ilgili öz yaşantı içinde ortaya çıkar. Bu nedenle, mekan ve zaman kendi içinde “öz”ü içeren dinamik bir yapıya

¹ Özne olan ben mekânı bilincime almadan önce mekân, bir nesnedir. Mekân (ya da başka şey) bilinç içeriği olarak paranteze alınıp anlaşılmaya yönelice artık nesne değil öznedir. Bir başka anlatımla gören ile görülen eş zamanlı hale gelir.

²Kevin Lynch, mekân algısı kavramını kent ölçeğinde çalışmıştır. Kent mekânın algılanması için gereken bileşenleri 5 başlıkta toplamıştır. Bunları şu şekilde açıklamıştır (1965:46-90);

“Yol: Gözlemcilerin alıştığı, bazen ya da potansiyel olarak kullandığı devam eden kanallardır
Yüzey: Gözlemciler tarafından yol olarak kullanılmayan, doğrusal elemanlardır. Bunlar herhangi iki bölüm arasında sürekliliği kıran sahil, demiryolu veya duvar gibi **sınırlardır**

Bölge: karakteristik ortak özellikler sahip alanlardır

Düğüm noktası: Öncelikle birleşme noktasıdır, seyahatteki duraklama yerleridir, yolların kesişim-yönelim noktalarıdır, bir yapıdan diğerine yöneldiğimiz andır

Landmark” (işaret): Düzen içerisindeki fark edilebilen durumlardır. Mekânsal organizasyon içerisindeki çeşitlilik ve farklılaşmalardır

sahiptir [Aydınlı,2004]. Özü yakaladığımız zaman “yer”in anlamı da yakalamış oluruz (yeri yer yapan özün kendisidir).

Fenomenoloji, “ya bu-ya şu” yerine “hem bu-hem şu” düşünme yolunu benimsediğinden, mimarlığa çeşitli bakış açıları sunar [Karatani, 2006]. Bu tür bir fikrîsel çeşitliliğin mimarlıkta en belirgin göstergesi, gerçek olan ve görünen arasındaki öznel çeşitliliktir. Bu ilişkiyi sıklıkla -örneğin Christian Norberg-Schulz gibi- “yaşantı” kavramı aracılığıyla anlayarak, yaşanan olaylar zamansal ve mekânsal bir ilişki içinde yeniden keşfedilir.

4.2.2. Christian Norberg-Schulz ve “yaşantı”

Edmund Husserl’in görüşlerini mimariye uyarlayan önemli kuramcılardan biri Norveçli mimar Christian Norberg-Schulz¹’dur. Norberg-Schulz’a göre insanoğlu, varolduğu günden beri “varlığın özünü gösteren” yerler yaratma eğilimindedir [Norberg-Schulz, 1980].

Husserl’in, öze ilişkin alanı keşfetmek için ileri sürdüğü “yönelmişlik” kavramı “yaşantı” için önsel bilgi olabilecek bazı ipuçları taşır. Öze ilişkin mutlak bilgi ona göre, “algı”dır [Husserl, 2006b]; öze ilgili veriyi sağlayan her algı bir bilgi kaynağıdır. Duyulara, deneyime dayalı algı, gerçekliğin paranteze alınması ile “öz algı” sına dönüştürülebilir [Husserl, 2006b].

Norberg-Schulz, mimari mekân söz konusu olduğunda, mekânın sadece algıların ve düşüncelerin yönü olmaktan ziyade, insan varoluşunun yönü ve varoluşsal mekânın somutlaştırılmış görüntüsü olduğuna işaret eder [Norberg-Schulz, 1980]. Norberg-Schulz, insanın günlük deneyimini derin

¹Christian Norberg-Schulz (1926-2000) Oslo doğumlu Norveçli mimar, mimarlık tarihçisi ve kuramcısı. Mimarlık kuramı ve tarihi üzerine yazdığı yazıları ile dünyada tanınmıştır. Martin Heidegger’in düşüncelerini ilk kez mimarlığa aktarmış ve bu düşünceler ışığında mimarlık kuramına farklı bakış açıları kazandırmıştır.

anlamından uzaklaştıran nicel incelemeler¹ ile nitel dünyanın doğrudan anlaşılabilirliğinin [Norberg-Schulz, 2000] yakalanamadığı ortamda “özel” olanı bulmaya çabalamaktadır. Norberg-Schulz’un ortaya çıkarmaya çalıştığı “özel” şey, kısaca söylenirse “derin anlam” olarak ifade edilebilir. “Derin anlam” nedir? Mimaride “özel şey” nedir? Sorularını soran Norberg-Schulz’a göre yanıt yine kısaca -mevcudiyet- Heidegger’in “mekânsallık”² diye adlandırdığı şeydir.

İnsanın mekânla ilişkisi varoluşsal olarak ortaya çıkmaktadır. Kökeni varoluşsal olan mekân, ancak insanın çevresiyle kurduğu ilişkilerin sonucu oluşmaktadır. Buradan giderek mekânın çevreden yalıtık, kendi başına ayrık duran olmadığını, aksine Norberg-Schulz’un işaret ettiği gibi yön kavramını da (yatay ve düşey yönler gibi) kapsayan hareketliliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Norberg-Schulz’a göre (1985) yaşanan mekân farklı katmanlarda ortaya çıkar; Küçük objelerin alanı –mobilyaların katmanında, insanların oturması, dinlenmesi ile ilgili- hareketin geçtiği dar alandır. Binalar boyutundaki –kişisel ve sosyal mekânın yaşandığı- ve coğrafyasal boyutta yer alan –yakınlık uzaklık ilişkisinin kurulduğu, peyzaj özelliklerinin bulunduğu- alandır.

Norberg-Schulz yaşantıyı (dolayısıyla yeri), bir sokağı “kullanma” yoluyla göstermeye çalışır. Ona göre orada olmamız, bizim bir sokağı, sokak üzerindeki mağazayı veya bir ofisi kullandığımız anlamına gelmez; bu, daha çok, bizim “sokağın olagelen hayatının içine girdiğimiz” [Norberg-Schulz, 2000] anlamına gelir. O’nun için sokak bir olanaklar ortamıdır. Yaşantı içinde ortaya çıkan bilinç içerikleri, paranteze alma ve içsel zaman, orayı yer haline getirir. “Bir şehir, içinde gezinip duran bir çocuğun, bundan sonraki hayatında

¹Nicel çalışmalara radikal bir çıkış değildir. Norberg-Schulz, “Tabii ki bilimsel soyutlamaların yanlış olduğunu değil, onların tek yanlı yaklaşımıyla günlük var oluşu anlamamıza yardımcı olmadıklarını anlatmaya çalışıyoruz. Yakın zamanda bu yönde büyüyen bir eğilim görülmüştür” de demektedir.

²Mekân analizinde Heidegger, varlıkların ve Dasein’in mekânsallığına bakmaktadır. Zamansallıkla birlikte düşünüldüğünde dünya-mekânı, alan ve Dasein’in mekânsallığı olmak üzere üç mekândan bahsettirmektedir (Bolak-Hisarlıgil, 2008:29).

yapacağı şeyleri önceden ima eden bir ‘yer’dir”. Bir mekânın kullanımı “aydınlanma”ya yardımcı olmalıdır.

Norberg-Schulz’a göre “kullanma”nın temel yapısı bellek, yönelim ve özdeşleşme olarak üç konum içerir. Bu üç konum mevcudiyet mimarisi kavramının taslağını çıkarır. Norberg-Schulz’a göre “yer”, önsel var olan bir özdeşliğe (kimliğe) sahiptir ve özellikle güçlü bir kimliğe sahip yerlerin “deja-vu” deneyimleri oluşturmalarının nedenin de bu olduğunu ileri sürer [Norberg-Schulz, 2000]. O’na göre bir yer gerçekte tasarlanabilir değildir, fakat yerin kendisini bulmaya dayandığını söyler [Norberg-Schulz, 2000]. Yer varolan, önsel ve bundan dolayı metafizik bir varlığın temsil edilmesidir. Norberg-Schulz varolan ile değil fakat sunum ve yeniden-sunum ile ilgilenir [Führ 2008].

Resim 4.7. Yer, (Su küpü, Pekin) [B.I.A.D., 2008]

Norberg-Schulz bir mekânın nasıl “yer”e dönüştüğünü irdelerken, mekân ile yer arasında bulunan organik bağın yerin ruhundan (genious loci) kaynaklandığını ileri sürer. Yerin ruhu, mekân ve karakter kavramlarına bağlı olarak analiz edilen bir olgudur [Norberg-Schulz, 1980]. Ona göre mekân ancak bir karakterle varlık haline gelir [Norberg-Schulz,1988].

Norberg-Schulz mekânın yere dönüşümünü Heidegger’in ontolojik varoluşçu hermenötik yaklaşımına gönderme yaparak açıklar [Norberg-Schulz, 1980]. Heidegger’e göre mekânsal ve zamansal varolma insanın bütün benliği ile orada bulunma durumuna bağlıdır.

“Yaşantı” kavramı çerçevesinde mekân, “yer”e dönüşür iken zaman ise tarihsel bir yaşanmışlık olarak “yer” kavramına anlam kazandırır¹. Yakınlık duyma/benimseme veya uzaklaşma/reddetme gibi paylaşımsal değerlerin kaynağını Heidegger, “mekânsallık” kavramı ile tartışır ve bunu “yer”i belirleyen varlık karakteristiği olarak tanımlar [Aydınlı, 2004].

Norberg-Schulz mekân ile ilişkisi içinde “yaşantı” kavramını, insanın yönelişini ve varoluşunu biçimlendiren davranışsal ve zihinsel bir şema olarak tanımlarken, yaşantıyı ortaya koyan üç mekân biçimi ayırt eder:

1-Davranış ile belirlenen pragmatik mekân,

2-Anlık yönelişe neden olan algısal mekân,

3-Çevresel imaj oluşturan mekân.

¹Alberto Perez-Gomez, Heidegger’in ikamet etmek (dwelling) kavramını bir adım daha ileri götürerek “varoluşsal yönelim”, “kültürel kimlik” ve “tarihe kazılmış olma” kavramlarının kapsayacak şekilde geliştirmiştir. “Otantik mimaride insanlar barınmanın transandantal sınırları içinde bir varoluşsal mekân tanımlama suretiyle ölüm korkusuyla başa çıkmışlardır” demiştir. Başka türlü söylersek yerin bir bölümünü kendine ait kılma yoluyla insanlar ölüm korkusu ve üzüntüsünü azaltma yoluna gitmişlerdir; “şimdi varım, daha sonra da olacağım...” gibi. Perez-Gomez mimarinin anlamlı olabilmesi için ona metafizik bir boyut, gizli olana ışık tutan bir gösterge gereklidir, demiştir (Gür, 2009).

Bu mekânlar bir bütün olarak “yaşanan mekân” kavramını oluşturur [Norberg-Schulz, 1980].

Kentte bireyin mekâna değer yüklemesi, o kent mekânın birey için taşıdığı anlamla/ifade ettikleriyle ilişkilidir. Norberg-Schulz’un genius loci kavramının işaret ettiği gibi, anlam, bir kentsel çevreye kimlik kazandıran, o çevrede yaşayan bireylerin doğrudan açıklayamadıkları, ancak varlığının farkında oldukları bir şeydir [Norberg-Schulz, 1980].

Sonuçta bir yerin kullanımı, ne sıradan davranış düzeyine ne de duysal izlenimlere, duygusal deneyimlere veya mantıksal kavrayışlara indirgenemeyecek karmaşık bir süreçtir, çünkü yapısı tüm bu boyutlarını içermektedir [Norberg-Schulz, 2000].

Norberg-Schulz (1971) mekânsal algıyı oluşturan¹, mekânsal organizasyonun elemanlarını merkez veya yer (yaklaşma), yönler ve yollar (süreklilik) ve alanlar veya ilgi alanları (sınır) olarak belirlemiştir.

Merkez veya yer (Yaklaşma); Merkez bir çevredeki referans noktası olan, bütün merkezler eylemlerin yeridir. Buna göre merkezleri eylemin birim mekânı olarak tanımlamak mümkündür.

¹Norberg-schultz’un tanımladığı mekân algısını sağlayan bileşenler incelendiğinde; mekân algı psikolojisini oluşturan bileşenlerin, kişinin mekân içerisindeki dolaşımına, oryantasyonuna (yönelimine), mekânlar arası bağlantı kurabilmesine ve bu bakış açısı ile kendi sınırını tanımlayabilmesine bağlı olduğu gözlenmiştir. Değerlendirme sonucunda, mekân algısı psikolojisinin kişinin mekân içindeki konumunu ve mekânsal ilişkileri çözümlemesi ile bağlantılı olduğu gözlenmiştir. Bu bakımdan kişinin mekânda içerisinde nerede olduğunu tanımlayabilmesi ve bilinçli olarak gideceği noktaya varabilmesi için ona yardımcı olacak bir takım, işaretlere, bağlantılara ve mekânın kişiyi yönlendirmesine ihtiyaç duymaktadır.

Kişinin mekân içerisindeki konumunu belirleyebilmesi için mekânın sınırını, ölçeğini; mekânsal ilişki tanımlayabilmesi içinde yönelimini sağlayan yolları, bağlantı elemanlarını, yönlendirmesini sağlayan işaret ve düğüm noktalarını ve bağlantı kurmasını sağlayan alan ve bölgeyi tanımlaması gerekmektedir.

Yön ve yol(süreklilik); Her mekân içerisinde yön kavramı vardır. Yön kişinin çevre içerisindeki hareketini tanımlar. Kişinin mekân içerisindeki pozisyonunu belirlemesi bulunduğu noktadan ayrılması ile başlar ve seyahati boyunca yol kişinin amacı doğrultusunda ilerlemesine yardımcı olur. Algısal ve şematik olarak bir yolun karakteristik özelliği sürekliliğidir.

Alan veya ilgi alanı (sınır); Alan içerisinde yolların tanımlandığı, strüktüre edilmemiş “zemin” olarak tanımlanabilir.

4.2.3. Varlık olarak yer

Mekân kavramı, zaman ile bir arada “yaşanan bir gerçeklik” olarak yeni anlamlar kazanır [Aydınlı 2008]. Yaşamın ortaya çıkmasını olanaklı kılan şey “yer” ise; yer, içinde yaşanan mekânın somut bir dışavurumudur [Norberg-Schulz, 2000]. Bu bağlamda yer ve yaşantı bir madalyonun iki yüzü gibidir denilebilir. Biri olmadan diğeri olamamaktadır.

“Yaşantı”, deneyimsel bir boyut taşımasına karşın, bunun da ötesinde yaşanan gerçekliğin derin yapısını vurgular. “Yaşantı” kavramı yardımıyla, yaşanan olayların zaman ve mekânla ilişkisini epistemolojik açıdan açıklamak olasıdır. Söz konusu ilişki, tek taraflı olarak ne epistemik öznen ne de nesneden kaynaklanır [Aydınlı,2004].

Heidegger, mekânsal olanı “yer” kavramı üzerinden anlatırken, mekâna ait olma duygusu ile ilgili algının bilinç durumuna -kendi dışına çıkarak gerçekliği anlama- işaret eder. Bu bağlamda mekânsal olanın dili, insan ve fiziksel dünya arasındaki geçişleri yansıtan bir anlam yapısına sahiptir. Bu durumda “anlama” sadece dil bilimsel kodlarla ve ilişkilerle değil; metaforlar, retorikler gibi derin iz bırakan, çağrışımlarla farklı açılımlara neden olabilen çok yönlü algılar ile gerçekleşir [Aydınlı, 2008].

Merleau-Ponty, “yaşantı” kavramında temellenen mekânsal algıyı fenomenolojik açıdan şöyle değerlendirir: “Mekân algısı, geometrik bir kurguda temellenen bir bilincin oluşumunu yansıtır. Bu bilinç durumunda algının bilgiye dönüşümü belli referanslarla olur; her algı aktı, ardışık bir yaşam süresi boyunca bir öncekinden aldığı referanslarla gerçekleşir. Mekânsal bilincin özü, salt yüzeysel imgeler değil; bütün duyuların eşzamanlılığında bedenseldir [Merleau-Ponty, 2008].

Görüntüde kavranan büyüklük, derinlik, yönelmişlik gibi kavramlara belli temalar yüklenmez, çünkü bunlar algı nesnesinin varlık karakteristiğinden kaynaklanan özneye verilmiş değerlerdir [Merleau-Ponty, 2006a].

Resim 4.8. Mardin Evleri (Geometrik şekillerin ötesinde, Mardin hakkında bildiklerimiz oranın bir yer olarak sahip olduğu özellikleri yorumsal olarak hatırlanmaktadır.)

“Mekân”ı “yer”e dönüştüren nitelikler, sahip olduğu geometrik özelliklerin ötesinde, onu genişletir, bürer, kasar, gerginleştirir, rahatlatır, sevimli ya da huzur verici hale dönüştürür. Nesnel olarak göremediğimiz, ancak algısal olarak yakaladığımız özneye ait olanlardır. Böyle bakıldığında mekânın yere dönüşmesi tarihsel zaman açısından da dikkate alınmalıdır¹. Yeni bir mekân algısının, dolayısıyla mekânın dönüşümlerinin “zaman”la bir aradalığı nedeniyle o günden şimdinin mekân anlayışına düz bir yol çekmek, o günlerin düşüncesindeki mekânı günümüz gözlükleriyle görmek ne ölçüde meşrurdur²? [Nalbantoğlu,2008] Sorusu temel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Tarihsel zamanın uzaklığı metodolojik problemler çıkarsa da, “Aristoteles’in “yer değiştirme”den anladığı şeyin, mekân içi bir kütlenin yerini değiştirmesi yolundaki düşüncesi (modern kavrayıştan farklı olduğunu gözden kaçırmamalı)örnek olarak verilebilir. Buna göre, yer belirli bir cismin ait olduğu yerdir. Yanan şeyler yukarıya, yerdekiler de aşağıya aittir. Bu yerlerin kendileri de (yukarıda gök, aşağıda yeryüzü) özeldirler; çünkü onlar yoluyla uzaklıklar ve ilişkiler, “mekân” belirlenmektedir. Bugün için mekânı belirleyen yer değildir; tersine, tüm yerler, noktaların kümelenmeleri olarak, her yerde tekdüze ve hiçbir yerde ayrılmayan sonsuz mekânca belirlenmektedir [Nalbantoğlu,2008].

Mekânın yer özelliğini elde etmesiyle ilgili olarak birbiriyle ilintili üç kavramlaştırmadan bahsedilebilir. İlk ikisi mekân ya da mekân yaratma sürecindeki deneyimle ilgilidir. Üçüncüsü ise açık bir bölgenin geometrik mekânla kaplanmasıdır.

¹ Uzak tarihsel zaman(lar) için olduğu kadar dün içinde geçerlidir. Çünkü neomamın (bilincin karşısında bulunduğu konu/mekân) karşısında bulunduğu noesiste (konuya ilişkin algılar/yerin özellikleri) değişimler yaşanır.

² Fenomenolojik anlayışta tarihsel zaman ihmal edilmekte olduğundan verilecek yanıt/yanıtlar problematiktir. Tarihsel bağlama vurguda bulunanHermenötikanlayış içindebu sorunun yanıtı daha az sorunlu iken Pozitif anlayış, her tarihsel dönem kendi koşulları içinde değerlendirilir yanıtını vermektedir.

Mekân artık sadece bir boşluk olarak değil; beden tarafından mesken edinilen, kavranan ve çeşitlenen bir olgu olarak betimlenir [Aydınlı, 2008]. Zamanın getirdiği etkilere bağlı olarak ortaya çıkan mimari formlar mekânın yer haline gelmesinde yalnızca bir fiziksel-matematiksel durum değil, aynı zamanda mimarın fenomeni algılama görüngüsüne işaret eder.

4.2.4. Juhani Uolevi Pallasmaa ve ikamet etmek

Christian Norberg-Schulz gibi Juhani Pallasmaa¹ da mimarlığın iletişim gücünün kaybıyla ilgilenmektedir. Mimarlıkta anlam sorunu O'nun odak noktasıdır. Pallasmaa anlamın, yapının insan varlığını sembolize edebilme yeteneğine bağlı olarak ortaya konabileceğini, ancak modern mimarların bu durumu kendi mimarilerinde görmezden geldiklerinden söz etmektedir. Formlar tek başına anlamsızdır. Ancak yapı ve formlar arasında ilişkilendirmeler kurulabildiği ölçüde imgeler zenginleştirilebilir ya da yeni bir anlam kazandırılabilir. Pallasmaa, Martin Heidegger ve Edmund Husserl'in fikirlerinden yola çıkarak, yer olgusunu "ikamet etmek" üzerinden açıklar. İnsanın yaşamı boyunca gökyüzü ve yeryüzü arasındaki mesafeyi kullanarak, güvenli bir şekilde ikamet edebileceği yerler oluşturduğunu ifade eden, Pallasmaa, bilinçsizlik, hayal gücü ve anılar gibi deneyimler hakkında yeni teoriler geliştirmiştir [Nesbitt,1996].

Pallasmaa'ya göre sanat çalışmasının artistik boyutu gerçek fiziksel bir nesnenin altında yatmamaktadır. Aynı şekilde yapının anlamı, formun içinde değil, imgelerdedir anlayışını ileri sürer. Form sadece zihnimizdeki imgelerin çağrıştırdığı duygularla bilincimizde anlam bulmaktadır. Mimarlığın sanatsal zenginliğinin altında imgelerin önemi yatmaktadır. Sanatın dili sembollerin

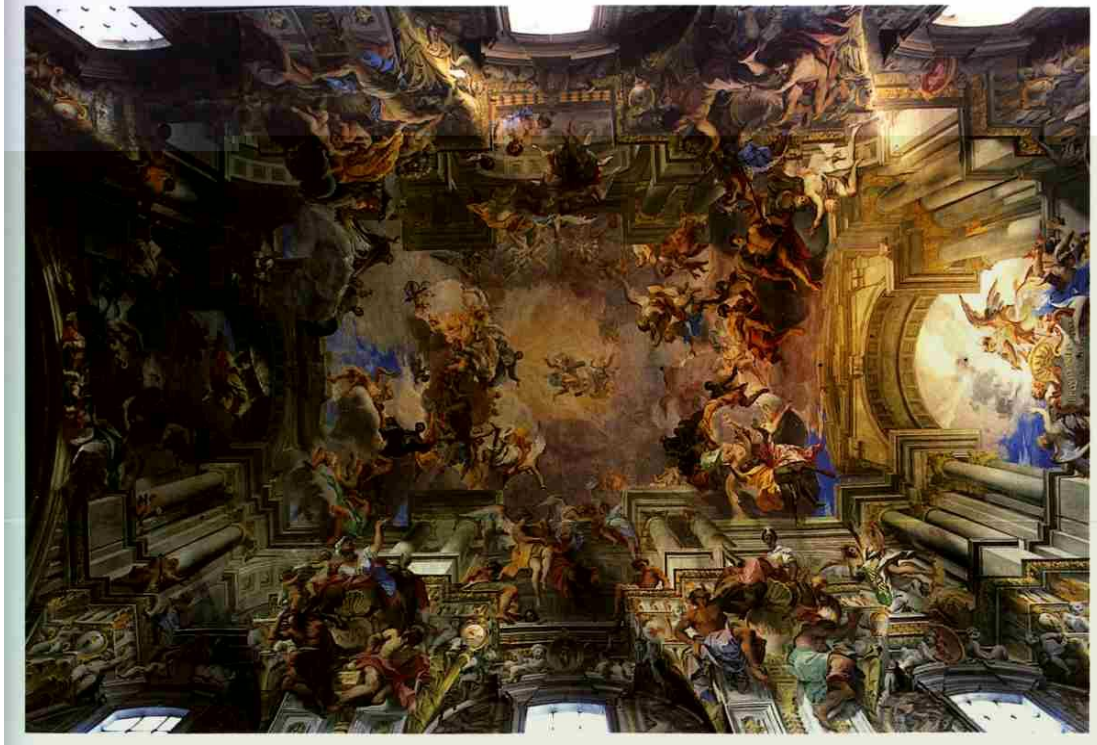
¹Pallasmaa 1936'da doğdu. Finlandiyalı mimar Juhani Pallasmaa Helsinki Teknoloji Üniversitesinde profesör olarak çalıştı. Ayrıca Finlandiya Mimarlık Müzesi müdürü olarak çalıştı. Mimarlık teorisi üzerine çok sayıda çalışma yapmıştır. Başta "The Eyes of the Skin", "The Thingking Hand", "The Architecture of Image" olmak üzere bir çok önemli kitap yazmıştır.

dilidir. Bu semboller varoluşu ifade etmektedir. Eğer sanatın dili bilincin yaşadığı ve çeşitli duyguların bağlantılı olduğu önemli anılarla iletişim kuramazsa sanat anlamsız kalmaktadır. Mimari anlamı hissetmek ve binanın ya da sokağın hislerimize etki etmesi çok önemlidir [Pallasmaa,1996].

Mimarlar sadece fiziksel obje olarak yapı tasarlamazlar. Bunun yanı sıra imgeler ve bu yapı içinde yaşayanların duygularını da tasarlarlar. Böylece mimari etki az ya da çok ortak imgeler ve bina ile ilişkilendirilen temel düşüncelerden ileri gelmektedir. Bu bağlamda mimarlık sadece form değildir. Mimarlık gündelik amaçlarla ve diğer birçok dışsal durumla bağlantılıdır. Mimari etki içimizdeki duyguların ne olduğuyla ilgilidir. Bu duygular mimarlığın temelini oluşturan ve mimarlığı heykelden ayıran noktaya da işaret etmektedir [Pallasmaa,1996]. Mimari etki, “ışık altında bir araya getirilen kütlelerin ustaca, doğru ve görkemli oyunudur” [Le Corbusier,2005].

J.Pallasmaa iki tür mekân tanımlar, “gözle görülen” (optic) ve “tenle algılanan” (haptic). Pallasmaa’ya (2005) göre gözle görülen mekân modern zamanlara ait bir oluşumdur ve hatta moderniteye özgü bir ‘hastalığa’ sebep olduğunu da açık bir şekilde dile getirmektedir: “Günümüz teknolojik dünyasındaki artan yabancılık, ayrılık ve yalnızlık deneyimleri sözüm ona duyuların bir çeşit patolojisiyle ilişkili olabilir. Bu tür deneyimlerin genellikle teknolojik açıdan çok gelişmiş hastane ve havaalanı gibi mekânlarda olması düşündürücüdür. Gözün hâkimiyeti ve diğer duyuların bastırılması bizi ayrılığa, izolasyona ve de dışlanmaya itmektedir” [Pallasmaa, 2005]. Benzer şekilde Pallasmaa (modern zamanda) binaların esnekliklerini, dil ve bedenle olan ilişkilerini kaybederek bakışın soğuk ve mesafeli alanında izole olduklarını söylemektedir. Dokunma duyusunun, insan bedeni için oluşturulmuş ölçü ve detayların kaybedilmesiyle mimari yapılar düz, keskin köşeli, madde-dışı ve de gerçekdışı hale gelmişlerdir.

Pallasmaa (2005), Le Corbusier'in özellikle erken dönem yapıları ile Richard Meyer'in mimarlığının, gözün baskın çıktığı mekânlar oluşturduğunu ileri sürer. O'na göre sarmalayan bir mekânsallık için, içeride olma ve dokunma deneyimlerindeki esas faktörün keskin odaklı bakışın bastırılmasıyla gerçekleşebileceğini düşünür. Odağın kaybedilmesi ile gözün getirdiği tarihsel hâkimiyetten kurtulunabilir. Pallasmaa, Batı temsil geleneği üzerinden konuşarak Barok resimlerini puslu kenarları, çoklu perspektifleri ve yumuşak odaklanmalarından ötürü bedeni, göz aldanmasına dayalı olarak mekânın içinde gezintiye davet etmesinden ötürü olumlu bulmaktadır.

Resim 4.9. Barok Dönem Resmi (Sant'Ignazio Kilisesi Tavanı (Roma) Andrea Pozzo, 1691-1694)

Zamansal ve mekânsal olarak uzak olanın, erişilemez olanın çağırılması dolayısıyla simgesel yapı (yapı ya da tarihi yapı da denilebilir) içerisinde zamanı ve mekânı barındırmaktadır. Zaman ve mekânı barındıran yapılar Pallasmaa'nın (2005) bahsettiği gözle görülen ve tenle algılanan mekânlar

olarak değerlendirilmelidir. Bu simgesel yapılar da ortadan kalkan sınırlar ile mekânın dışından ona bakan seyirciyi sanki tekrardan mekânın içine almaktadır ancak aynı zamanda sahte ve fanteziden ibaret bir dünyaya da davet etmektedir.

Pallasmaa'nın (2005) mekân ayrımı üzerinden, Heidegger-Ponty çizgisinde giderek gözün hâkimiyetini azaltacak ve de bütün duyuları çalıştırarak seyirciyi seyirci olmaktan çıkarıp 'dünyanın teniyle saracak' yeni bir temsil aracı bulma yolunda gitmeye çabalarsak, (Pallasmaa'nın belirttiği biçimde) mekânı algılamak, bakış odaklı ve tensel olmak üzere ikiye ayırmak bize bir ipucu verebilir. Yaşanılan deneyimin özü dokunsallık ve odaklanmamış tensel bakışla şekillenmiştir. Odaklanmış bakış bizi dünyayla karşı karşıya bırakırken, tensel bakış dünyanın teniyle kuşatır. Başka bir deyişle tensel bakış bizi mekânla bütünleştirirken, odaklı bakış mekândan dışlar ve bizi sadece seyirciye dönüştürür.

Pallasmaa mimarlığın esas görevini Heidegger'ci bir ontoloji içinde tanımlamaktadır; Mimarlığın esas ussal görevi barınma ve katılımdır (integration). Mimarlık dasein deneyimini toparlar ve gerçeklik ile kendilik duyumuzu güçlendirir; sahte ve fanteziden ibaret dünyalarda yaşamak zorunda bırakmaz [Pallasmaa, 2005] demektedir.

“Algılanan” her “ayrıntı” ilgili olduğu “şey” in tümünü, bir şey ise etrafında yer alan, “şeyin arka planı” denilebilen başka şeyleri bilince getirmektedir. Kendi başına ayırık duran hiçbir şey yoktur. İç içe geçmiş algı alanları ve kavrayış etkinlikleri vardır.

Pallasmaa'ya göre (1996), insan kişisel olarak zihnine tek bir kapı ya da pencere getiremez. Ancak hatıralarının pencerelerinden oturup bahçeye bakabilir ya da pencereden düşen ışık ile aydınlanan odayı bilinç içeriği olarak algılar. Ayrıca hatıraların sayısız kapılarından geçebilir, o karanlığı sıcaklığı ve odaların kendilerine özgü kokularını algısal olarak hissedilebilir.

4.2.5. Varoluşsal Alan Mekânsal

Norberg-Schulz'a göre çağdaş mimarinin sorunu anlık ve duygunun ayrımıdır [Führ, 2008].

Heidegger'in analizleri tarihi kronolojik olmaktan çıkarır. Bugün ya da hatta yarın yapılan, geçmişe ait olabilir, çünkü şimdiki veya gelecek bir dünyaya değil, fakat herhalde geçmiş bir dünyaya aittir. Bugün olan şey, şimdi olabilir, geçmiş veya gelecektir. Bu kendisini ortaya çıkış tarihiyle değil, fakat bir dünya ile bağlantılı olmasıyla temellendirir. Heidegger bu bağlamda varlığın dünyeviliğini ilkesel olarak araştırır. Öte yandan gerçekten de (yalnızca) bir dünya yoktur; insanların somut yaşamı daha çok farklı dünyaların bir yığılması içinde bulunur. Mantıksal olarak şimdiler, gelecekler ve geçmişler vardır. Geçmişler, şimdiler ve gelecekler ne birbirlerini bir dizi halinde izlerler ne de birbirlerinden keskin bir tarzda ayırırlar. Şimdi olan ve mevcut olmayan bir geçmiş vardır [Führ, 2008].

Heidegger var olanın anlamı olduğunu söylerken, onun “ne-için-nereye”sinden hareketle anlaşılır olduğunu, var olanın kendi varlığı içinde erişilebilir olduğunu kastetmektedir [Heidegger, 1927; Führ, 2008]. Heidegger'in burada söyledikleri doğal olarak mimari için de geçerlidir.

Norberg-Schulz mekânda çekici olan şeyin kaynağı olarak mekânsallık kavramına dönüşen “aura”¹nın mekânı oluşturan karşıt kavramların birbirini bütünleyen ve birbiri ile yer değiştiren dinamik yapılarından kaynaklandığını ileri sürer. Bu durumda mekânı sınırlayan düzlemler ve boşluk birbiriyle yer değiştirir ve bütünü kavramaya yardımcı olan *geştalt*², görsel etkiyi güçlü kılar. Ve sonuçta özne ve nesnenin karşılıklı birbirini gerektirdiği ortam yaratılmış olur [Aydın, 2004].

¹ Gizemli ortam, ruh, koku, hava, atmosfer anlamına gelmesine karşılık burada “karakteri saran atmosfer” olarak değerlendirilebilir.

² *Geştalt* psikolojisi zihnin çalışma ilkelerinin bütünsellik, paralellik ve kendi kendisini düzenleme olduğunu öne süren psikoloji teorisidir.

“Eşzamanlı mekân, zaman ve yaşam ilişkisi, “mekânsal deneyim”in derin anlamını açıklar. Bu bakış açısına göre zaman, mekân içinde yer alan tüm etkinliklerin olup bittiği geçmişi şimdiye, şimdiyi geleceğe bağlayan bir olgu olarak kabul edilir. İçinde bulunduğumuz mekânın “şimdi” ile ilişkisi, “geçmişin hatırlanması” ve “geleceğin sezilenmesi” ile bir arada olduğunda mekân, “mekânsal” olana dönüşür. Oluş, durmama, sürekli olma hali yaratan mekânın varlık karakteri, alışılâgelen mekân kavrayışı ile yakalanmaz. Diğer bir deyişle ikili dünya görüşünün öngördüğü doğrusal düşünce sistemi ile bütüncül bir yapı sergileyen “mekânsal” olanı anlamak olası değildir” [Aydınlı, 2008].

Akıl ve uzlaşma geride bıraktığımız bir yol değil önümüzde kendisini üstlenip yürümemizi bekleyen bir yol; ancak bunlara kesin olarak ulaşamadığımız gibi onlardan da vazgeçmek elimizde değildir [Merleau-Ponty, 2008]. Bir başka deyişle akıl, yeni mekânlar tasarlarlarken o mekânın içinde bulunduğu sosyal dünyanın getirdiği uzlaşıdan vazgeçmek mümkün olmamaktadır.

Merleau-Ponty’ye göre, algımızın nesnelerde sonlanması ya da algının bizi ister istemez yani öznenen bağımsız şeyler ve doğrular olduğu fikrine götürmesi kaçınılmazdır. Öncelikle algının ilksel, kaynakasal inancı, bu fikre varmayı mümkün kılan bir yola çıkış noktasıdır. Ama yine de gerçekçiliğin yerleşmesi ve ağırlığını koyması için adım atılması gerekir. İnsanlığın düşünsel adımı, insan zihninin kendinde doğruyu bulabilmeye muktedir olduğu fikriyle atılmıştır. Kendinde nesneyi elde etmek için perspektifsiz bir konum edinmemiz gerekir, oysa bedenli olduğumuzdan, bir olgu olarak algıda hiçbir zaman perspektif yokluğunu bulamayız. İnsan, bedenli bir varolan olarak hep bir yerden bakmaya mahkûmdur. Öyleyse soru şudur: Nasıl oluyor da bir yerden bakış, herhangi bir perspektife çakılıp kalmadan hiçbir yerden bakış haline gelebiliyor? Bu soruyla birlikte nesnel dünyanın oluşumunun kapısını aralayan ve iki aşamadan oluşan bir bakış fenomenolojisi açılır. Bunların ilki mekânsal, ikincisi zamansaldır.

Merleau-Ponty için başkası ile ilişki bir dünyada olma, öncelikle bedensel duygulanımlar ve yönelimler düzleminde kavrandığı için, öncelikle mekânsal

bir ilişkidir. Başkası ile ilk önce başka bir ben olarak karşılaşırım ve o orada ben burada olduğumuz halde, onun yerinde olabileceğimi bilirim. Başkası ile ilişkim “sanki ben oradaymışım gibi” olan bir ilişkidir. Bu durumda bakışın mekânsal çözümlemesi bağlamında şu söylenebilir: Başkasının da, benim gibi, şeyin bir seyircisi olduğunu varsayarım. Bununla birlikte, Merleau-Ponty’de zamanı salgılayan beden olduğu için, bedenlerarasılığın kendisi özünde zamansaldır [Direk, 2003]. Öyleyse mekânsal, varoluşal bir varlık alanıdır.

Bu alan ilkin bir figür-zemin yapısı içinde belirlenim kazanır. Şeklin bir zeminde öne çıkması ve belirlenim kazanması demek aynı zamanda zeminin belirsizleşmesi demektir. Şekle bir bakış açısından baktığımız için, figür-zemin yapısını bir nesne-ufuk yapısı olarak ele alabiliriz. Bakış nesneyi sabitleyince, onu daha iyi görebilmek için etrafındaki her şeyi bir yana bırakır. Böylece şeyin iç ufku açılır ve onu tüm perspektiflerden keşfetme imkânı doğar. Bir şeyi mümkün tüm perspektiflerden keşfedebilmek için bedenin hareket edebilmesi, yer değiştirebilme yetisine sahip olması gerekir. Nesnenin birliğini birbirini izleyen çeşitli profilleri sentezleyerek kuran “düşünüyorum” değil, ‘yapabiliyorum’dur. Bu “yapabiliyorum”da bakışımın, bedenimin hareketliliği söz konusudur. Fenomenal alanın merkezine koyulan nesnenin etrafında, onu alanın çevresinde kalmış olan şeylerin sisteminden ayıran bir de dış ufuk vardır. İç ufuk ile dış ufuk, görmenin hep birlikte bulunan iki yüzü gibidir. Bu ufuklar sayesinde her görme bir görmemeyi içerir [Direk, 2003].

Yaşam biçiminin mekâna yansıması, onun yaşanan bir “yer”e dönüşmesine katkıda bulunurken [Aydınlı, 2004], bu süreçteki en önemli özellik mekânın tarihi olmaktan çıkıp tarihsel olmasıyla ilintilidir.

Hermenötik ile mekânsal deneyim “mekânın zamansallığı/zamanın mekânsallığını” anlam katmaları üzerinden anlama ve açıklamaya çalışılır [Aydınlı, 2008]. Öznel ve nesnel değerlerin eşzamanlı birlikteliğini ve tüm

ilişkilerin sarmal döngüsünü öngören hermenötik yöntem, mekânın mekânsala dönüşümünü ufukların kaynaşması olarak anlar.

Resim 4.10. Çiçek Pasajı, İstanbul (Mekânın mekânsala dönüşmesi) [Mert, 2006]

4.3.Yorum Tecrübesi: Yalnızca Yorumlar Vardır¹

Fenomenolojik bakıştan, hermenötik anlayışa geçince, “mutlak mekân” kavramı yerini “muğlak” olan “mekânsal”a bırakır; zaman içinde bir uzanım olan “mekânsal”a dair bilgiye ulaşmada “algı”nın yerini “deneyim” alır.

Mimarlık da bir sanat dalı olarak diğer sanat çalışmaları gibi kendi zamansallığını taşır. Zamansallık sadece hareket içeren dil, müzik ve dansla ilgili sanatlarla da sınırlı değildir. Daha durağan sanatlar içinde söz konusudur. Nasıl resim ve heykeli de kurgulamak ve okumak söz konusuysa

¹Hermenötiğin kullanımını gösteren şu ifade önemlidir; “Bilme isteği doğal bir istektir ve bilmeye gidecek tüm yollar kullanılır. Aklın işlemediği her yerde deneyim kullanılır”.

mimari biçimlerinde içine girip onları keşfetmektir. Bir resmi bir başka resim kadar çabuk anlayamayabiliriz. Özellikle mimarlık söz konusu olduğunda bu daha geçerlidir. Herhangi bir büyük mimarlık anıtını ilk kez gördüğümüzde, belirli bir düş kırıklığı yaşamamız çok mümkün olmaktadır. Çünkü fotoğraflarındaki kadar sanatsal görünmeyebilirler. Binanın imge olarak salt sanatsal niteliğiyle yetinmeyerek, ona bilfiil bir mimarlık sanatı olarak yaklaşılmalıdır. Bunun gerçekleşmesi için de binanın içinde dışında dolaşmak gerekir. Ancak bu yolla, bina/mekân anlaşılabilir [Nalbantoğlu,2008]. Onun dilini anlayıp, ona ilişkin ön bilgiye vakıf oldukça anlama gerçekleşir.

Hermenötik anlamada yer alan parça ile bütün arasında dolayım sal bir ilişkinin var olması, anlamanın gerçekleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Parça bütünden bütün parçadan bağımsız olamaz anlayışı -mekân ve zaman ilişkisinde “yaşantı” dünyası söz konusu olduğunda “mekânın zamansallığı/zamanın mekânsallığı” birbirlerini etkileyen değiştiren ve dönüştüren olarak- kendi içinde katlanarak genişleyen devingen anlamlar dünyasına işaret etmektedir.

Bakışın zamansallığının temel yapısı bir geri-yönelim ve ileri-yönelim yapısıdır. Her şimdinin geriye yönelerek geçmişi tutması ve ileri yönelerek geleceği umması ve öngörmesi sayesinde algı içeriği zamana gömülür. Zamanın ufuk sal yapısı sayesinde algı uçup giden, olgusal bir şimdi olmaktan çıkar ve nesnel zamanın sabit ve özdeşliğe sahip bir noktası haline gelir. Ancak bu sentez algı içeriğinin sürekliliğini kurmakla kalmaz, aynı zamanda ona her zamandan görülebilirlik, kurgusal bir ebedilik de kazandırır.

Kendinde-şey, yalnızca her yerden görülen bir şey olmakla kalmaz, o her zamandan da görülebilir bir şeydir. Bu mekânsal ve zamansal betimleme sayesinde belirsizlikten belirliliğe geçiş süreci de aydınlatılmış olur. Şey tarafından çağrılmış, kışkırtılmış olarak, onun üzerinde yoğunlaşır ve nesnenin iç ufku nu mümkün tüm zamansal ve mekânsal perspektiflerden keşfedilir [Direk, 2003].

Resim 4.11. Tünel, İstanbul (Mekânın Yaşantı İçinde Oynadığı Roller) [Mert, 2006]

Zamanın akışı ile mekânın algılanan mekândan farklı olduğu ileri sürülür. Mekân yaşanmışlıkları ile yaşantı çerçevesinde mekânsal bir karakter kazanır. Bir başka anlatımla mekân kavramından farklı olarak, mekânsal oluşum bizim onu yaşadığımız, onunla ilişki kurduğumuz “zaman”a işaret eder. Mekânsal olan algılanmadan, deneyimlenmeden var olamaz [Aydınlı, 2008]. Mekânı algımlarken, onunla kurulan ilişkide mekân tarihsel geçmişiyle – yaşantı içinde oynadığı rolleriyle- anlaşıldığı an mekânsal deneyimleme ortaya çıkar.

“Yetişkin insan kendi yaşamında kültürünün, eğitiminin, kitapların ve geleneğin kendisine görmeyi öğrettiği şeyleri bulguluyor. Hep belli bir kültür üzerinden temas ediyoruz kendimize; en azından dışarıdan edindiğimiz ve kendimizi tanımamızda bize rehber olan dil üzerinden temas ediyoruz. Bundan dolayıdır ki araçsız, tarihsiz saf benlik ya da zihin her ne kadar çevremizden gelen düşüncelerin bizi düpedüz belirlemesinin karşısına çıkardığımız eleştiriler bir makam ise de tamamlanıp etkili bir özgürlüğe

kavuşması ancak ve ancak dil aracını kullanmakla ve dünyanın yaşamına katılmakla olur” [Merleau-Ponty, 2008].

Merleau-Ponty’nin bu görüşü, Husserl’in tanımı olan “kültürün insan yaşamı üzerindeki anlamların ortaya çıkmasına ilişkin derin etki ile başlar, ancak Gadamer’in ileri sürdüğü gibi, dil aracılığıyla iletişim kurulması yoluyla anlamın ortaya çıkabildiği, bir başka anlatımla fenomenolojiden hermenötiğe geçen bağı göstermektedir.

Anlama için önce dil bilmek, sonra ön bilgiye sahip olma şartlarının yerine gelmesi anlamının başladığına işaret eder. Nihai olarak anlama insanın içinde yaşadığı varoluşsal bir eyleme işaret eder.

Kültürel ve sosyal yaşamın pratik eylemlerle ortaya çıktığını kabul eden Gadamer, “yaşantı” kavramının akıl yoluyla mekânı anlamada ve yorumlamadaki döngüsel sürece işaret eder. Öznenin (tasarlayan mimar / kullanıcı / ziyarete gelen), mekân ile kurduğu ilişkide, mekânın otantik niyetini, iç uyumunu kurmaya ve anlam boşluklarını gidermeye, bir başka söylemle eserin anlamını, önemini, değerini anlamaya çabalamasıdır. Bu çaba sonucunda yoruma dayalı bir anlam ortaya çıkar.

“Yaşantı” kavramına açıklık kazandıran “ortam”, yapıt ile yorumcunun ufkunun soru ve cevap diyalogu ile varolmasıyla gerçekleşir. İnsanın içinde yaşadığı durumun ne olduğunu sorgulaması sadece nesnenin varlığını değil aynı zamanda kendi varlığının da farkına varmasını beraberinde getirir. Bir başka anlatımla yapı ile girilen diyalojik süreç sadece yapının değil yorumcunun da beklentilerinin, isteklerinin, sınırlarının anlamlandırılmasını sağlar. Yorumcu yapıyı anlamaya çalışırken kendini yapı ile yapı içerikleri arasında aracı kılar. Bu aracılık aynı zamanda yorum bilgisini de gerektirir. Gadamer bu diyalojik sürecin her hangi bir kategori içerisinde değerlendirilemeyeceğini iler sürer. Çünkü her yorumcu (mimar/kullanıcı) ve her mekân (herhangi bir yapı ya da yer) yaşanan gerçekliği geçmiş, şimdi ve

gelecek zaman içerisinde değerlendirerek, sorular ve yanıtlarla gerçekliğin farklı boyutlarını yakalamaya çalışır¹. Bu süreç her tekrarda yeniden kurgulanır, temsil edilir ve her seferinde yenilenen bir özellikte açığa çıkar. Gadamer'in oyun olarak da değerlendirdiği [Dallmayr, 2002] mekânın hermenötik yorumu, geçmiş mekânlarla bugünün mekânları arasında mimar açısından dolayimsal bir ilişkinin kurulmasını da beraberinde getirir.

Soru sorma ve yanıt alma şeklinde gelişen, anlama edimi öznellikler arasılığın ontolojik temelinde birleşir. Soru sorma bakış açısı, beklentiler, kişisel yönelim ve ilgi alanları tarafından belirlenir. Soru ve yanıt şeklinde gerçekleşen diyalog aynı zamanda insanın kendi varlığını anlama sürecidir. Hermenötik anlamada dil bilmek ön şart ise de yeterli değil, ancak dil bilmenin yanında ön bilginin zorunu şart olduğundan bahsedilmiştir. Fakat ön bilgilerimiz anlama sürecinde donmuş hareketsiz önyargılar içerisine hapsedilmiş değildir. Diyalog sürecinde anlamlandıran özne-ben ile anlaşılma çalışılan özne-mekân arasındaki ilişki farklı noktalarda olsalar bile ortak bir alana doğru bütün ve parça ilişkisi içerisinde (bütün parçaların ışığı olmaksızın anlaşılabilir ancak bütünü aydınlatıcılığı olmadan da parçalar bir anlama sahip olamaz) anlamın ortak bir çerçevede yakalanması beraberinde gelir. Yakalanan bu anlam aynı zamanda dinamik bir anlamdır. En genel ifadeyle yaşantı içinde Heidegger'in dediği gibi insanın çevresini derinlemesine anlama ve yorumlama imkânı ortaya çıkar. Heidegger'in söylemi mekân bilgisinin öze ilişkin gizini açma, örtüsünü kaldırma olgusu için bazı ipuçları taşır [Aydınlı,2004].

İnsanlık, bireylerin çoğunluğunun eriyip gittiği ve ister istemez yutulduğu tek bir Varlık değildir. Herkes, içinden, gerçek olduğunu gördüğü şeye inanabilir, ama aynı zamanda başkalarıyla sıkı ilişkiler içerisinde düşünüp karar alır ve seçimlerini o doğrultuda yapar. Hem herkes bir taraftan yalnızken, hem de

¹ Gadamer, dilin özünü konuşmada doğru görme(bu görüşü Heidegger'den almıştır)nin önemine işaret eder. Bu görüş diyalogun sunumunda ortaya çıkar. Gadamer için ne konuşmacının bilinci ne de konuşmanın muhatabının bilinci hiçbir bilinç önceden diyalogda gün ışığına çıkacak şeyi bütünüyle kuşatacak yeterli bilgiye sahip olamaz fikrini ileri sürer (Gadamer, 2002).

hiç kimse başkalarından vazgeçmezken, bir taraftan iç yaşamı yaşar, diğer taraftan da diğerleri ile toplu bir geçmişe sahip olur. Mimari de böyledir. Bir taraftan her bir mekân tek ve biricik olarak bir yer haline gelmeye çalışırken diğer taraftan diğerleriyle olan toplu yaşam mekânları doğurur.

“Gadamer (1998), kültürel değerlerin gelenekselden moderne geçişi sırasında uğradığı deformasyonların hermenötik/yorumbilim alanındaki çalışmalarla aşılabileceğine dikkat çeker. Yorumbilim, salt problemi “anlama” değil onun ortaya çıkış koşullarını araştıran bir yöntem olduğundan [Sayın, 1999], mekânsal olanın ortaya çıkış sürecini açıklayan mekânın zamansallığı/zamanın mekansallığı paradigması, belli bir işlevi, anlamı ve yapısal özellikleri, örüntü ilişki bağlamında deşifre eden, bütüncül “anlama”ya dayalı bir yorum çalışması olarak düşünülebilir. Mekânı indirgenmiş bir nesne olarak anlamak kadar mekânın öznesinin kökensel ilişkisini de betimlemek önem kazanıyor, mekânın zamansallığının ve zamanın mekânsallığının gizemli şifresini çözebilmek için. Sürekli yeniden yapılanan toplumun mekânsal üretiminde ve yorumlanmasında mekânın zamansallığı/zamanın mekânsallığı paradigmasının bir uzantısı olan kültürel çalışmaların verileri kullanılır” [Aydınlı, 2008].

Mekânsal gerçeklik, mekânın zamansallığı/zamanın mekânsallığı bağlamında belirsizlik ve değişim gösteren ilişkiler ağı olarak da anlaşılabilir [Aydınlı, 2008]. Biçim ile zemin, söylenen ile söyleyiş birbirinden ayrı varolamaz [Merleau-Ponty, 2008]. Figür ve zemin yapısı, duyuşsal alanların kendiliğinden organizasyonu içinde yer alan özel bir duruma işaret etmektedir [Merleau-Ponty, 2006b]. Bu bağlamda anlama duygu ve düşüncenin döngüsel süreciyle mekânın anlamlandırılmasında göreceli bir hale gelir. Böylece bütün ve parça ilişkisinin önemi bir kez daha ortaya çıkar. Çünkü mekânı mekân yapan tüm bileşenler, mekân ile bir anlama sahip olur. Bunlardan birini kopardığımız anda –mekânı görmezlikten gelip sadece bileşenlere yönelirsek ya da bileşenleri görmezlikten gelip sadece mekânı ele alırsak- anlamın bütünselliği ortadan kalkar. Örneğin bir sokağı bileşenleri ile bir mekân olarak yaşanmışlığı mekânsallığa dönüştürür. Bileşenlerini göz ardı ettiğimizde sokak, sokağı göz ardı ettiğimizde bileşenler kaybolurlar. Düşünce üretme ve olanı ortaya koyma süreci bozulur.

Mekânsal gerçekliği açıklayan hermenötik döngüdür. Hermenötik anlayış evrenselliği yakalama iddiasında olarak Gadamer'in ileri sürdüğü gibi dilde ifadelendirildiği biçimiyle insanın doğaya ilişkin bilgisinin yanında insanın yaptığı "şey"leri de kapsar. Anlaşılabilir olan varlık bu açıdan "dil"dir. Bu bağlamda mekânsala ait olan düzenin yapısı nedensellikler ve sorgulamalarla dilde temellenen (anlaşılabilir) biçimde önem kazanır. Böylece evrensellik ilkesine göre mekânsallığın anlaşılabilirliği ortaya çıkar.

Resim 4.12. İstanbul Çırağan Sarayı (Mekânın yeni kavramlaştırılması: Ufukların kaynaşması) [Mert, 2006]

Hermenötiğin bir başka temel ilkesi olan tarihsellik bağlamında, mekân, yer ve mekânsallık dikkate alındığında, tarihsel kategorilerle anlamak yerine (geleneksel anlama insan uygarlıklarını kendi tarihsel zamanlarına göre anlamayı hedeflemiştir) bugünkü ön yargılarımız ve ön bilgilerimizi bir bilgi koşulu olarak değerlendirip bugünkü anlayışımızla kaynaştırma yoluna gideriz. Çünkü tarihsel geleneğimizle ilişkimizin temel yapısını oluşturan ön

bilgilerimiz, o mekânın tarihte oynadığı rolü, sosyal ve kültürel etkilerini, daha da önemlisi mimarlık tarihindeki yerini ve önemini bize göstermektedir. Bu bilgilerin ışığında, o mekân artık tarihi bir mekân(bir zamanlar var olan mekân)değil tersine şimdiki ufuklarımızla bağlanmış, günümüzle dolayım kurmuş, varoluşumuzun gerçekliğini oluşturan anlamlar topluluğu olarak yeni bir kavramlaştırma haline gelmiştir. Dolayısıyla tarihsel ruhun temel doğası günümüz hayatında ufukların kaynaşması ile yeni bir biçim almıştır.

Mekânı anlamak başkalarının deneyimlerinin empatik olarak kavranması üzerine kurulu değil, insanın sosyal yaşamının anlamlı örgütlenişinin bulunduğu yerdir. Anlam çerçevelerinin ve bu çerçeveler arasındaki ilişkilerin önemi mekânın mekânsallaşmasının önemini de ortaya koymaktadır.

4.4.Şeyler ve Ufuklar: Benzerlikleri ve Farkları

Fenomenoloji ve hermenötik aynı zaman dilimi içinde, Ondokuzuncu Yüzyıl düşünce biçimlerinden radikal olarak farklı bir bakış açısıyla¹ bilimsel düşüncenin içinde yer alıp gelişmişlerdir. Ontolojik özellik bu iki yaklaşımın temellerinde yer alır. Ayrıca anlamada bilgilerimizin yeterli gelmediği durumlarda duyularımız/sezgilerimiz devreye girer anlayışı da yer almaktadır.

Bu iki disiplin bünyelerinde benzerlikleri kadar benzemezlikleride barındırmaktadırlar. Benzerlikleri irdelendiğinde yirminci yüzyıla ait oldukları öncelikle belirtilmelidir. Fenomenoloji ve hermenötik içeriden bakış açısını kullanan içe bakışçı yaklaşımlardır. Bu bağlamda anlayıcı tarzlara sahip olan fenomenoloji ve hermenötik için nedensel açıklama değil anlama odak noktasıdır.

Mimarlık bakımından açıklamadan anlamaya geçiş mimari tasarım sürecinden başlayarak ele alınabilir. Açıklama söz konusu olduğunda, bina,

¹ Yirminci yüzyıldan önce başlayan ve bu teorilerin temellerini atan bireyci/aksiyomatik/anlayıcı bakış açıları ve temsilcileri dışarıda tutulmak kaydı ile radikaldirler.

içinde bulunduğu sosyal, siyasal, kültürel etkilerin yanı sıra konjonktürel özelliklere bağlı olarak makro kozmik izler taşımaktadır. Örneğin gotik dönem mimarisinde dinsel etki mekânın tasarımlanmasında belirleyici etkiler göstermektedir. Bir başka anlatımla mekân açıklayıcıdır. Oysa Daniel Libeskind'in tasarladığı “Yahudi Müzesi” açıklamadan ziyade anlamaya dayalıdır. Bir başka anlatımla fenomenoloji ve hermenötik anlayış mikro kozmik bakış açısı içinde mekân ve mekânın bilgisini oluşturmaktadır.

Resim 4.13. Yahudi Müzesi Berlin [Rattenbury, 2004]

Fenomenoloji ve hermenötik bakış açısıyla ulaşılan bilgiler deneylenebilir ve karşılaştırılabilir özellikleri barındırmazlar. Bu bağlamda makro açıklamalar değil mikro anlamalar içerirler. Her bir çalışma kendine özgü ve çalışanın yorumları çerçevesinde biriciktir. Bilimsel bilginin temel postülalarından olan bilginin evrenselliği ilkesi de bu bağlamda fenomenoloji ve hermenötik bakış açısında yer almamaktadır. Örneğin mimarlık tarihinin belli dönemlere –klasik dönem, Roma dönemi, gotik dönem, barok dönem- ya da akımlara ayrılarak incelenmesi pozitif bakış –sistemik kuram- açısının getirdiği makro kozmik

bir yaklaşımdır. Her çağ kendi koşulları içinde değerlendirilerek, mimari özellikler sınıflandırılabilir, deneylenebilir ve analiz edilebilir. Elde edilen veriler karşılaştırılabilir olarak benzerlik ve farklılıklar tespit edilerek evrensel özelliğe sahip kullanılabilir bulgular ortaya çıkar. Oysa fenomenolojik ve hermenötik anlayış kullanılarak yapılan çalışmalarda bunların hiç biri yapılamamaktadır. Her mekân kendinde anlama sahip olarak bir başkasıyla gruplanamayan, sınıflandırılmayan, karşılaştırılmayan olarak evrensel olma öğelerini taşımamaktadır¹. Anlama, anlaşılan şeyin varlığına aittir. Anlama mekânda gerçekleşir.

Resim 4.14. Palais de Royal Paris 1627-1629 [Feraboli, 2007]

Thiis Evensen, farklı mimari stillerin ve kültürel geleneklerin içeri ve dışarı diyalektiğini, açıklık ve kapalılığın farklı dereceleri yoluyla yorumlayabildiğini (örneğin ortaçağ kalelerinin aşılmaz duvarlarına karşı Rönesans sarayının çok pencereli duvarları gibi) vurgular [Seamon, 2000].

¹ Örneğin pozitivism ormanı bütünsel olarak incelerken, Hermenötik ve fenomenoloji her ağacı tek tek detaylarına inerek inceler. Bu bağlamda Hermenötik ve fenomenolojinin bütünü görememeleri nedeniyle ormana ilişkin yanıt verememelerini dolayısı ile karşılaştırılabilir bulgulara ulaşamadığından evrensel olma özelliğine sahip olamamalarını da beraberinde getirmektedir.

Resim 4.15. Gravensteen, Belçika (1180) [Lee, 2008]

Fenomenoloji ve hermenötik bakış açısı özne-nesne ayrımının üstesinden gelmeye çalışarak, nesne ve özne ikiliğinin dışına çıkarak öznenin nesneye-nesnenin özneye dönüşerek göreceli hale gelebileceğini gösterme çabasına girmişlerdir. Onlar için anlaşılmaya çalışılan alan öznelliklerarasılığın alanıdır. Bu pozitif düşüncenin ve bilimsel bilgi elde etme süreçlerinin yadsındığı ve hatta eleştirildiği yeni bir bilgi elde etme biçimine işaret etmektedir (antipozitivist bakış açısı). Mimarın/kullanıcının kendi deneyimleri belirleyicidir. Özne/nesne-ben ile özne/nesne-mekân arasında her hangi bir sınırlama olmaksızın, tüm kalıplardan sıyrılarak oluşan anlama ve sonrasında gelişen yorumlama, yeni anlamları ile yeni ufukların buluşarak bakış açılarının, tasarımların ya da mekânların çeşitlenmesini beraberinde getirecektir. Örneğin Hollanda Rotterdam'da bulunan Piet Blom tarafından tasarlanarak yapılan kübik evler.

Resim 4.16. Kübik Evler, Rotterdam, Hollanda [Davies, 2006]

Dünyaya ilişkin yeni bakış a ılları ortaya koymalarından dolayı, bu iki yaklaşım bilginin çeşitlenmesinin yanı sıra yeni deneyimlere de olanak sağlamaktadırlar.

Benzemezlikler açısından irdelendiğinde önbilgi, evrensellik ve tarihsel olmak noktalarında fenomenoloji ve hermenötiğin ayrımlaştığından bahsedilebilir. Fenomenoloji,  ėrenilmiř her türlü bilgiyi göz ardı ederek şeyleri kendinde olarak anlamayı zorunlu kılar.         n tanımları çerçevesinde dünyayı anlamlandırmak şeylerin özünün gözden kaçırılmasını beraberinde getirir.

Fenomenoloji eidetik yaklaşımı kullanarak özü yakalama iddasındadır. Oysa hermenötik  n bilgiyi, anlamada, belirleyici olarak görmektedir.  n bilgi olmadan anlama mümkün değildir. Örneğin Ayasofya'yı fenomenolojik açıdan ele aldığımızda özünü yakalamak için fenomenolojik indirgeme yapmanın

yanı sıra, onun bilincimizde yer alan görüngüsü ile tüm bilinç içerikleri bağlamında anlamlandırırız. Hermenötik ise tarihsel etkiler ve buna ilişkin farkındalık çerçevesinde mekân anlaşılabilir anlayışı ile Ayasofya'nın tarihte oynadığı rolü bilmeden (ön bilgi), anlamanın, olası olmayacağını kabul eder.

Resim 4.17. Ayasofya, İstanbul [Feraboli, 2007]

Hermenötiğin evrensellik anlayışı, dilde ifadelendirildiği biçimiyle insanın doğaya ilişkin bilgisinin yanı sıra insanın yaptığı şeyleri de kapsar. Bu bağlamda anlaşılabilir Varlık dildir. Mekânın mimari dili anlaşılabilir Varlık olarak anlamayı mümkün kılar. Oysa fenomenoloji için dil, bilinç içeriği bağlamında düşünülmelidir. Kültürün taşıdığı ve dil aracılığı ile öğrendiğimiz anlamların sorgulanması, “şey”in kendinde anlamını yakalamak gerekmektedir.

Fenomenoloji tarihsel zamanı ihmal eder. Tarihsel geçmişin fenomenin özünü yakalamada etkisinin dikkate alınmamasına karşılık hermenötik

yorumlamada anlamanın gerçekleşebilmesi için zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Tarihi değil tarihsel olan hermenötik yorumun odak noktasıdır. Örneğin Ankara kalesinde bulunan eski Ankara evlerinin bu günkü kullanım biçimi (ticari birimler) tarihsel olana işaret eder.

Resim 4.18. Ankara Kalesi Ticari Alanlar

Heidegger'in bakış açısını fenomenoloji ve hermenötiğin birleştiği alan olarak yorumlamak gerekir. Ona göre bilinç dünyadan bağımsız olamaz. Dünya içinde başkaları ile birlikte varoluşumuz anlaşılabilir. Fenomenolojinin tarihsellikle bağını kurmaya çalışan Heidegger oluşan boşluğu gidermeye çalışır. Bu anlamda mekân onunla kurduğumuz ilişkiyle zamansallık boyutunda anlaşılıp yorumlanabilir.

5.CERMODERN'İN FENOMENOLOJİK VE HERMENÖTİK YORUMLAMASI

5.1.Geçmişten Bugüne CerModern

CerModern binası, Ankara'da, geçmişin Cer Atölyelerinin olduğu binadır. Bina Celal Bayar Bulvarı, Talatpaşa Bulvarı ve Atatürk Bulvarı ile çevrelenen ada içinde Adliye Binası, Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni orkestrasının yerleşkesi arasında yer almaktadır.

Harita 5.1. CerModern'in Konumu¹

Ankara Garı ile raylar vasıtasıyla bağlanan Cer Atölyeleri, vagon ve lokomotiflerin tamir edildiği ve bakımlarının yapıldığı demiryolları ana takım istasyonu olarak taş binalar biçiminde 1926 yılında yapılmıştır².

¹ Google Earth haritası değiştirilerek kullanılmıştır.

² Cer Atölyelerinin 1924-1926 yılları arasında ek binalar yapılarak, millileştirilip işletmesi TCDD'ye verilmiştir. Cumhuriyet kuruluşuyla yaşıt ve demiryollarının ilk yatırımlarından biridir. 1926-1927 yıllarında demiryollarının bakım istasyonu olarak kullanıldığından, Cer atölyeleri ismini buradan almaktadır.

1995 yılına kadar Cer Atölyesi olarak demiryolu sanayisine hizmet veren binada, 1998 yılında daha önceden yarışmaya açılan arazi içindeki bu yapı çağdaş sanat müzesi olarak kullanılmak üzere mimarlar Semra & Özcan Uygur tarafından inşaat/düzenleme başlamıştır. 2010 tarihinde ise CerModern ismiyle, Modern Sanatlar Müzesi olarak kullanıma açılmıştır.

Resim 5.1. CerModern'e Meydandan Bakış

CerModern, 11.500 metrekarelik bir alanda yer alan süreli sergi galerileri, fotoğraf galerisi, müze mağazası, konferans ve çok amaçlı salon, sanat kütüphanesi, sanatçı ikametleri, kafe ve heykel park alanıyla sanatsal çeşitliliğin yer aldığı bir mekândır.

Şekil 5.1. CerModern Kesitler

CerModern binasının, ahşap zeminin içinde tren raylarının yok edilmediği geniş avlusundan bakıldığında, binanın ana cephesinin çatısı, Cer Atölyelerinden kalmadır. Binanın içinde ana salonun bir kısmında eskiye ait taş duvar ile zeminde küçük bir alanda yer alan cam döşemenin altından görünen raylar bulunmaktadır.

5.2. CerModernin Algılanması: Mimari Özün Yakalanması

İnsanın şeyleri ve yaşantıyı deneyimlemesine olanak sağlayan fenomenolojik bakış açısı ile CerModern binasının sezgisel ve deneyimsel süreç sonunda özünü yakalamak için öncelikle ilk-el fenomenolojik metot kullanılacaktır.

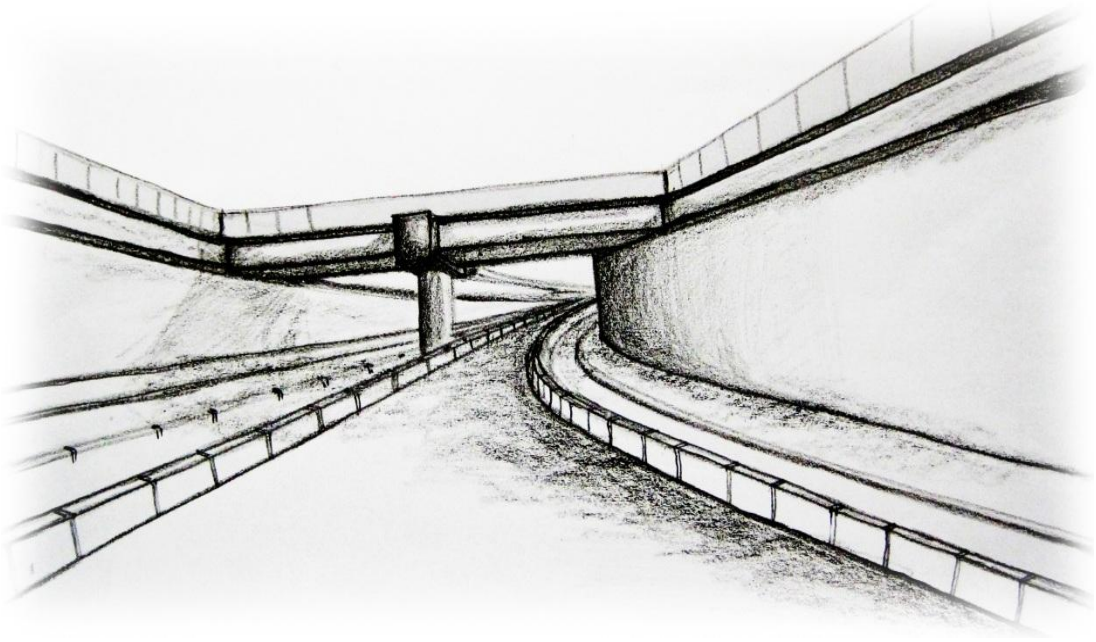
İlk-el fenomenolojik metoda göre, araştırmacı, fenomeninözgül karakteristiklerini ve niteliklerini anlama yolunda temel olabilecek kendinin ilk elden edindiği deneyimi kullanır [Seamon, 2003b]. İlk-el deneyimi gerçekleştirirken Aravot'un (2010) önerdiği mimari fenomenolojik çalışmanın beş aşamalı planının da –paranteze alma, fenomenojik indirgeme, özü yakalama, özün öznesinin değişkenliği ve öznel paylaşım ile bireysel aydınlanma) zihnimize olduğunun bilinciyle nitelimesiz olarak deneyimlemeye başlanır.

Fenomenolojinin ilk adımı şeylerin kendilerini göstermeleri için onlara bakmak ve onları görmeye çalışmak ise, ikinci adımı görüleni betimlemektir. Bir mimar için şeyler hakkındaki –bina- betimlemeler dilsel ifadeler şeklinde olabileceği gibi çizimler, skeçler biçiminde de ortaya konabilir.

5.2.1. İlk izlenimler-İlk deneyim¹

Araç ile Sıhhiye istikametinden binaya yaklaşırken, yolun zemin kotunun altına inmesiyle şehirden kopuşun meydana geldiği görülür.

¹ Bu alt bölüm yazılırken, birinci tekil şahıs kullanmak, araştırmacının kendi deneyimini göstermesi açısından daha uygun bir yaklaşım iken, tezin yazım dilini bozmamak için üçüncü tekil şahıs kullanılmıştır.

Şekil 5.2. CerModern'e Giderken

Yol bu şekilde iki tarafı duvar koridoru içerisinde devam ederek bina arazisi girişine kadar ilerler ve tam bina bahçesi girişinde çevre ve bina ilk kez görünür. Şaşkınlık ve hayret verici duygularla binaya yaklaşırken, binayı paranteze alma kendiliğinden başlar. Çünkü bina hangi bulvardan giderseniz gidin/bakarsanız bakın kendini göstermemektedir. Yolun sonuna doğru bir anda kendini saran binalarda yırtık açıyormuşçasına kendini ortaya çıkarmakta, adeta doğan güneşin birden alev topu gibi gökyüzünü yırtarak kendini göstermesi gibi görünmektedir. Burada böyle bir bina varmış şaşkınlığı içinde binaya yaklaştıkça şeyin –binanın- nasıl görüldüğü ayraç içinde (paranteze alınarak) anlaşılmaya çalışılır. Aynı zamanda fenomenin/binanın çevresinden/dış ufuktan iç ufka geçişte gerçekleşir. Bu şaşkınlık ya da akıl karışıklığı ile karşılaşınca, artık her şeyi öğretildiği gibi kabul etmek mümkün görünmemektedir. Şaşkınlık ve düşünsel sıkıntı yerini meraka bırakarak, keşfetme güdüsü ortaya çıkar. Gözün görebildiği uzam içinde, U biçimindeki binanın kenarını saran ve sınırını belirleyen otoparkla bütünleşik algılanan bir meydan kavranmaya başlar. İlk bakışta binanın çatısından dolayı üçgen alınlıklı Roma binası görüleceği izlenimi/algısı ortaya çıkmaktadır.

Şekil 5.3. Taş Cephe

İlk bakış, yerini detayları görmeye/algılamaya bırakınca, taşın, metalin ve camın birlikteliğiyle oluşan bina, mavi tren, ahşap zeminli meydan deneyimlenmeye başlanmaktadır. Malzemelerin daha yakından gözlenmesiyle, alıştığımız malzemelerin dışında malzemelerin kullanılmış olduğu görülmektedir.

Resim 5.2. Taş, Cam ve Metal Birlikteliği

Zemindeki metal rayların yapı kütleleri ile olan paralelliği doğrusal bir yönlenme, meydanın içerisine doğru yol alma hissinin duyumsanmasını beraberinde getirmektedir. Taş cephenin arkasında yarattığı ağırlık duygusunu hissederek binanın görüş alanı içindeki tüm görünüşlerini görmeye ve bilinç içeriği olarak deneyimlemekte bir istek/arzu uyanmaktadır.

Şekil 5.4. Tren ve Bina

Meydan zemininde görülen yarım daire cam zemine bakıldığında, cam zemin altında sergi salonunun bulunduğu görülür. Bu görünüş dıştan içe geçişin şeffaflaştığı görüntüye de işaret eder. İç ve Dış göreceli hale gelmiştir. Meydan/avlu içinde yer alan yarım dairenin içerideki diğer yarısı ile dairenin tamamlandığını ve alt kata geçişin bir parçası olduğu görünür.

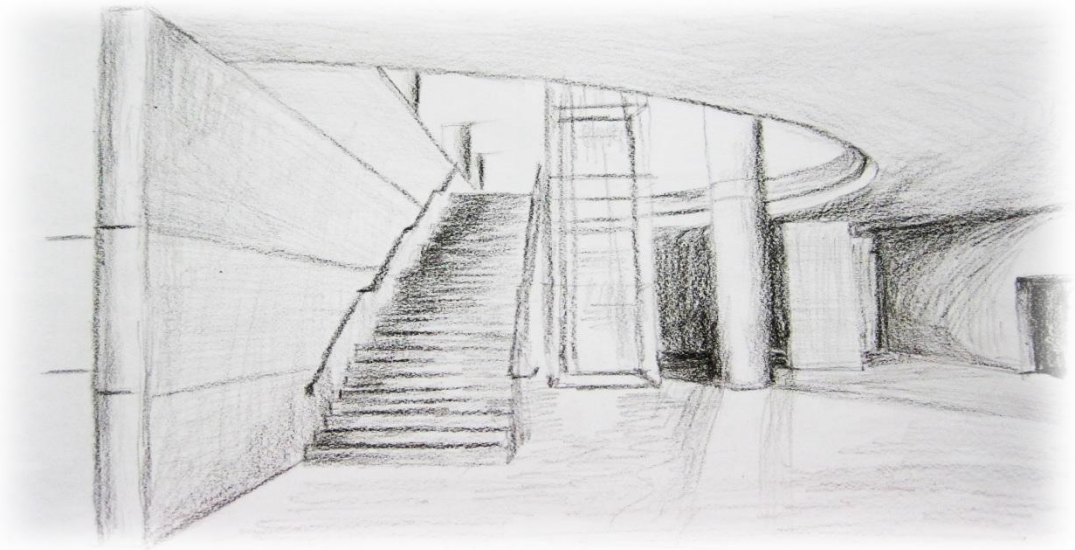

Resim 5.3. Meydan Altı Sergi Salonundan Bir Görünüş

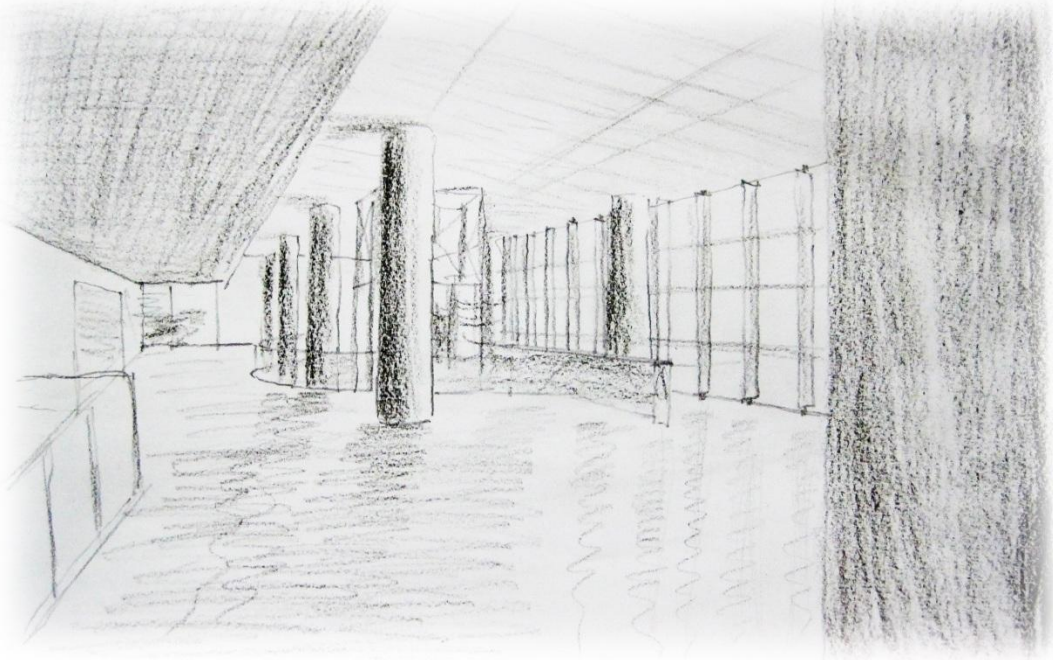
Resim 5.4. İç İçe Geçmiş Algı Alanları

Orada bulunan mekân için, avlunun cam zemini, cam tavan olmaktadır. Yarım dairenin diğer yanı merdiven boşluğunu adeta bir akvaryuma doğru dalış gerçekleştirilebilecek, yer çekiminin etkisine boyun eğen düşen basamaklara çevirmektedir.

Şekil 5.5. Galeriden Bir Görünüş

İmgesel olarak görüntünün görüngüye yerini bırakması, hatıraların girdabında dairesel algıların pek çok izdüşümleri bilinç içinde besbelliğin getirdiği apaçıklıkla bizi karşı karşıya bırakır. Bir başka anlatımla doğrudan deneyimlenen görüntüyle dolaylı olanların -bellekten gelenlerin- birbirine bağlanabilmeleri demektir. Doğrudan deneyimlenen ile bellekten gelen arasındaki farkı biliriz. İşte Husserl'in önerdiği "yeniden şeylere dönme" talebine anlam kazandıran nokta burasıdır. Bellek içinde olan ayrımların farkında olunması, fenomenin iç ve dış ufku olması gibi, mekânı kavramaya yönelik her zihin ediminin etrafında sürdürme ve beklemelerle öbeklenmiş görüngüler yer alacaktır. Gelecek mekânlara ilişkin beklenen edimler besbelliki "boş" olacaktır. Ancak bilince alınan fenomenler gibi bellek içinde başka zihin edimlerine –somutluk içermeseler de- bağlanırlar.

Şekil 5.6. Derinliği Hissetmek

Cam cepheli yapı kütesinden içeri girildiğinde (müze girişi) danışmanın bulunduğu giriş holüne bağlı vestiyer, kütüphane, hediyelik eşya satış birimi ve müze kafe görülür. Cam kabinli asansör ve merdiven galeri boşluğunun (meydanın zemininde bulunan yarım daire cam zeminin devamı giriş holünü

aşağı kata bağlayan tamamlanan daire galeri boşluğunu oluşturur) içini doldurmaktadır.

Resim 5.5. İç-Dış Şeffaflığı

Giriş holünden ilerlendiğinde sergi salonuna ulaşılır. Ana binanın içi, dış görüntüde yer alan çatının mimari özelliklerini yansıtmamaktadır. Dışarıdan bakıldığında beklenen biçim, içeride modern zamanların dokusuna yer bırakarak yeni bir şaşkınlık yaratmaktadır. Sergi salonunun içinde dolaşırken hareketli panoların arasından, binanın ilk yapımında inşa edilmiş taş duvar(lar) ile karşı karşıya gelinir.

Resim 5.6. Taş Duvarları Hissetmek

Bakma, görme ve görüleme arasında geçen nitelemesiz deneyimlerle binanın tamamı (algılanır) görülür. Çünkü her yeni deneyim temelde nitelemesiz deneyimdir. Bina'nın belli bir açıdan gösterdikleri –örneğin taş duvarın bir yüzü yeni sıva ile kaplıdır ya da zeminin belli bir kısmında cam zemin altında görünen demir yolu- çerçevesinde görme ile başlayan mimari kurgunun anlaşılıp nitelenebilmesi için belli bir süreye gereksinim vardır.

Resim 5.7 Yolculuğun İzleri

Nitelendirebilmek için önce yorumlamak, yorumlamak içinde süre gerekir. Bu süre saat zamanı ile iç zamanın bilinç içeriğinde bağlanmasının apaçıklığıyla ilintili bir süredir. Süre doğrudan ya da dolaylı deneyimlere bağlı olarak birkaç dakika ya da birkaç yıl sürebilir.

Fenomenologun nesnelerin kendilerini incelemeyi, zihin etkinliklerinin oluşturduğu, özlerini ortaya koyan “anlamlar” ile ilgilendiğini dikkate alarak ve

ayrıca fenomenolojik olarak orada tek başına ayırık duran hiçbir şey olmadığını, iç içe geçmiş algı alanları ve kavrayış etkinlikleri bağlamında algılanan her ayrıntının ilgili olduğu şeyin tümünü, bir şeyin ise etrafında yer alan şeyin arka planını bilince getirir anlayışı ile CerModern –neoma- ilk-el deneyime bağlı olarak deneyimlendiğinde¹; hatıralardan süzülüp gelen diğer fenomenlerin –mekânların- hissettirdiği emniyette olma, ait olma ve kimlik duygusunu –noesis- sağlayabildiği gibi, noetik değişmeler ile de mekânın atmosferinin etkileriyle ışığın getirdiği aydınlıkla oluşan ferahlık, iyimserlik duygularıyla beliren rahatlık neomatik değişiklikleri de getirir. Artık neoma bol güneşli günde çimlerin üzerinde uzanmış, cümle güzelliklerin duyumsandığı nitelermelerdir.

Ankara'nın bir paçası olan benle, kentin daha yaşlı parçası olan Cer arasında nitelenebilir karşılaşma, yaşam dünyasına ait olan iki öznenin özü yakalamasında yaşanmışlıklar/yaşantı dünyası içinde olma bilinç içeriğinin saf görünümü, fenomenidir.

5.2.2. Mekân: Yaşantı dünyası

“Mekân” “modern zamanlar”a özgü içi boş bir kavramsal kalıp, soyut bir kategori/kavramdır. İnsanlık tarihinin modern-öncesi ve eski dönemlerinde bu soyutlamanın varlığına pek de gerek duyulmamıştır. “Mekân”, Ortaçağlar'ın sonunda ortaya çıkmaya başlayan yeni bir dil dünyasında “şeyler”in nesneleşerek, ağırlıkla resim ve sayıların diliyle temsil edilmeye başlandığı yakın dönemlerin ürünü bir kategori olarak ortaya çıkar [Nalbantoğlu,2008].

Mekânı salt betimlenen nesnel özellikleriyle değil, aynı zamanda da betimleyen konumundaki öznenin anlama ve açıklama ediminin birbirini görünür kılan ilişkisi bağlamında deneyimlemek beklenir. Bireyin öznel

¹ Bu türden ilk- el deneyim tamamen kişisel ve yorumsal bir teşebbüstür. Şeyleri görmeye çalışırken beklenenden daha çok şey görülebileceği gibi, daha azı da görülebilir. Bu olasılıklar dikkate alınarak, bakmaya ve görmeye çalışırken, duygular kadar düşünceleri de içine alan sezgisel ve kendiliğinden oluşan bir sürece işaret edilmektedir. Burada yer alan duygu ve düşünceler bu bağlam içinde değerlendirilmelidir.

yaşantısının ya da dünya ya ilişkin biricik anlayışının deneyimlenmesiyle adlandırılan fenomenoloji, davranış üzerinde yoğunlaşmak yerine öznenin bakış açısından olayların anlaşılmasını vurgulamaktadır [Arda, 2003]. Fenomenoloji özne nesne ayrımının ötesine geçmeye ve ikili yapıların dışında öznel bir anlama biçimine işaret eder. Bu bakış açısı içinde, mimari açıdan Varoluş başlangıç noktası olarak alınabilir.

Varoluş demek “Dünyanın-içinde-olmak”, “Dünyayla karşılaşmaktır”. CerModern dünya içinde olan bir özne olarak, dünya-içinde-olan özne-ben ile karşılaştığında, bilinç içeriği olarak ortaya çıkan ilk görünüşler, kentle olan ilişkisi bağlamında dış ufkunun ve mekânın iç ufkunun sadece fiziksel görüngüleri değil, saklı ancak açmaya hazır varlığı, geçmiş gibi görülürken (algılanan) hemen yepyeni olan bugünün dünyası (iki farklı zamana ilişkin bilinç içeriği algının birbirine bağlanması besbellidir), kokusu, hissettirdiği ruhu deneyimlenir.

Öznelerarasılığın ontolojik temelinde yorumlayarak anlamak dünya ile karşılaşmaktır. Dünya ile karşılaşmak eylemlerle bir iş yaparak (kurarak, üreterek, yenileyerek, ilgilenererek, kaygılanarak, severek, nefret ederek) karşılaşmaktır. Heidegger’in dediği gibi, içine fırlatıldığımız bu dünyayı “anlamak”, yapabilmek demektir. Varoluş da yapabilmedir; “bir kimse yapabildiği işi” “anlar”. Mimar-öznenin¹(araştırmacının kendisi) bina ile karşılaşması mimari olarak yapılanları görülemeye başladığında ortaya çıkar. Mimar-özne bir projeye başladığında tasarım sürecinde hangi aşamaları takip ediyorsa, bilinç içeriğinde yer alan bu görüngüler, mekân-özne (CerModern) de aynı şekilde görülmeye başlanır.

¹ Bu alt bölümde mimar-özne araştırmacının kendisi, mekân-özne ise CerModern yerine kullanılmıştır.

Resim 5.8. Karanlıktan Aydınlığa

Binanın iskeleti, taşıyıcı sistemi nedir? Strüktürün uyandırdığı etki, mekânın büyüklüğü görülenirken, İstanbul Modern’in mimar-öznedeki hatıraları bilinç içeriği olarak hatırlanır. Deneyimlenen mekân-özne ile önceden deneyimlenen mekânın öz açısından aynı oldukları eidetik bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu mekânlar yaşantı dünyası olarak “yer” haline gelmişlerdir. Merleau-Ponty’e göre “dünya içinde oluşmak” demek dünya ile her karşılaşmamızda ona bir şeyleri yeniden öğreniyormuş gibi bakmamız demektir. İnsanların dünyayı kesin açık bir bilinç ile algılayamadıklarını söyleyen Merleau-Ponty, algının bilinçlilik ve bilinçsizlik arasında gidip gelen bir duruma işaret ettiğini ileri sürmektedir.

Mekân-öznenin deneyimlenmesi esnasında Merleau-Ponty’nin görüşleri kendiliğinden mimar-özne de hissedilmiştir. Mekân-özne keşfedilirken bilinç içeriği olmayan noktalara bakıp görme merakı oluştukça paranteze alma söz konusu olmaktadır. Algılanan her ayrıntı ile fenomen bütün görünüşleri ile bilinç içeriğidir. Algının bilgiye dönüşümü belli referanslarla (nitelemesiz deneyimlerle), her algı aktı, ardışık bir yaşam süresi boyunca bir öncekinden aldığı referanslarla gerçekleşir. Mekânsal bilincin özü, salt yüzeysel imgeler değil; bütün duyuların eşzamanlılığında bedenseldir.

Resim 5.9. Günümüz Dünyası

Mimari tasarım yaparken mimar-özne'de ortaya çıkan kopuşlar, boşluklar gibi mekân-özne'yi anlamaya yönelirken de bilinç içeriğinde kopuşlar, boşluklar oluşur. Ancak doğrudan ya da dolaylı deneyimlerden kalan bilinç içerikleri boşlukları doldurarak ya da mekân-öznenin etkisi ile yaşantı dünyasını tamamlamaktadır. Merleau-Ponty'nin dediği gibi “insan bir vücut **ve** bir ruh değil, bir vücut **ile** bir ruhtur”. Böylelikle içsel ve dışsal, öznel ve nesnel ayrımı ortadan kalkmakta, dünya tamamen insanın içinde ve insan tüm dünyadadır düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bedenler hem özne hem de nesnedir. Mekân-özne, mimar-öznededir; Mimar-özne, mekân-öznededir.

Norberg-Schulz insanoğlu, varolduğu günden beri “varlığın özünü gösteren” yerler yaratma eğilimindedir demektedir. Norberg-Schulz'da yaşantıyı (dolayısıyla yeri) anlatırken, yaşantı içinde ortaya çıkan bilinç içeriklerine

gönderme yapmaktadır. Paranteze alma ve içsel zaman orayı yer haline getirir. Mekân-özne içinde gezinip duran mimar-özne de, bundan sonraki hayatında bilinç içeriği olarak paranteze alma ve içsel zaman ile orası artık bir “yer” haline gelmektedir.

Resim 5.10. Geçmişin Hatıralarından Bugünün Dünyasına Açılan Pencere

Bir mekânın kullanımı “aydınlanma”ya yardımcı olmalıdır. “Yer”, önsel var olan bir kimliğe sahiptir, bir karakterle varlık haline gelir ve özellikle güçlü bir kimliğe sahip yerler “deja-vu” deneyimler oluşturmaktadırlar. Mekân-özne yer yer bu anlamda bilinç içeriği olarak görülenmiştir. Mekân-özne’de kendisini bulmaya yönelirken, yer, varolan, önsel ve bundan dolayı metafizik bir varlığın temsil edilmesidir. Mekân ile yer arasında bulunan organik bağ yerin ruhundan (genious loci) (Cer atölye/müze) kaynaklanmaktadır. Paranteze almalar sırasında mimar-özne tarihsel bir yaşanmışlık olarak mekân-öznenin “yer” olarak özelliğini kaybettiğini görüleyerek, (Heidegger’in dediği gibi mekânsal ve zamansal varolma insanın bütün benliği ile orada bulunma durumuna bağlıdır) tarihsel yaşanmışlığın simgesel görüntüler dışında yok olduğunu deneyimler.

Deneyimleyen beden Varlık ve Dünya arasındaki mecazi köprüdür. Dünyayı bedeniyle sahiplenilen mimar-özne tasarımlarıyla ontolojik bir yapı olarak “yer”i kendi yeteneklerinin aşınmamış doğası kadar sınırlayabilir. Öznel bir duruma işaret eden yaşanan mekân olarak “yer” öznelidir. “Mekân”ı “yer”e dönüştüren nitelikler, sahip olduğu geometrik özelliklerin ötesinde, onu daraltır, genişletir, ferahlatır, boğar, rahatlatır, tatlı, sevecen ya da huzur verici hale dönüştürür. Nesnel olarak göremediğimiz, ancak algısal olarak yakaladığımız özneye ait olanlardır. “Yer” varolan fenomenin anlık durumudur. Mekân-özneyi deneyimleyen farklı öznelere için olduğu kadar, aynı öznenin farklı zamanlarındaki deneyimlerde de algılar farklılık gösterecektir.

5.3. Hermenötik Bağlamda Cer Atölyesinden CerModern’e: Deneyimin Yorumlanması

Hermenötik anlamada anlamın ortaya konması, mekânın kendisi içinden, kendisini keşfetme yolları aramakla ilintilidir. Mekân yanıtların toplamından oluşur. Bir başka anlatımla mekân bünyesinde soru/sorular taşır ve bunların yanıtlarının bulunması temelinde anlaşılabilir. Mekân birçok okumaya ve kurmaya açıktır. Deneyimin ve bilginin genişlemesine bağlı olarak çoklu anlamlar/cevaplar kayıt edilebilir.

Bir mekânı anlamada sıklıkla kullanılan yol Gadamer’in önerdiği gibi diyalogiksel bir süreçtir. CerModern ile diyalog sürecine girildiğinde -mimari dilin okunduğu ve Cer atölyeleri hakkında ön bilginin bulunduğu, pratik yaşamın getirdiği beklenti ve ihtiyaç gibi özelliklerin aydınlatıcılığında girilen süreç- evrensellik ve tarihsellik bağlamında yorumlama biçimlenecektir.

Anlama sadece kendi tarihsel durumu içinde ve yaşanmışlıklara bağlı olarak gerçekleştiğinden tek bir başlangıç noktası kabul edilemez. CerModern’i

anlama çabasına yönelindiğinde, CerModern ile ilk karşılaşmada¹,anlama döngüsü içinde, kişisel algı ve ön bilgiler, mekânın geçmişe ait özelliklerinin büyük çoğunluğunun yaşadığı izlenimini vermektedir. Bu izlenim, anlamada başlangıç noktası olarak alınarak, mekân ile diyaloga girildiğinde, diyalog sürecindeki iletişim, genel deneyimin bir işareti olarak, CerModern'in tarih içindeki rolünü –ki orası bir tamir atölyesidir-, gelip giden bozuk vagonları, tamir edilen bu vagonların Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak kullanılmadığı doksanlı yılların ortalarına kadar Anadolu'nun demiryolu olan yerleşim birimlerine yaptıkları sadece yolculuklar değil tarihsel zamanına şahit oldukları tanıklıklar, zorlu seyahatler, tren kazaları, kimlerin şu an bahçede duran mavi vagona bindiklerini, kimileri için hasretlik, kimileri için kavuşma, kimileri içinse el sallanan, selam verilen vagon olduğu düşünceleri hem sözel hem de yazınsal olarak kimler tarafından nasıl ifade edildiği, sosyo-kültürel yapı içinde oluşan gelenekle, hayatımızla fiili olarak birleştiği noktalaradır.

Resim 5.11. Yaşanmış Zamanlar

CerModern'le kurulan diyalog geliştikçe mimari yapı olarak sadece geçmişin değil bugünün mimari biçim ve yapım tekniğinden izler de barındırmakta olduğu da deneyimlenmektedir. Binanın, öncelikle göze çarpan, ilk

¹ CerModern ile diyalog sürecini geliştirmek ve yaşanmışlığı yakalamak için araştırmacı tarafından çok kez gezilerek, içinde zaman geçirilmiştir.

yapımından kalan çatı formunun ve mekânın içinde bulunan, sergi salonunu pano gibi ayırma özelliğine sahip iki ayrı parça olarak bulunan taş duvar dışında devamlılık göstermediği, parçalar deneyimlendikçe ortaya çıkmaktadır. Bir başka anlatımla mekân bütünsel olarak ilk yapıldığı mimari özelliklerin hepsini devam ettirmediği gibi, günümüz mimari elemanları olan metal ve camı, önceki çatı ve taş duvarlarla birlikte kullanarak, estetik, rahatlık, kullanışlılık, devamlılık gibi özellikler kavranabilmektedir. Bu özellikler, günün ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere tasarlanarak, ana binanın uzantısı olarak eklenmiş¹ mekânla, yaşanmışlıkların çoğulluğunun ortaya çıktığı yaşam dünyası bağlamında, mekânın zamansallığı/zamanın mekânsallığı deneyimlenmektedir.

Cer atölyesinden kalan çatı formunun altında güneş kırıcı panelleri olan pencereler, taş cephenin metal ve camla birlikteliği, meydana gelen rayların gömülü kaldığı ahşap zemin ve ana salonu bölümlere ayıran taş duvar gibi iki ufkun birbirine geçtiği alanlar genel bir Hermenötik deneyime işaret etmektedir. İnsanın doğa ile ilişkisiyle ortaya çıkan bilgilerinin yanı sıra yapı ettiği her şeyin mimari dil temelinde ifade edildiği ve bu bağlamda ortaya çıkan Hermenötik evrensellik, CerModern'de anlaşılabilirlik alanında deneyimleyen ile deneyimlenenin ufuklarının kaynaştığı zemini de ortaya koymaktadır. Bir başka anlatımla bir yandan mekân kendi içinde mimari bileşenleri ile kısmi bir uzlaşma sağlarken, diğer yandan mekânı deneyimleyen (mimar-özne) ile mekân (mekân-özne) arasında ufukların kaynaşmasıdır.

¹ Mekânın önceki yaşamıyla bugünkü yaşamı arasında dolayimsal bir bağ kurulmuştur. Bundan dolayı eklenmiş değil, eklenmiştir.

Resim 5.12. Mekanın Zamansallığı/Zamanın Mekansallığı

Ufukların kaynaşması ile mekân mekânsala dönüşerek, varoluşun anlam kazandığı, zamanı ortaya çıkarır. CerModern mekânsalı, sadece Ankara'nın sosyal tarihine değil, Türkiye'nin sosyal tarihine de tanıklık etmiştir. Mekânın yalnızca kendisinin değil, bahçesinde sembolik olarak geçmişin simgesi olarak bulunan mavi vagonda da mekânsallık anlaşılabilir.

Anlaşılabilirlik alanı, sosyal, kültürel, tarihi bağlamlar içinde anlamakla gerçekleşir. Bu diyalog sürecinde aynı gelenek ve tarihsellik içinde yaşama ile iki ufukun kaynaşması söz konusu olmaktadır. Ufukların kaynaşması için bilmenin yanında (ön bilgi), Varlığın, kendisinin de bilincinde ve kendisinin üstünde düşünebilme yetisine sahip olması gerekmektedir. CerModern içinde dolaşp mekân ile anlaşılabilirlik alanında mimar-özne buluştukça, ortak gelenek ve tarihsellik yakalanmaktadır. Bu alan bizzat Varoluştaki ortaya çıkmaktadır.

Varoluşun bizzat kendisi anlamlıdır. Heidegger'in dediği gibi, insanın varlık tarzı, dış dünya içinde duruşu ile anlamlıdır. CerModern'in özne olarak varlığının mimar-özne ile karşılaştığı alan diyalojikselsel olarak anlaşılabilir ve varoluş bağlamında dış dünya içindeki duruşunu belirler. Ancak yine Heidegger'in hermenötik anlayışında yer alan mekân-öznenen ziyade, mimar-öznenin söz söyleme hakkı olduğu anlayışı ile CerModern deneyimlendiğinde, içinde bulunduğu kentin yaşamından, özellikle ulaşım açısından kopuk olduğu yakalanmaktadır. CerModern bir yanda varoluşunu gösteren/yaşatan iken, diğer yandan saklanan, gizlenen ve böylelikle yaşadığı kentle döngüsel bir etkileşime giremeyen yalnız kalmış mekânsaldır.

Mekânsal deneyim, geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı içine alan bedensel kavrayış olarak da düşünüldüğünde, CerModern kendi bedeni içinde kendi anlamına sahip bir yere işaret etmekte midir? Mimar-öznenin mekânsal deneyimi ile yorumlandığında ortaya çıkmaktadır ki, bir atölyenin, fabrikanın, sergi salonun, deponun, antreponun mekânsal biçim ve büyüklüklerinin benzerlik göstermesi, mimari kullanımlarda birbirine dönüştürülmesi atmosferin dönüştürülmesinden başka bir şey değildir. Mekânsal büyüklük içerisinde oluşabilecek mimari kullanımların değişmesi yeni bir durum değildir. Modifiye edilmiş, az dokunuşla mekânsal konfor sağlanmıştır. Eski binanın olanaklar ortamı, dokunuşları kolaylaştırıcı etkiler yaratmıştır. Yaşayan binaya dönüşüm, günümüz mekân ve malzeme anlayışı ile harmanlanarak geçmiş ve günümüz arasında bağ kuran yaşayan mekândan mekânsala dönüşen CerModern yeni ismiyle de bir Varlıktır. Onunla yaşanan, ilişki kurulan zamana bağlı olarak mekânsal zaman içinde zamansallık, CerModern'in zaman içindeki uzamına işaret etmektedir.

Mekânın fiziksel özellikleri ile yaşamın döngüsel sürecinin, duygusal, düşünsel davranış biçimleri arasındaki dairesel ilişkisi ile mekân sürekli yeni bir anlam kazanır. Bu döngüsel süreçte anlam farklı öznenler bağlamında farklı olduğu gibi aynı öznenin farklı zamanlarda da farklılık göstermektedir. Mekânın zamansallığı/zamanın mekânsallığı deneyimleyen mimar-öznenin

ufku ile mekânın bütün perspektiflerini kapsayan tarihsel ufkunun birbiriyle kaynaşması sonucu ortaya çıkar. Dolayısıyla yaşam deneyiminin bir parçası haline gelmektedir. Tüm çerçeveleri ile anlamın çeşitli yönleri yakalanır. CerModern mekân ve zamanın birbirinin yerine geçtiği anlamlar çerçevesinde mutlak/nesnel tanımların ötesine geçerek, mimar-öznenin kendisini de sürece dâhil ederek özne-nesne ayrımının ötesine geçer. Artık bir metafor olarak değil, yaşayan özne olarak mekânsaldır.

Resim 5.13. Modern Zamanlar

Anlam çeşitliliği içinde bugünkü yaşamımızla dolayımsal bir bağ kuran CerModern, deneyimlenirken her bir parçanın bütünün anlamına yaptıkları katkı, her bir parçada bütünün aydınlatıcılığında deneyimlenir. Örneğin bir yandan avluda bulunan mavi vagon az sonra binadan içeri girecekmiş gibi dururken, diğer yandan mekânın yeni bölümünün karşı paralelini tamamladığı, böylelikle mavi vagonun binanın uzantısı olarak anlamının mümkün olduğu deneyimlenmektedir. Ana salonunun büyüklüğü atölye duygusunu uyandırırken, taş duvarın diğer yanı mekânın bu günün sergi salonuna bizi götürmektedir. Zamanın salıncağında tedrici ritimlerle sallanma duygusu içinde artık CerModern bir “yer” özelliği göstermektedir.

Resim 5.14. Zamansallığın İzlerini Taşıyan Raylar

Kollarını iki yana açmış, gelenleri kucaklama duygusu veren CerModern duvarları ve pencereleri ile de aynı duyguyu uyandırmaktadır. Mekânın içerilik ve dışarılık derecesi görecelidir. Ancak cam duvarlar ve meydanaaki yarım daire cam zeminli CerModern, bir yandan içeriyi dışa açarken, diğer yandan dışarıdan içeriye davet eden taraftır. Pencereler içinde geçerli olan bu davet ile pencereler içeriden dışarıyı gösteren taraf değil, dışarıdan içeriyi gezme ve görme etkisini ortaya koyan bir anlama alanı yaratmaktadır. Bu etkilerle mekânsaldan yere doğru değişen anlam yakalanmaya başlanır.

Mekân zamanın büzüşmesi, zaman ise mekânın genişlemesi olarak değerlendirildiğinde, CerModern zamanın büzüşmesinin etkilerini çatı, taş duvarlar, raylar, vagon gibi parçaları ile yansıtırken, mekân içindeki etkinlikler, kurulan sanat atölyelerinin kullanıcılar, açılan sergiler ve bizzat Cer'in yaşanmışlıklarında geniş zamanları deneyimlemek kendiliğinden oluşmaktadır.

Resim 5.15. Yeniden Canlandırma

Yer duygusu yaratan yaşanan mekânlar, soru sorma ve anlama edimini paylaşan taraflardır. Soru sorma bakış açılarını, beklentileri, ilgileri belirlemeyi gerektirdiğinden, gerçekleşen diyalog aynı zamanda kendini anlamayı da beraberinde getirir.

Sınırlara odaklanan bir çalışma, mekânın farklı yönleriyle anlaşılmasını ve mimarlığın ilişkiler anlamında yorumlanmasını sağlar. Bu kavram mekânda peyzaj, şehir, mahalle, ev, mobilya gibi birbiriyle ilişkili farklı ölçekler ve bağlantıların anlaşılabilmesine olanak verir. Tüm bu farklı seviyelerde veya ölçeklerde çevre, insanın kararı, daha özel olarak tasarımcının kararı ile belirlenmektedir. Norberg-Schulz bu düzeylerin etkileşiminin çevrenin yapısını oluşturduğunu ve evdeki şemanın geometrik olma olasılığı yüksekken, kentsel ölçekte topoğrafik karakterde olduğunu belirtir [Uçar Mumcu& Özsoy, 2006]. CerModern kentsel ölçekte topoğrafik karakteriyle de anlaşılabilir.

CerModern'in kent ile olan ilişkisi parça bütün bağlamında ele alındığında, ufukların kaynaşmasını kuramadığını ileri sürebiliriz. Bir yandan kentin

merkezi bir yerinde konuşlanırken, diğer yandan kentin sanki dışındaymışçasına kopuktur. Kentli tarafından görülmeyen, gizli saklı hali, kentle dolayım kuramamasını da simgeler niteliktedir.

6.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

XX. ve XXI. Yüzyıllarda, Descartien ve Newtonien bilimsel düşüncenin oluşturduğu değer sistemi, farklı bir değerler dizisi ile yer değiştirme durumundadır. Bu değişimi temsil eden son paradigmalara göre mimarlıkta mekân kavramı da yeni anlamlar kazanmaktadır.

Mekân yaratma sanatı olan mimarlık, mekân algısı ve mekânı anlama bağlamında yaşamı kuşatan her yerdedir. Ancak her daim zaman ve mekâna ilişkin bilgiyi tüm açıklığıyla yakalamak olası değildir. XXI. Yüzyıl bilgi toplumunun değişen değer yargıları ve yaşam biçimi, mekân-zaman ilişkisine farklı bir pencereden bakmamızı öngörmektedir. Mekân-zaman ilişkisi, birbirini bütünleyen, bir diğerinin yerine geçebilen bir yanılısma olarak algılanır. Bu açıdan bakıldığında artık söz konusu olan mutlak “mekân” değil, muğlak olan “mekânsal”dır.

Modern düşünce, varolanı, onu açığa çıkaran görünümeler dizisine indirgeyerek önemli bir ilerleme kaydeder. Böylelikle düşünceyi zora sokan ikilikler ortadan kalkarak(özne-nesne ayrımının tarihsel bağlam içinde göreceli hale gelmesi),fenomenin tekliği düşünce dünyasına yerleşmiştir. Varolanın içi ve dışı karşı karşıya gelmezken, dış denilen şey -nesnenin asıl doğasını gözlerden saklayan yüzeysel bir deri gibi değerlendirerek-artık varolanın dışı anlamında yoktur. Ve bu asıl doğa da, şeyin sezilebilen ya da varsayılabilen, ama nesnenin “içinde” olduğundan dolayı nesnenin asla ulaşılabilen gizli gerçekliği olacaksa, o doğa da yoktur artık. Varolanı açığa çıkaran görünüşler ne içerinindir ne de dışarının. Hepsi eşdeğerdir ayrıcalıklı herhangi bir şey yoktur [Sartre, 2009a]. Örneğin Paris’de bulunan Pompidou Kültür Merkezinde (Beabourg) olduğu gibi, binanın dış yüzeyini oluşturan ten (cephe) artık yoktur ve iç-dış ayrımı ortadan kalkmıştır.

Resim 6.1. Pompidou Kültür Merkezi, Paris [Feraboli, 2007]

Husserl, tek gerçek dünyanın, fiilen algı yoluyla verilen, her zaman deneyimlenen ve deneyimlenebilir olan bir dünyanın –günlük yaşam dünyamızın- yerini, gizliden gizliye matematiksel olarak inşa edilmiş ideallikler dünyası almıştır [Husserl, 1970; Karatani 2006].

Husserl'e göre, öz, “ontolojik karakteristiğinin” zeminine ışık tutmaktadır. Husserl, bu özü, fenomenolojik ya da eidetik indirgeme yoluyla çıkarır. Husserl, şunu iddia eder: “Öyleyse kuşkusuz, ideal varlığın kendi kendini haklı çıkaran iddialarını reddedemeyiz. Dünyadaki hiçbir yorumlama becerisi, ideal nesneleri konuşmamızdan ve düşüncemizden çıkartıp atamaz” [Karatani, 2006].

Husserl ve Heidegger in çalışmaları, bilimin günlük yaşamla olan ilişkisinin kopmuş olduğu gerçeğine tepkidir; her ikisi de mekân okumaları için bugün önem kazanan “yaşantı” kavramına dikkat çekerler. Yaşama pratiği içindeki

özne, bilen özne olmaktan çok tarihselliği ve yaşam dünyası içinde nesne ile ilişki kuran öznedir [Aydınlı,2004].

Heidegger'e göre "durum" insanın (Dasein-burada-olma) fırlatılmış olduğunu gösterir; "anlama" bize varlığın olanaklarını, tasarılarını özgürlük içinde gerçekleştirebilen bilinci gösterir; yalnız insan gerçekten burada-olan olduğundan, yalnız insan burada olduğunu anlayıp soru soran olduğundan, yalnız o var olanın örtüsünü kaldırabilir [Akarsu, 1979].

Merleau-Ponty içinse fenomenolojik algı varoluşçu bir bağlam içinde mekânda deneyimin geçmiş-şimdi-gelecek zaman içinde bedensel olarak kavrayıştır. Mekânsal yaşantı Merleau-Ponty'nin varoluşçu fenomenolojik çalışmalarında beden içine hapsedilmişliği bağlamında değerlendirir.

Merleau-Ponty için mekân, gerçek dünyanın bir parçası olarak bedenin/bireyin deneyimidir. Ona göre mekânı bir beden olarak kavramak, duyarlılığın davranışa yansımaları ile gerçeklik kazanmaktadır. Algılanan nesnenin bir şekil olarak algılanabilmesi, güçlü bir çerçeve çizgisine sahip olması ve bu çizginin aynı zamanda arka planı da belirlemesi gerekmektedir [Aydınlı, 2004].

Gerçekten de fenomenoloji, sıklıkla, "kültürel bilimlere" özgü bir metodoloji olarak kabul edilmiştir. Fenomenolojik yaklaşıma göre, insan ve çevresi arasında eşzamanlı olarak ortaya çıkan bilişsel ve duyusal ilişkiyi anlamada sezgisel kavrayış öncelik kazanır [Husserl, 2003]. Bu bağlamda, algılanan nesne algılayan öznenin bağımsız değildir. Özne ve nesne ayrımı ortadan kalkmıştır.

Merleau-Ponty nesnel düşüncenin bu zorluğu ya da tıkanıklığını "özellik" kavramının keşfi sayesinde aştığını ima etmektedir. Evi yalnızca bir yanından görmeme rağmen, ev "kendinde ev" olarak düşünülebilmek için bir özellikler setine dönüştürülmeyi talep eder; bu özellikler de hiçbir yerden

kaynaklanmayan bir bakışın karşısında mevcut olan şeyler gibi düşünülürler. Perspektiflerin özelliklere dönüştürülmesi bize ‘şimdiki’ algımızı unutturur [Direk, 2003].

Fenomenoloji sadece özgül deneyimlerle ve betimlemelerle ilgilenmez. Kişisel örnekler, daha çok fenomenoloğun daha çok yorumlayıcı bir coğrafyayı görebilmeyi umduğu bir pencere gibidir [Seamon, 2003].

Dünya bizim tasarımılamamızdır; sayısız duyum, renk, dokunma, ısı vb. izlenim olarak algıladığımız her biri bir tasarımılamadır [Sartre, 2009b].

Bu çalışmalara fenomenolojik mimari yapan bir örnek olarak, Norberg-Schulz’un Heidegger’in felsefesine dayanarak mimarinin orijinini ve arketipik yapıyı mekânın ruhu (genius loci) ile ilişkilendirdiği çalışmaları verilebilir [Norberg-Schulz, 1971, 1984]. Norberg-Schulz, bu çalışmalarında duvar, döşeme ve tavan gibi arketipik elemanların insanların deneyimlerindeki önemini vurgular. Mimarlık, bu elemanların sadece fiziksel olarak bir araya gelip mekân oluşturması süreci olarak düşünülmemelidir. Mimarlıkta elzem olan, mimarlığın orijinini oluşturan, bu elemanların deneyimsel ve algısal yönlerinin irdelenerek, mekânın oluşturulacağı alanın özellikleriyle beraber bir bütün haline dönüştürülmesidir.

Pallasmaa’ya göre ise form zihnimizdeki imgelerin çağrıştırdığı duygularla, bilincimizde ortaya çıkan anlam adacıklarıdır. Form sadece mimari elemanlardan meydana gelmez, mimar aynı zamanda duyguyu da dikkate alarak imgeleri tasarlamaktadır. Öyleyse duyguların da tasarlandığı bir anlam dünyasından, formlardan meydana gelen yorumlar vardır.

Hermenötik yorum yapabilmek için belirli bir bilinç düzeyine sahip olmak gerekmektedir. Anlamak için ön bilgilerin sınırlılığının farkındalığını gözden kaçırmadan ufukların kaynaşması gerçekleştirilmelidir. Bir başka deyişle mekâna ilişkin ön bilgilerimiz sınırlılığı bağlamında anlamaya başlarken, boş

zihinle hermenötik anlamının Gadamer bağlamında gerçekleşemeyeceği bilinmektedir.

Mekânsal ve zamansal diyaloga karşın, nesnenin kendi anlam çeşitliliği içinde ufukların sentezinin elde edilemediğini, ancak farz edilen bir sentez olduğunu vurgulamak gerekiyor. Ufuklar sonsuz olduğundan nesnenin kendinde olan anlamı da diyalojiksel süreç içinde farklılaşmaktadır. Anlamının anlaşılmaya çalışıldığı nesne bir kendinde-şey olarak, mutlak bir töz olarak ele alınmayı talep etmektedir. Ama mutlak olabilmesi için sonsuz sayıda perspektiften açılması ve mümkün tüm bakışların onun karşısında mevcut olması gerekir.

Hermenötik tecrübenin içinde bir gerilim vardır. Hermenötik sorgulamanın başlamasından kaynaklanan bir gerilimdir. Gerçekte bu gerilim hiçbir zaman ortadan kaldırılamaz. Çünkü hermenötik tecrübeye bulunan ideal olarak kendi kendisi hakkındaki bilgi ile anlamın bütünü kavranamaz ya da nakledilemez. Ayrıca hermenötiğin gücü, anlayan kişinin daima konuşan, anlaşılacak şey (mekân)in ikincil bir konumda bulunması da kaçınılmazdır. Bu hermenötikte özgün bir anlam ortaya çıkarırken, modern dönemin gelenekten kopuşu ve bütünüyle farklı bir tipteki ideal anlamın da beraberinde gelmesini sağlar.

Mimarlık mekânın öznenen koparak içi boş bir nesne haline gelmesinin getirdiği durumdan çıkış yolu olarak anlama ve yorumlamayı odak noktası yapan metodolojileri kullanma yoluna gitmiştir.

Fenomenoloji ve Hermenötik bakış açılarının merceğinde, bu çalışmada CerModern, mekân, yer ve mekânsallık kavramlaştırmaları ekseninde deneyimlenmeye ve yorumlanmaya çalışıldığında yaşam dünyası bağlamında, şunlar söylenebilir;

Bir binayı, bir cephe görüntüsünü mimar-özne olarak algılarıım. Binayı (mekân-özne) görünümle eşliğinde adım adım algılayarak, sürekli bir biçimde görerek algılarıım. Bu süregiden zamansal bir algılamadır.

Her bir görünüşten sonra gelen görünüş, ilk görünüşlerin izini silemez. İlk görüntüden son görüntüye kadar, bilincin yönelginliğini hala koruyor olmak, kesinlikle gözlemlenebilir ve anlaşılabilir. Bu ilk defa görülen bir mekân için devam edip gider. Verili bir deneyim durumunda, örneğin bildik bir mekân söz konusu olduğunda sıklıkla sezgisel beklentilere de sahip oluruz. Her yeni görünüş ileriye doğru olma yönelimi içindedir. Biz ileriye doğru olan yöneliştten yoksun değiliz ve olamayız.

Bir mekânı algılama, zamansal olarak yayılan, tedrici olarak ve sürekli bir biçimde açılan, daima yeni bir “şimdi” noktasına sahip olur. Bu şimdi içerisinde, her şey şimdi olarak nesnel haline gelirken, aynı zamanda mekânın bir başka görünümü henüz geçmiş ve diğerleri, uzaktaki geçmiş nesnel hale gelir ve olasılıkla bir şey veya diğeri “gelecek” olarak objektiftir.

Bir mekân için benzer algılar bilinç içeriği olarak bilinçte de çoğalarak, dikkat görünüşün kendisine ve anlama odaklanabilir. Şeyin kendisinin algısı ve görünüş algısı arasındaki özsel karşılıklı bağlantı, böylelikle kavranabilir.

İlk-el fenomenolojik çalışmalarda ilk kez görülen mekân algılanmaya çalışılırken adım adım mekânı görmek için çoklukla benimsenen yol yukarıdaki gibidir. Husserl’in çağrısına uyarak şeylere dönmek için kültürün kuşatmış olduğu anlamlardan sıyrılmak ve şeyin kendinde anlamını yakalamak içinde fenomenolojik indirgeme/eidetik yaklaşımı kullanmak gerekmektedir.

CerModern öz açısından değerlendirildiğinde, atölye (iş-sanat-üretim) özünü koruyan geniş bir boşluk/mekân görülenmiştir. Taş, cam ve çelik, mekânın mimari elemanları olarak, bilinçte yer alan tüm diğeri fenomenlerle, algılanan

bilinç içeriği olarak birbirleriyle bağlanarak besbellilik alanı oluşturur. Tüm bileşenleri ile başka mekânlara benzettiğim, hiçbir yere benzemeyen, sevimli, sıcak, büyük, kapsayıcı, davetkâr, saygı uyandıran, kendine ait kokusu, görünmeyen görevlileri, kendinde geçmişî saklayan ya da geçmişî ten yapan, sanatın bedeni, zamanın mekânı algı olarak apaçıktır.

Ufukların kaynaşması bağlamında, CerModern “yaşayan” düzenlemesi ile günümüz için anlama sahip “yer” özelliğini göstermektedir. CerModern, mekândan mekânsala, mekânsaldan da yere dönüşürken, anlam çeşitliliklerini de beraberinde getirmektedir. CerModern, kentsel tarihin bir parçası, atölye duygusunun yaşadığı, sanatın ve sanatsal aktivitelerin alanı, geleneksel ve modern elemanları ile mimari bir anlama sahip, karmaşık kent yaşamında sığınılacak bir liman, boşluk, illüzyon, kurmaca, deneyimlenmesi gereken gibi anlamlar içinde, parça ile bütünün döngüsel ilişkisinde yorumlanabilir olarak, insan dünyasının bir parçasıdır.

Mimari tasarım süreci, fenomenolojik bakış açısının ortaya koyduğu, şeylerin anlamına yeniden dönme çağrısı ile odak noktasını, anlamaya ve özellikle mekânı kendinde olarak anlamaya yönlendirerek, öğrenilmiş bilgilerin dışında yerin ruhunu yakalamaya ilişkin tasarımlara yönelinmektedir. Mimari tasarım, tasarımı yapılan şeyi, kendinde olarak görülemesi ve deneyimlemesi ile anlam çeşitliliğini ortaya çıkarabilir.

Her mekân kendi sorusunu oluşturur. Mekânı görmeye, deneyimlemeye ve yorumlamaya çalışırken yanıtları okuruz. O yanıtlar bizi soruya götürür. Her okuma farklı soruyu yakalama, her soru farklı anlam demektir. Bu bağlamda mimar için Hermenötik yorumlama, anlam zenginliğinin bir yelpaze gibi kendi üstünde (mekân) katlanarak genişlemesi olarak değerlendirilebilir. Anlam ve yorum çeşitlenmesi mimari yaratıcılıkla birleşince, yeni anlamlar ile yeni bakış açılarının mimari tasarım süreçlerini de etkiyeceği ileri sürülebilir.

KAYNAKLAR

Akarsu, B., “Çağdaş Felsefe Akımları”, **M.E.B.**, İstanbul, 51,68-75, 79-83, 120-125, 130 (1979).

Akarsu, B., “Çağdaş Felsefe, Kant’tan Günümüze Felsefe Akımları”, **İnkılap Kitapevi**, İstanbul, 12-82 (1994).

Aravot, I., Neuman, E., “Invitation to ArchiPhen Some Approaches and Interpretations of Phenomenology in Architecture”, **Zeta Books**, 6-8 (2010).

Aravot, I., “Phenomenology as Architectural Method”, Invitation to ArchiPhen Some Approaches and Interpretations of Phenomenology in Architecture, (ed.) I. Aravot., E. Neuman, **Zeta Books**, 8,9 (2010).

Arda, E., Kılıçgedik, N., Bakan, S., Bakan, İ., Kemer, B., “Sosyal Bilimler El Sözlüğü”, (ed.) Erhan Arda, **Alfa Basım Yayım**, 197 (2003).

Aydınlı, S., “Epistemolojik Açıdan Mekan Yorumu”, Mimarlık ve Felsefe, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Ayla Atasoy, **Yapı Yayın**, İstanbul, 40-51 (2004).

Aydınlı, S., “Mekan’dan “Mekânsal’a: Mekanın Zamansallığı/Zamanın Mekansallığı”, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Özlem Berber, Funda Uz Sönmez, Zaman-Mekan, (çev) E. Orman, **Yem Yayın**, İstanbul, 150-161 (2008).

Atay, P., “Çağdaş Mimarlıkta Anlam Sorununun Fenomenolojik Yorumu”, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 1-78 (1998).

Bala, H.A., “Mimarlıkta ‘Non-lieu’ Kavramı Ve Terminal”, **Arredamento Mimarlık**, 12: 122 (2007).

B.I.A.D., Olympic Architecture: Beijing 2008, **China Architecture & Building Press**, Beijing, 20-36 (2008).

Bognar, B., “A Phenomenological Approach to Architecture and Its Teaching in the Design Studio”, Dwelling, Place Andvironment Towards a Phenomenology of Person and World, (ed) Seamon. D. And Mugerauer, Dordrecht, **Martinus Nijhoff Publishers**, 183-201 (1985).

Bolak Hisarlıgil, B., "Martin Heidegger'de ‘Mekan’ Düşüncesi: Hermeneutik-Fenomenolojik Bir Yaklaşım", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25: 23-34 (2008).

Bollnow, O.F., “İfade ve Anlama”, Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 83-122 (1995).

Bozkurt, N., “XX. Yüzyıl Düşünce Akımları Yorumlar ve Eleştiriler”, **Sarmal Yayınevi**, 50-52, 107-110 (1995).

Bubner, R., “Modern Alman Felsefesi”, (çev.) Aziz Yardımlı, **İdea Yayınevi**, İstanbul, 11-18, 20, 23, 29, 36 (1993).

Cevizci, A., “Felsefe Tarihi”, **Say Yayınları**, İstanbul, 1112 (2010).

Cengizkan, A., “Ankara’nın İlk Planı 1924-25 Lörcher Planı”, **Ankara Enstitüsü Vakfı & Arkadaş Yayıncılık**, Ankara, 8-76 (2004).

Çotuksöken, B., “Özne Olarak Mimar”, Mimarlık ve Felsefe, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Ayla Atasoy, **Yapı Yayın**, İstanbul, 18-23 (2004).

Dallmayr, F.L., “Hermeneutik ve Dekonstrüksiyon”, Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 343-366 (2002).

Davies, C., “Key Houses of the Twentieth Century”, **Laurence King Publishing**, 20-230, (2006).

Demirtaş, P., “Heidegger ve Varlık Yorumu”, **Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi**, Bahar 2: 61-67 (2003).

Direk, Z., “Dünayanın Teni, Merleau-Ponty Felsefesi Üzerine İncelemeler”, **Metis**, İstanbul, 9, 10 (2003).

Feraboli, M. T., “City Squares of the World”, (ed.) Valeria Manferto de Fabianis, **White Star**, Vercelli, 56,57,180,181 (2007).

Führ, E., “Mimarlığın Mevcudiyeti”, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Özlem Berber, Funda Uz Sönmez, Zaman-Mekan, (çev) E. Orman, **Yem Yayın**, İstanbul, 40-57 (2008).

Freund, J., “Beşeri Bilim Teorileri”, (çev.) Bahaeddin Yediyıldız, **Türk Tarih Kurumu Yayınları**, Ankara, 49-51 (1991).

Gadamer, H.G., “Tarih Bilinci Sorunu”, Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, (çev.) Taha Parla, **Hürriyet Vakfı Yayınları**, İstanbul, 79-106 (1990).

Gadamer, H.G., “Hermeneutik”, Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 9-28 (1995a).

Gadamer, H.G., “Dilthey’in Tarihselciliin Güçlüklerinde Dolanışı”, *Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar*, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 151-187 (1995b).

Gadamer, H.G., “Hermeneutik Problemin Evrenselliği”, *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 61-72 (2002a).

Gadamer, H.G., “Kuşkucu Hermeneutik”, *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 149-160 (2002b).

Gadamer, H.G., “Hermeneutik ve Logosentrizm”, *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 329-342 (2002c).

Garfinkel, P., “Etnometodoloji: Gerçekliğin Olduğu Gibi Kabul Gören Yöntemlerinin Çalışılması”, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (çev.) Hayriye Erbaş, **Gündoğan Yayınları**, Ankara, 241-260 (1993).

Geertz, C., “Yerli Gözüyle: Antropolojik Anlamanın Doğası Üstüne”, *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım*, (çev.) Taha Parla, **Hürriyet Vakfı Yayınları**, İstanbul, 45-56 (1990).

Giddens, A., “Pozitivizm ve Eleştiriciler”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (der.,Tom Bottomore&Robert Nisbet), (çev.) Levent Köker, **Verso**, Ankara, 251-298 (1990).

Gieselmann, R., “Yeni Bir Mimarlığa Doğru”, *20.Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (der., Ulrich Conrads), (çev.)Dr. Sevinç Yavuz, **Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı**, Ankara, 143-144 (1991).

Günay, M., “Hermeneutik”, **Dünya Neyi Tartışıyor? -2 Yeni Düşünce Hareketleri**, 5 (19): 81-104 (2002).

Göka, E., “Hermenötik Üzerine”, **Türkiye Günlüğü**, 22/Bahar: 84-94 (1993).

Gür, Ş.Ö., “Dönüşen Kimlikler”, *21. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi, Doğa, Kent ve Sürdürülebilirlik*, (ed.) Nilüfer Taş, Murat Taş, **Cihan**, Bursa, 93-105 (2009).

Habermas, J., “Dilthey’in Anlama Kuramı: Ben-Özdeşliği ve Dilsel İletişim”, *Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar*, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 123-150 (1995).

Heidegger, M., “Zaman ve Varlık Üzerine”, (çev.) Deniz Kanıt, **A Yayınevi**, Ankara, 88 (2001).

Heidegger, M, "Varlık ve Zaman", (çev.) Kaan H. Ökten, **Agora Kitaplığı**, İstanbul, 12-14, 29, 62-74 (2008).

Hekman, S., "Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik, Mannheim, Gadamer, Foucault ve Derrida", (çev.) Hüsamettin Arslan, Bekir Balkız, **Paradigma**, İstanbul, 129, 185 (1999).

Hoy, D., "Jacques Derrida", Çağdaş Temel Kuramlar, (çev.) Ahmet Demirhan, **Vadi Yayınları**, Ankara, 57-89 (1997).

Husserl, E., "Phenomenology", Realism and The Background of Phenomenology, (trans.)C.V. Solomon, (ed.) R. M. Chisholm, **Free Press**, Glencoe, 118-128 (1960).

Husserl, E., "The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology", (İng. Çev.) David Carr (Evanston: **Northwestern University Press**, 48, 49 (1970).

Husserl, E., "Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe", (çev.) A. Sabuncuoğlu, Ö. Sözer, **Afa Yayınları**, İstanbul, 72-95 (1994).

Husserl, E., "Fenomenoloji Üzerine Beş Ders", (Çev.)Harun Tepe, **Bilim ve Sanat**, Ankara, 31-99 (2003).

Husserl, E., "Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe, Tarihselcilik ve Dünya Görüşü Felsefesi", Husserl, (çev.) Tomris Mengüşoğlu, (ed.) Kasım Küçükcalp, **Say Yayın**, İstanbul, 109-124 (2006a).

Husserl, E., "Fenomenoloji, Fenomenolojik Psikoloji", Husserl, (çev.) Derda Küçükcalp, (ed.) Kasım Küçükcalp, **Say Yayın**, İstanbul, 125-136 (2006b).

Husserl, E., "İçsel Zaman Bilincinin Fenomenolojisi Üzerine, Zaman Bilincinin Kanıtı", Husserl, (çev., ed.) Kasım Küçükcalp, **Say Yayın**, İstanbul, 137-148 (2006c).

Hühnerfeld, P., "Heidegger Bir Filozof, Bir Alman", (çev.) Doğan Özlem, **Paradigma**, İstanbul 13-58 (2003).

Hyppolite, J., "Marx ve Hegel Üzerine Çalışmalar", (çev.) Doğan Barış Kılınç, **Doğu Batı Yayınları**, 204 (2010).

İldiri, B., "Timelessness vs Pseudo-Originality in Architecture: A Phenomenological Discussion", Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 1-46 (2007).

İnam, A., “Edmund Husserl’de Felsefesinde Mantık”, **Vadi**, Ankara, 18, 45, 107 (1995).

Japp, U., “Hermeneutik, Filoloji ve Edebiyat”, Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 205-277 (1995).

Karatani, K., “Metafor Olarak Mimari”, (çev.) Barış Yıldırım, **Metis**, İstanbul, 61-63, 125 (2006).

Küçükcalp, K., “Edmund Husserl ve Fenomenoloji”, Husserl, (ed.) Kasım Küçükcalp, **Say Yayın**, İstanbul, 53-82 (2006).

Lynch, K., “The Image of the City”, **The M.I.T.Press**, Cambridge, Massachusetts, 46-90 (1965).

Le Corbusier, “Bir Mimarlığa Doğru”, (çev.) Serpil Merzi, **Yapı Kredi**, İstanbul, 21 (2005).

Lee, P., “Bruges and Ghent”, **Rough Guides**, 83 (2008).

Liotard, J.F., “Fenomenoloji”, (çev.) İsmet Birkan, **Dost Yayınevi**, Ankara, 21-23 (2007).

Merleau-Ponty, M., “Phenomenology of Perception”, (trans.) C. Smityh, **Routledge**, London, 8-42 (1962).

Merlau-Ponty, M., “Göz ve Tin”, (Çev.) Ahmet Soysal, **Metis**, İstanbul, 32-44, 47-53 (2006a).

Merlau-Ponty, M., “Algının Önceliği”, (Çev.) Yusuf Yıldırım, **Kabalcı**, İstanbul, 21, 22, 45-54, 56, 57, 91 (2006b).

Merlau-Ponty, M., “Algılanan Dünya”, (Çev.) Ömer Aygün, **Metis**, İstanbul, 25-33, 47-57, 60, 63 (2008).

Mert, B., “İstanbul”, **Mert Basım Yayıncılık**, 7-36 (2006).

Misch, G., “Tin Bilimleri Kuramı İçinde Yaşama Felsefesi Düşüncesi”, Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 29-50 (1995a).

Misch, G., “Yöntem Problemi: Hermeneutik ve Ontoloji”, Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 189-204 (1995b).

Misgeld, D., "Gadamer'in Hermeneutiği Üzerine", Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 73-98 (2002).

Nalbantoğlu, H.Ü., "Nedir Mekan Dedikleri?", (ed.) Ayşe ŞENTÜNER, Şafak Ural, Özlem Berber, Funda Uz Sönmez, Zaman-Mekan, (çev.) E. Orman, **Yem Yayın**, İstanbul, 88-105 (2008).

Neuman, E., "The Present State of Phenomenology in Architecture", Invitation to ArchiPhen Some Approaches and Interpretations of Phenomenology in Architecture, (ed.) I. Aravot., E. Neuman, **Zeta Books**, 10, 11 (2010).

Nesbitt, K., "Theorizing A New Agenda For Architecture", **Princeton Architectural Press**, New York, 447-448 (1996).

Norberg-Schulz, C., "Existence, Space and Architecture", **Praeger Publishers**, London, 9-37 (1974).

Norberg-Schulz, C., "Genius Loci", **Acedemy Editions**, London, 6-12 (1980).

Norberg-Schulz, C., "The Concept of Dwelling, On the Way to Figurative Architecture", **Rizzoli**, New York, 13-30 (1985).

Norberg-Schulz, C., "Intentions in Architecture", **M.I.T. Press**, Massachusetts, 136 (1988).

Norberg-Schulz, C., "The Phenomenon of Place", (ed.) Kate Nesbitt, Theorizing A New Agenda For Architecture, **Princeton Architectural Press**, New York, 412-428 (1996).

Norberg-Schulz, C., "Arhitecture, Presence, language, place", **Skira**, Milano, 28, 34, 42, 44, 50 (2000).

Outwaite, W., "Hans-Georg Gadamer", Çağdaş Temel Kuramlar, (çev.) Ahmet Demirhan, **Vadi Yayınları**, Ankara, 33-56 (1997).

Ormitson, G.L., Schrifft, A. D., "Hermeneutiğe Giriş", Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 1-60 (2002).

Özcan, B., "Mekanın İçinde ve Dışında Olmanın Fenomenolojisi", Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 1-132 (2003).

Pallasmaa, J., "The Geometry of Feeling A Look At The Phenomenology of Architecture", *Theorizing A New Agenda For Architecture*, (ed.) Kate Nesbitt, **Princeton Architectural Press**, New York, 448-453 (1996).

Pallasmaa, J., "The Eyes of the Skin, **Wiley-Academy Press**, Great Britain, 10,11,13,32,35,70 (2005).

Pallasmaa, J., "Touching The World – Architecture, Hapticity And The Emancipation Of The Eye", **European Network Of Heads Of Schools of Architecture**, 21 (2008).

Pichler, W., "Mutlak Mimarlık", 20.Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, (der.,Ulrich Conrads), (çev.) Sevinç Yavuz, **Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı**, 158-159 (1991).

Rattenbury, K., "Architects Today", **Laurence King Publishing**, Great Britain, 132, 133 (2004).

Rabinow, P., Sullivan, W., "Yorumcu Eğilim: Bir Yaklaşımın Doğuşu", Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, (çev.) Taha Parla, **Hürriyet Vakfı Yayınları**, İstanbul, 1-14 (1990).

Riedel, M., "Wilhelm Dilthey'da Teorik Bilme ve Pratik Yaşama Kesinliği Bağintısı", Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar, (ed.-çev.) D. Özlem, **Ark Yayınevi**, Ankara, 51-82 (1995).

Ricoeur, P., "Anlamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek", Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım, (çev.) Taha Parla, **Hürriyet Vakfı Yayınları**, İstanbul, 27-44 (1990).

Ricoeur, P., "Metin Modeli: Bir Metin Olarak Anlamlı Eylem", Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 100-126 (2002a).

Ricoeur, P., "Hermeneutik ve İdeoloji Eleştirisi", Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler, (ed.-çev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 149-161 (2002b).

Rossi, A., "Şehrin Mimarisi", (çev.)Nurdan Gürbilek, **Kanat**, İstanbul, 12-53 (2006).

Sartre, J.P., "Varlık ve Hiçlik Fenomenolojik Ontoloji Denemesi", (çev.) Turhan Ilgaz ve Gaye Çankaya Eksen, **İthaki**, İstanbul, 19, 23, 24, 33-44, 101-132, 139, 140 (2009a).

Sartre, J.P., "İmgelem", (çev.) Alp Tümertekin, **İthaki**, İstanbul, 139, 140 (2009b).

Seamon, D., "Concretizing Heidegger's Notion of Dwelling: The Contributions of Thomas Thiis Evansen and Christopher Alexander", *Building and Dwelling*,(ed.) Eduard Führ, **Waxmann**, New York, 189-202 (2000).

Seamon, D., "Duyguları A  mak: Fenomenoloji,   evresel Deneyim ve Yer Yapmak", (  ev.) Sema Serim, **Tol Mimarlık Kültürü Dergisi**, 2 (3): 33-35 (2003a).

Seamon, D., "Fenomenoloji, Yer,   evre ve Mimarlık-Literatürün Değerlendirilmesi", (  ev.) Sema Serim, **Tol Mimarlık Kültürü Dergisi**, 2 (3): 36-53 (2003b).

Skinner, Q., "Teorinin D  n    ",   a  da   Temel Kuramlar, (  ev.) Ahmet Demirhan, **Vadi Yayınları**, Ankara, 9-32 (1997).

Slattery, M., "Sosyolojide Temel Fikirler", (ed.)   .Tatlıcan-G.Demiriz, **Sentez**, İstanbul, 232 (2007).

Spiegelberg, H., "The phenomenological movement", **Martinus Nijhoff   Publishers**, Dordrecht, the Netherlands, 2 (1982).

Tepe, H., "Giriş", Fenomenoloji   zerine Beş Ders, **Bilim ve Sanat**, Ankara 16, 17 (2003).

Tunalı,   ., "Estetik", **Remzi Kitabevi**, İstanbul, 114 (2008).

Uçar   . M., "Sınır Kavramına Mekânsal Bir Yaklaşım: Bah  celievler   rne  i", **  T   Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım**, 5 (2): 11-24 (2006).

Uygur, N., "Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu, Transzendental fenomenoloji ile transzendental felsefenin özüne giriş", **Yapı Kredi Yayınları**, İstanbul, 46 (1998).

Urry, J., "Mekanları Tüketmek", (  ev.)Rahmi G.    d  l, **Ayrıntı**, İstanbul, 2-32 (1999).

Vitrivius, "Mimarlık   zerine On Kitap", (  ev.)Dr.Suna Güven, **  evki Vanlı Mimarlık Vakfı**, Ankara, XIII (2005).

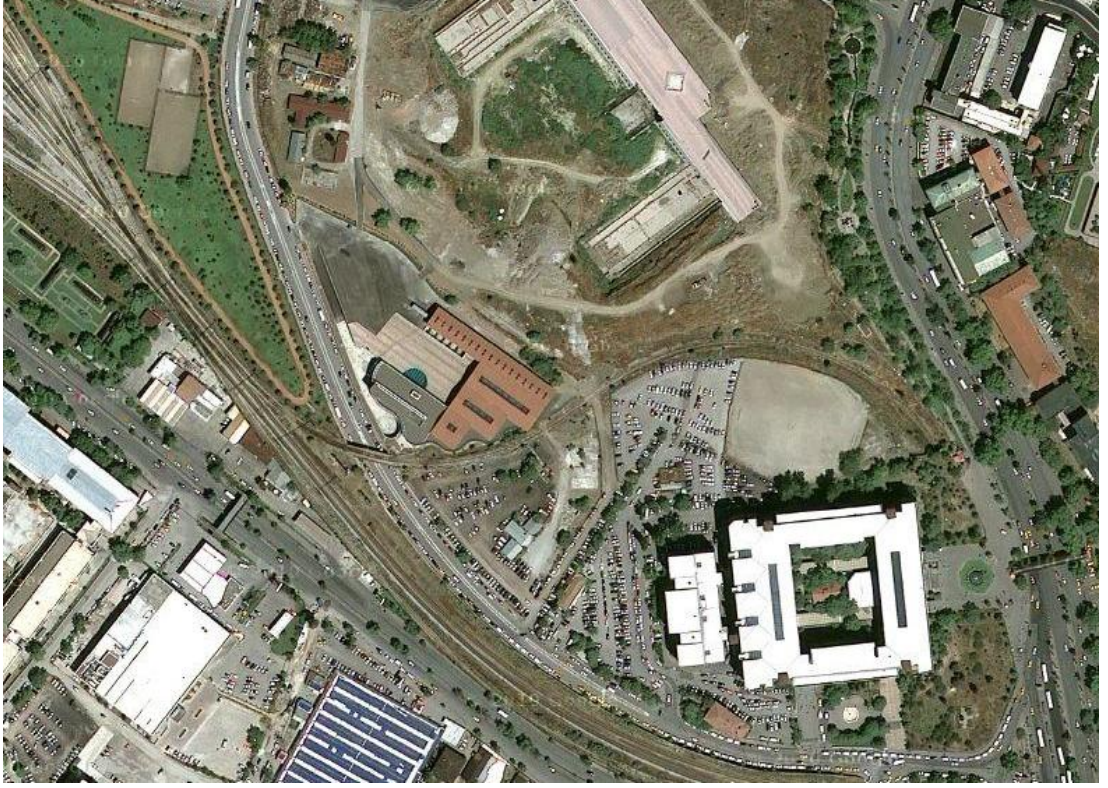
Wachterhauser, B.R., "Söylediğimiz   ey Olmamız Gerekir mi? İnsan Bilimlerinde Hakikat   zerine Gadamer", Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler, (ed.-  ev.) Hüsamettin Arslan, **Paradigma Yayınları**, İstanbul, 127-148 (2002).

West, D., "Kıta Avrupası Felsefesine Giriş", (  ev.) Ahmet Cevizci, **Paradigma**, İstanbul, 19-63, 116-118, 123-136, 141 (1998).

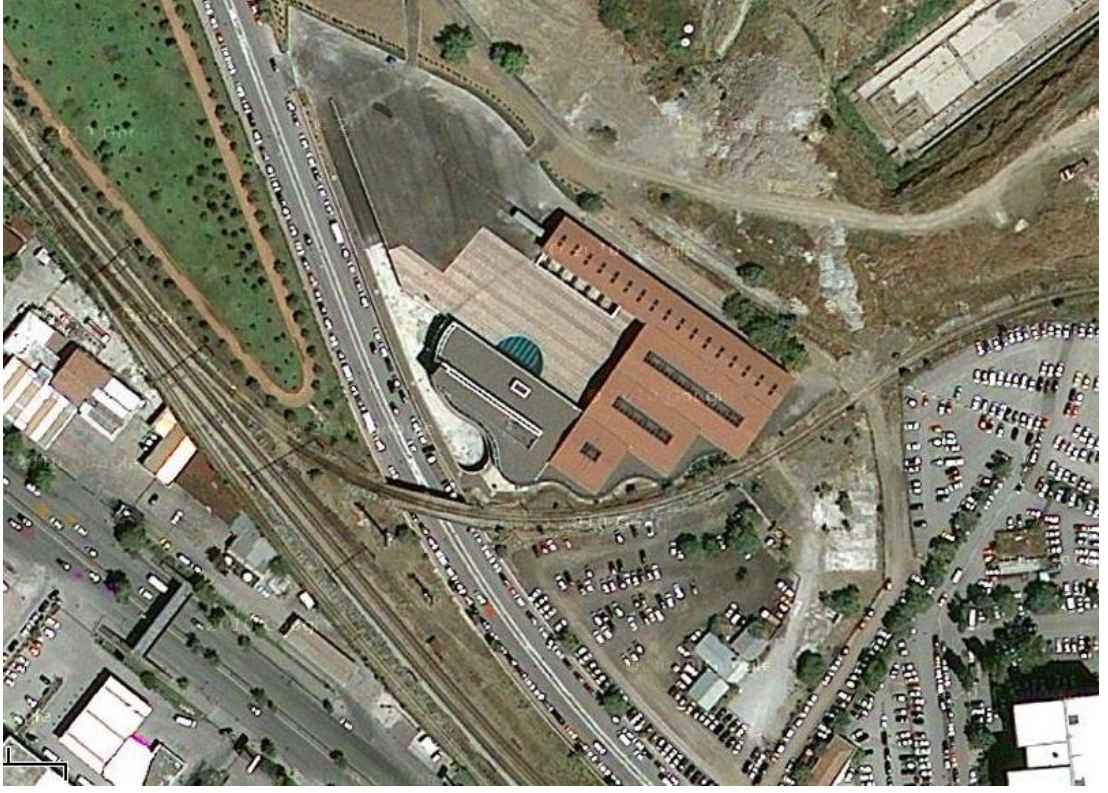
Wolff, K.H., "Fenomenoloji ve Sosyoloji", Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi", (ed.) Tom Bottomore&Robert Nisbet), (çev.) Harun Rızatepe, **Verso**, Ankara, 509-571 (1990).

EKLER

Ek 1. Hava Fotoğrafi (Genel)

Ek 2. Hava Fotoğrafı (Yakın)

Ek 3. Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

Fenomenolojik ve Hermenötik bakış açısı ile yapılan bir çalışma, çalışmayı yapan mimar-öznenin kendi öznel anlamalarını içerir. Aynı çalışma başka bir mimar-özne tarafından yapıldığında hiç kuşkusuz ki başka anlamlar ortaya konacaktır. Hatta bu çalışmayı yapan mimar-özne CerModern'i yeniden ele aldığı anda, farklı anlama ve yorumlara ulaşacaktır. Bunun yanı sıra mimari bir mekân, fenomenolojik bakış açısına göre paranteze alınırken veya Hermenötik yorumsamaya göre ufukların kaynaşması ile anlamaya çalışılırken, binaya ilişkin mimarının (binayı tasarlayan mimar) nitelemesiz deneyimi ya da yorumları, anlamaya çalışan için başlangıç noktası değildir.

CerModern, Fenomenolojik ve Hermenötik bakış açısının kuramsal çerçevesinde ele alınırken, binayı tasarlayan mimarın bakış açısı bilinmeden çalışılmıştır. Merleau-Ponty'nin dediği gibi, resmi yapan ressamın neler düşünerek resmi yaptığı önemli değildir. Önemli olan resmi seyredenlerin verdikleri anlamlardır. Çünkü bilinç içeriği olan algılar bir "şey"e ilişkin algılardır. Bu algılar dünya içinde oluşur ve düşünen ben olan insana işaret eder. Ancak algının öznelliğini vurgulamasına karşın, Merleau-Ponty, resmi seyredenlerin ressamın ne anlatmak istediğini de sorguladıklarını söyler. Çünkü aynı bedenlerde yaşayan insanlar olarak, aslında başkasının bedeniyle karşılaştığımızda (başkasının bedenini biz bir nesne olarak da değerlendiririz), onun anlam çerçevesini merak ederiz.

Merleau-Ponty için insan, kendi gözleriyle gören ve bir bedene sahip varlık demek iken, beden ise, kültürel bir oluşumdur (hem özne, hem de nesnedir). O'na göre aynı bedenlerde yaşayan tikel varlıklar olarak dünya içinde varolur iken, sadece kendi anlamalarımızı değil, yapıp edenlerin de anlamalarını merak eden anlam dünyasında yaşarız. Her birimizin deneyimi biricik ve ayrıcalıklıdır diyen Merleau-Ponty'in görüşlerinden hareketle, CerModern'in

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

mimarlarının da görüşlerini merak ederek, çalışma tamamlandıktan sonra¹, mimar Semra Uygur ve Mimar Özcan Uygur’la görüşmek üzere randevu istenmiştir.

Hermenötik yorumsamaya göre mimar tarihsel bir öznedir. Tarihsel özne olarak mimar-özne “...kendi başına varolan herhangi bir yeri, tasarımlarıyla, düşünme ediminin yönelimiyle “mekân” haline getirir. İşleyen sürecin sonunda ortaya çıkan, mimarın söylemi..” [Çotuksöken, 2004] olarak değerlendirilebilir. Mimar ister yeni bir bina tasarlasın, isterse mevcut bir bina üzerine yeni bir tasarım yapsın, içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel anlamlarından kopuk olmadığı gibi, tarihsel süreç içinde anlamlar dünyasında meydana gelen değişmelerin de farkındadır. Ancak bir yandan da kendi yaratıcılığını ortaya koyabileceği farklı anlamaları (şeyleri öğretildiği gibi kabul etmeyip, başka anlamlar verme) söylemine yansıtmak ister.

Mimar Semra Uygur ve Mimar Özcan Uygur’un, fenomenolojik ve Hermenötik bakış açılarının getirdiği anlamlar çerçevesinde, CerModern’i hangi algılar ve yorumlamalarla tasarlamış olduklarını ortaya çıkarabilmek için, amaca uygun sorular oluşturularak söyleşiye gidilmiştir. Söyleşinin nehir söyleşi (akışına göre konuşmak) olarak yapılması algıların ve yorumların ortaya konması açısından daha uygun olmasına karşın, bu çalışmanın tamamı bu konuya yönelik olmadığı için, mimar(lar)ın kendisinin yönelinliği değil, yönlendirme ile sağlanan yönelinlikle amaca ulaşma yolu seçilmiştir. Mimarların izni alınarak, kayıt cihazıyla söyleşiye başlanmıştır.

CerModern binasına ilişkin mimar Semra Uygur ve Mimar Özcan Uygur’a (tasarlayan olarak) yöneltilen sorular şu şekilde hazırlanmıştır;

¹ Çalışmanın bu alt bölüme kadar olan kısmı, araştırmacı tarafından kaleme alındıktan sonra, mimar S. Uygur ile görüşülmek istenmiştir. Çalışmanın tamamlanmasından kastedilen budur.

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

1. Binayı ilk gördüğünüz zaman, ne düşündünüz? İlk izlenimleriniz nelerdir? Sizde nasıl duygular uyandırdı? (Mimar-öznenin binayı ilk gördüğü an, mimarın edindiği/hissettiği izlenimleri/deneyimleri tespit etmek. Paranteze almak)
2. Binanın modern sanatlar müzesi olacağını biliyordunuz; binayı nasıl restore etmeyi düşündünüz, neler yapabilecektiniz? (Mimar-öznenin mekân-özneyi ilk gördüğü an, binanın kendisine ait izlenimleri tespit etmek-ilk etapta neler yapabileceğini düşündüğünü bilinç içeriği olarak yakalamaya çalışmak.) (nitelemesiz deneyim sonucu ortaya çıkan anlama ve yorumlama nasıldır?)
3. Tasarıma başlamadan önce bina hakkında bilgi edinme ihtiyacı duydunuz mu? (Hermenötik anlamada ön bilgi anlama için ön şarttır.)
4. Tasarım süreci içerisinde değişiklikler meydana geldi mi? Kendinizden neler katarak, binayı tasarladınız? (Mekân kendi sorusunu oluşturmaya başladı mı? Mimar-özne nasıl bir soru okur, kendisi nasıl bir soru oluşturur.)
5. Binanın inşaatı yapılırken, yapım esnasında bazı değişiklikler meydana geldi mi? Ya da projede değil de aklınızdan (zihninizden) geçirdiniz mi? Örneğin süreç içerisinde, şurayı da şöyle yapsaydım dediğiniz durumlar yaşadınız mı? (Bu sorunun amacı mimar-özne mimari çalışmayı diyalojik bir süreç içerisinde yürüttü mü? İnşaat süresinde diyalojik süreç devamlılık gösterdi mi?)
6. Temelde bina ile ilgili ne yapmaya çalıştınız? Binayı mimari açıdan nasıl anlamak gerekir? Bunu bize biraz anlatır mısınız? (Mimar-özne mekân-

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

özneye, mekân, yer ve mekânsal anlamlar yükleyerek yorumlama yapması söz konusu olmuş mu?)

7. Nihai olarak bina ne anlatmaktadır? Siz ne anlattınız? CerModern'den mimarlar ne anlamalıdır? (Mimar-öznenin binada okuduğu cevabı, dolayısı ile soruyu yakalayabilmek.)

8. Mimari tecrübeleriniz içerisinde bu binayla belli noktada kesişen bazı binalar var mıdır? (Mimar-özne için ilk kez karşılaşılan deneyim mi? Doğrudan veya dolaylı deneyimleri nelerdir?)

9. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Bana zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Söyleşiden sonra kâğıda dökülen bilgiler araştırmacı tarafından değiştirilmeksizin metin haline getirilmiştir.

Söyleşinin kâğıda dökülmesi aşağıda yer almaktadır.

1.Binayı (Cer Atölyelerini) ilk gördüğünüz zaman, ne düşündünüz? İlk izlenimleriniz nelerdir? Sizde nasıl duygular uyandırdı?

Mimar-öznenin binayı ilk gördüğü an, mimarın edindiği/hissettiği izlenimleri/deneyimleri tespit etmek amacıyla oluşturulan bu soru ile mimar-öznenin binayı paranteze alma(ma)sı yakalanmaya çalışılacaktır.

Semra Uygur: Şu anda avlu olarak kullanılan alanı biliyorsunuz, eskiden o alanda tren rayları arnavut kaldırımların içinden geçiyordu. Yapının uyandırdığı şu his var. Ülkemizde, demiryolları yapılarında duygusal bir yan vardır. Bu duygu burada da vardı. Bu duyguyu kaybetmeden alanı nasıl

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

avlulaştırabiliriz? İlk gördüğüm zaman aklıma gelen soru bu olmuştu. Daha sonra binanın belli bölümleri yıkıldığı için binayı nasıl ayağa kaldırabiliriz onu çalıştık.

Özcan Uygur: Aslında ben ilk gittiğimde hiç bir şey hissetmedim. O günün koşullarında inşa edilmiş eski bir bina. Üç boyutlu bir şey var ve değerlendirilip bir şeye dönüştürülür diye düşünüyor tabi mimar. Ardından biraz konsantre olup çalışınca bazı yorumlar getiriyor insan. Program nedir nasıl olacak gibi düşünceler zaman içinde gelişti. Ama ilk gittiğimde bana bir çağrışım yapmadı.

Nihat Eyce: “Yapıyı ilk gördüğünüzde müze olacağını bilmiyordunuz sanırım?”

Semra Uygur: Biz orayı müze olmadan önce de biliyorduk. Demiryolları yapılarının etkisi, terk edilmişlik halinin verdiği hüznün, arnavut kaldırımlarının arasından geçen rayların izi, terk edilmişlik hissi ve o avlu bana güzel olduğu duygusunu hatırlattı. Ama dediğiniz gibi ilk görüşümüz 1992 idi ve o zaman yıkılacak gözüyle bakmıştık.

2. Binanın modern sanatlar müzesi olacağını biliyordunuz; binayı nasıl restore etmeyi düşündünüz, neler yapabilecektiniz?

Bu soru ile Mimar-öznenin mekân-özneyi ilk gördüğü an, binanın kendisine ait izlenimleri tespit etmek, ilk etapta neler yapabileceğini düşündüğünü bilinç içeriği olarak yakalamaya çalışmak hedefini gütmektedir. Yine mimar-öznenin nitelemesiz deneyim sonucu ortaya çıkan anlama ve yorumlaması nasıl oluşmuş, bunu tespit etmeye yöneliktir.

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

Semra Uygur: İlk gelişimimde, bizi bilgilendirmek için, Kültür Bakanlığı'nın Milli komite'ye vermiş olduğu öneri ile bu yapıyı koruyalım dediler. Ama koruma, demiryolu hattının değişiminden sonra gündeme geliyor ve üç bölümden oluşan ilk dönem yapısının, iki bölümünden birinin daha çok, diğerinin daha az yıkılmasından sonra gerçekleşmişti. Yetkililerin verdiği bilgi, bu sizin konser salonu alanı içerisinde (Cumhur Başkanlığı Senfoni Orkestrası Konser salonu Uygur Mimarlık tarafından tasarlanmıştır. N.E.) bunun da (Cer) korunması ve çağdaş sanatlar müzesi yapılması kararı alındı ve işlerinizi buna göre devam ettirin denildi. Biz buna çok olumlu baktık. Şu nedenle olumlu baktık. AKM 4. Bölge alanında farklı tarihlerde yapılmış yapılar var. Hepsi çok şahane olmasa da, bir tarafta mevcut konser salonu, adliye, bizim tasarladığımız ve yapılmakta olan konser salonu ve bunların arasında en eski yapı olan 1924 yapımı Cer atölyeleri. Mevcut konser salonu 1960'lar veya daha eski. Adliye 70'lerde başladı 90'larda açıldı. 2000'lerde yapılacak olan konser salonu var. Şöyle dedik bu ada son yüzyıl Ankara yapı stoğunun bir arşivi gibi olabilir. Bu yüzden Cer atölyelerinin korunması bizim burada yapacağımız yapıyı daha da zenginleştirir diye düşündük. Ondan sonra iş, bize yapın diye gelindiğinde, Özcan'ın söylediği gibi burayı kendi dünya görüşümüzle, mimariye bakışımızla nasıl ele alırız? Nasıl eskiyi de yok etmeden bugüne ait yaparız diye üstünde sonra epey bir düşündük.

Özcan Uygur: Bir de tabi sanat danışmanımız vardı. Onu danışmanlığında, zaman zaman müzecilik nedir? Çağdaş müzecilik anlayışı nedir? gibi tartışmalar yaptık. Çünkü biz her ne kadar müzeyi gezmiş olsak da, bu tartışmalar, bizim görüşlerimizi geliştirdi. Bu tartışmaları mimari yoruma dönüştürdük. Yapının mevcut durumu artı işlevi gibi...

Semra Uygur: Ama danışman bize daha sonra katıldı. Biz esas ana konsepti çıkartmıştık, daha sonra müzenin iç düzenlemesiyle ilgili fikirler aldık.

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

Özcan Uygur: Mimari yorumları yapmıştık ama servis nasıl alınır? ne yapar? gibi şeyleri tartıştık.

Semra Uygur: Teknik olarak evet...

3. Tasarıma başlamadan önce bina hakkında bilgi edinme ihtiyacı duydunuz mu?

Bu soru ile Hermenötik anlamada “ön bilgi” anlama için ön şarttır, görüşünden hareketle, ön bilgi sorgulaması yapılmaya çalışılmıştır.

Semra Uygur: Tabi ki, çünkü bu bir restorasyon işidir. Çünkü sıfırdan bir arsaya üstünde bir şey yokken başlamadık. Burada eğer binayı koruyacaksa ve korunmaya değer görüldüyse bu yapı bunun yapılması gerekir. Biz öncelikle bunun mevcut durumunu çıkarttık, sonra restitüsyon çalışması yapıldı ve o zaman etrafında gecekondumsu yapılarda vardı ve gördük ki bu yapı aslında üç dönemde gelişmiş ama ikinci dönem yapı birinci dönem yapıya ki, bu birinci dönem yapı dediğim üç tane büyük hangar, şu anda ikisi bina içinde kalmış gibi duran ikinci dönem yapı ise uzun olan üstü şimdi alüminyum kaplı olan yer. Üçüncü dönem yapı ise bunların etrafına sarılmış olan parazit gibi gecekondulardı. İkinci dönem yapı birinci dönem yapıya değer kattığı için korunmaya değer bulduk. Bu arada restorasyon için Fuat Gökçe'den de destek aldık bu araştırmaları yapmakta. Çünkü bu başta bahsettiğim avluyu tanımlayan bir yapı, ikinci dönem yapıdır. Ama üçüncü dönem yapıların kaldırılmasını uygun gördük. Dolayısıyla bu tarihsel araştırmayı yapmadan restorasyon mümkün değil ve orada da anladık ki bu 1926 ilk dönem yapı Türkiye'deki Cumhuriyet sonrası demir yolu atağının bir durağı olarak yapılmış. Cer atölyesi zaten Eskişehir'de de Sivas'da da var ve hep demir yollarının vagonlarının yapılması için. O zaman şunu fark ettik; O

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

zamanki demir yolu dergilerinden falan; Mübadeleler yapıldığı zaman, biz de biliyorsunuz azınlıklardandı yapı ustaları, onlar gidince Türk işçilerinin emeğiyle yapılmış bina, onun için Özcan derme çatma dedi. O yapı hani ayakta duramaz haldeydi. Yapısal olarak korumaya değer değildi, ama korumaya değer olan kısmı birinci olarak anıtsal değeridir. İkinci olarak rahmetli Gönül Tankut hocamız kurulda onay için gittiğimizde söylemişti ki, burası Ankara'daki endüstri arkeolojisinin iki örneğinden birisidir, diğeri havagazı fabrikasıydı ki o da yok oldu. Bu iki nedenden dolayı bu yapı korunmaya değer görüldü. Bu yüzden bunları öğrenmek için de bu araştırmayı yapmak zorundaydık. Çünkü bunları öğrenmezsek üstüne bir yorum katamazdık.

Özcan Uygur: Mesela taş işçiliği var orda belli, ama öyle ustaların elinden çıkma bir iş değil, Cumhuriyetin ilk yıllarında, üstündeki çelik makaslar bile Almanya'dan getirilmiş, çünkü o yıllarda Türkiye'de öyle bir şey yok. Yani korumaya değer kısımları koruduk, ama mesela deprem güçlendirmesi yapıldı, dolayısıyla o ayakta zor duran şeylere mantolama yapılması gibi bir takım müdahaleler oldu. Ama yapının genel yapısını hep korumaya çalıştık. Korunabilecek kısımları da göstermeye çalıştık. Oraya gittiğinizde fark etmişsinizdir.

Nihat Eyce: Evet içerideki taş duvarlar mesela.

Semra Uygur: O içerde iki taraftaki taş duvarın bir tarafını biz kapatarak yaptık. Öbür taraf, orası aslında cepheymiş. Binanın ikinci dönem yapısı olduğunu da, içerideki o taş duvardan da anlıyoruz.

4. Tasarım süreci içerisinde değişiklikler meydana geldi mi? Kendinizden neler katarak, binayı tasarladınız?

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

Bu soru; mekân kendi sorusunu oluşturmaya başladı mı? Mekân kendi anlamını, mekân-özne olarak mimar-özneye yüklüyor mu? Ya da mekânın kendi dili ile mimarın dili diyalog ile kısmı bir uzlaşma sağlıyor mu? Yahut mimar-özne kendi sorusunu mu? oluşturuyor, bunları yakalamak için oluşturulmuştur.

Semra Uygur: Şimdi oraya gelmeden evvel biz bu yapıyı nasıl ayağa kaldıracaktık. Birincisi buydu, ikincisi ise burada yer alacak olan işlevleri, bu mevcut ile birlikte yeniden nasıl beraberleştirecektik. Yapıyı ayağa kaldırırken tabi önemli olan Orasının bağlamıyla birlikte bizim mimariye bakışımızı oraya entegre edip birleştirmemiz gerekiyordu. Kendisi olmak zorundaydık, biz olmak zorundaydık bu yapıda. Ve de mevcut olan yapı da kendi özgünlüğünü ayakta tutabilmeliydi. Hiçbirisi ötekisi ile yarışmadan bir arada bulundurabilme şartlarını kendi kendimize mimari görüşümüz olarak koyduk. Tabi demiryolunun yanında olması, bu yapının varlığının nedeni demiryolu. Tren olduğu için, o trenin varlığı kendini ifade etmeliydi. Oradan gözükmeliydi.

Özcan Uygur: Bizim genel olarak görüşümüz şu. Bir eski yapı var korunuyor, tamam, yanına bir ek yaptık, ek yaptığımız çağdaş bir anlayışla ele alınmalı, yani eskiye öykünmemeli diye prensibi baştan koyduk. Çünkü her yapı kendi çağının dışı vurumu olmalı, öbür türlü eskiye öykünerek gidersek o farklı bir şey olur diye düşünüyoruz. Onun için de yaptığınızı çağdaş mimari anlayışla tasarlamak ama eskiyi de ezmeden onunla kol kola girerek bu işi yapmak. Onunla birlikte bu işi çözmek. Ona saygı göstererek yapmak. Yeni yaptığımızla onu ezmek, orada başardığımızı sanıyorum. Yani yeni yapı eski yapıyı ezmez, onunla birlikte, ona saygı gösterir. Kendi kendini de belli eder. Bu prensipleri hep baştan koymuştuk kendi anlayışımız olarak.

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

Semra Uygur: Demir yolunun kenarından geçen yay ki biz ona bazen yılan diyoruz. O yılan cephede yapıyı nasıl koruyacağımıza ilişkin oluşturduğumuz konsept; bir sargı bezi ve yeni yapılan bina da baston gibi bir yorumla ele aldık. Tabi yapının ayakta kalarak bunun yapılması gerekiyordu. Yapı kazıklandı, etrafı, alt kısım da korumaya alındı, gerisinde de başka bir şey yok. Bir avlu, bir bina, bir cam, bu kadar.

Nihat Eyce: Bu bakış açısı, anladığım kadarıyla diyalojik bir süreç halinde gerçekleşti.

Semra Uygur: Tasarım yaparken zaten birini yaparken arkasından diğerini düşüneyim diye gelişmez. Konsept bir bütün olarak geliyor. Daha sonra da bunu nasıl çözeriz'in cevaplarını bir ekip olarak aramaya başlıyoruz.

Özcan Uygur: Galerilerin eski yapılar olacağını baştan koymuştuk zaten. Sergi galerileri burası olmalıydı. Servis üniteleri ek yapıda olmalıydı ki bu teknik servisi, idari kısımları, giriş holünü içeriyor. Bu kararları baştan koyunca gerisi mimari şekillenmeye bağlı olarak geliyor. Baştan zaten bunu kararlılıkla koyduk. Çünkü öbür taraflara giriş vs. almaya başlayınca konsept daha farklı bir yöne doğru giderdi. Belki eski yapı zedelenebilirdi. Bunu engellemek için ek yaptığımız şeyde bunları çözmeye çalıştık hatta bodruma indik oralara kazık falan çakıldı, üstten pek hissedilmez altta bir şey olduğu, işte o cam tavan o nedenle yapıldı.

Semra Uygur: Yani o yapıda var olan hangarlardan daha büyük bir yapı ilavesi var. 3.000m² civarında hangarların alanı, ama yapının toplamı 10.000 m² dir. Fakat baktığınızda ilk izlenim olarak onu hissetmezsiniz. 7.000m² yani kendinin iki katı bir ilaveyi orada görmezsiniz. Mevcudu daha çok önde

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

tutabilmek için, Özcan'ın dediği gibi mevcuda daha saygılı davranmak için onlar hep aşağıdadır.

Özcan Uygur: Hani şeyi de çok önemsemedik doğrusu. Korumacılar hep der ya gabariyi aşmayın. Ama onu öyle bir tasarlayalım ki dedik, o aştığımız şey de rahatsız etmesin, nitekim şimdi avluya girdiğinizde o yapının yüksekliğini falan algılamıyorsunuz. Çünkü geri çektik orada. Kaldı ki öbür türlü de olabilirdi. Mevcut yapıyı da yenilediğinizi düşünerek bütünselliğe baktığınızda, bütünsellik sağlıyorsa ve o yapı birlikte hayat veriyorsa olay çözülmüş diye düşünüyorum.

5. Binanın inşaatı yapılırken, yapım esnasında bazı değişiklikler meydana geldi mi? Ya da projede değil de aklınızdan (zihninizden) geçirdiniz mi? Örneğin süreç içerisinde, şurayı da şöyle yapsaydım dediğiniz durumlar yaşadınız mı?

Bu sorunun amacı mimar-özne mimari çalışmayı diyalojik bir süreç içerisinde yürüttü mü? İnşaat süresinde diyalojik süreç devamlılık gösterdi mi?

Semra Uygur: Yok olmadı. Biz zaten projeleri o kadar detaylı hazırlarız ki, düzgün bir yüklenici hiçbir yerini eksik bırakmaksızın onu aynen inşa edilebilir düzeyde hazırlıyoruz. Ve yaparken de keşke şöyle yapsaydık demedik. Ve hatta bazen gidip bakınca buraları nasıl güzel akıl etmişiz dediğimizi de hatırlıyorum.

Özcan Uygur: Bir de inşaat sırasında yüklenicinin başında bulunan insanlar çok önemli, zaman zaman uyuşmadığımız insanlar da oldu ama genellikle ve son zamanda uyuştüğümüz, şantiyenin başında olan insanlar oldu. Hep onlarla diyalog içerisinde yürüttük projeyi. Sorun çıktığında, ufak tefek detay

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

problemleri gibi onları hep düzelterek gittik. Sahiplendik projeyi. Sahiplenince de sonuna kadar sürdürdük. Sonuna kadar başarıya ulaşması bizim bastırmamız ve işin peşini bırakmamamız sayesinde oldu. Başını boş bıraksaydık bambaşka bir noktaya doğru gidebilirdi.

6. Temelde bina ile ilgili ne yapmaya çalıştınız? Binayı mimari açıdan nasıl anlamak gerekir? Bunu bize biraz anlatır mısınız?

Altıncı sorunun sorulma nedeni, mimar-özne mekân-özneye, mekân, yer ve mekânsal anlamlar yükleyerek yorumlama yapması söz konusu olmuş mudur? saptamaktır.

Semra Uygur: Yalın anlamak gerekir. Tevazu ile anlamak gerekir. Sadelik, yalınlık ve iki farklı dönemin birbirine saygısını anlamak gerekir. Her detayda hassaslığın ve inceliğin olduğunu anlamak gerekir. Her şeyin çıplak ifadesini anlamak gerekir. Yapılarda kapatmanın değil ve yapılan ve düşünülen bütün imalatların ayan beyan açıkta olduğunda da ne kadar iyi olabildiğini anlamak gerekir.

7. Nihai olarak bina ne anlatmaktadır? Siz ne anlattınız? CerModern'den mimarlar ne anlamalıdır?

Mimar-öznenin binada okuduğu cevabı, dolayısı ile soruyu yakalayabilmenin yanı sıra, kendi sorusunu oluşturmuş mudur? Bunları yorumlamakta mıdır? Amacıyla yedinci soru sorulmuştur.

Semra Uygur: Huzur bulmalıdır aslında. Ankara'ya kazandırılmış olduğu için ve huzurlu bir mekân olduğu için. Oraya giden başkalarından da duyduğum için bunu ifade ediyorum. Özellikle avlunun içinde olmak, yapının içinde

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

olmak, insanlara, orayı gezenlerin yüzünde bir gülümseme ifadesi gördüğümü ve tanıyanlar gelip anlattıkları için söylüyorum. İnsanlar belki Ankara'da sayısı çok az bulunan, kendilerini rahat hissettikleri huzurlu hissettikleri bir yer; bu da bizim istediğimiz bir şeydi.

Özcan Uygur: Yapılar duygu yüklü olmalı. Bu duygu ışıkla oluyor, malzemelerin bir araya gelişlerinin uyumluluğuyla oluyor, yalın ve çıplaklık ile oluyor. Bunun dışında orada hiç bezemeci bir durum yok, süslemeci bir durum yok. Sadece bir uyum var ve ışıkla birlikte insanın duygularına hitap ediyor. Böyle olmasını bekliyorduk.

Semra Uygur: Mesela bazı günler o yılandan gelen ışıkların verdiği gölgenin her saat değişiyor olması ve hissedilen duygu.

Özcan Uygur: Sade vatandaş bunun niye böyle olduğunu hissetmiyor olabilir ama bir duygu yaratıyor insanda. İnsanı heyecanlandırıyor. O heyecanı da ancak mimar nereden kaynaklandığını bilebilir. Belki sade vatandaşın bunun nereden kaynaklandığını anlamasına imkân yok. Kulak misafiri olduğumda insanların duygulandığını duyuyorum. Yapının bu konuda başarılı olduğunu düşünüyorum. Malzeme oyunu yoktur. Neyse onu ifade etmeye çalıştık.

Semra Uygur: İnsanın dünya görüşü ideolojisi, hayata bakışı -her meslek için böyle olduğunu düşünüyorum-, dünyaya bakışı yaptığı işe de yansır. Yani daha insancıl, abartısız bakıyorsa bu işlerine de yansıyor. Yapılar kolay kullanılсын istiyorsa girişinde merdiven yapmaz. Yapılar kullanılmak içindir. Mesela kamu yapısıdır bu ve kamunun rahatça girip çıkması içindir. Bu da yapan adamın dünya görüşüdür aslında. Dünyaya nasıl bakıyorsa yapısı da odur aslında. Biz de kendi dünya görüşümüzü iyi kötü yansıtabildik. Fakat

Ek 3. (Devam) Mimarının Gözüyle CerModern; Mimar Semra & Özcan Uygur İle Söyleşi

bugün yapsak ne yapardık bilemiyorum. Biz bu projeyi on sene evvel tasarladık ve bu o günün bir kesiti.

8. Mimari tecrübeleriniz içerisinde bu binayla belli noktada kesişen bazı binalar var mıdır?

Bu soru ile mimar-özne için ilk kez karşılaşılan deneyim mi? Doğrudan veya dolaylı deneyimleri nelerdir? Yakalanmaya çalışılmıştır.

Semra Uygur: Aynı şey TED Ankara kolejidir. TED Ankara kolejini yaptıktan hemen sonra biz bu projeyi yaptık. Orda deneyimlediğimiz malzemeleri ve malzeme kullanımını buraya da aktardık. Geçtiğimiz günlerde birisi CerModern'e gelmiş ve kendimi kolejde hissettim demişti. Bu böyle aynı dönemimize denk gelen bir projeydi bu nedenle bir takım izler taşıyor.

9. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Mimar-öznenin CerModerne ilişkin öznel düşüncelerini kendi istediği biçimde anlatabilmesi için sorulmuş açık uçlu bir sorudur.

Semra Uygur: Güzel oldu herkes güle güle kullansın. Akademik olarak da bu yapıyı çalışma alanı haline getirmeniz önemli bir şey tabi, çünkü biz de bilgi aktarımı açısından atölye mantığıyla çalışıyoruz.

Özcan Uygur: Herhalde başarıya ulaştı diye düşünüyorum. Biz tasarlayıp bina tamamlandıktan sonra sadece gidince mutlu oluyoruz.

Nihat Eyce: Bana zaman ayırdığınız için teşekkür ederim."

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : EYCE, Nihat
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 15.05.1984, Konya
 Medeni hali : Bekâr
 Telefon : 0 (312) 230 14 41
 Faks : 0 (312) 230 14 41
 e-mail : nihateyce@yahoo.com
 web : www.nihateyce.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Gazi Üniversitesi/Mimarlık Bölümü	2007
Lise	Selçuklu Anadolu Lisesi	2002

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2004-2005	Limak Aş.	S. Mimar
2005-2006	Erdem Mimarlık	S. Mimar
2007-2009	A&Z Aksu Mimarlık	Mimar

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Tenis, Bilgisayar teknolojileri, Basketbol